

जानकी गाँउपालिकाको
स्थानीय शिक्षा योजना
(LOCAL EDUCATION PLAN)
२०८१-२०८५

जानकी गाँउपालिका
गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय
मानपुर, बाँके
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
पौष, २०८१

क) विषय प्रवेश

शैक्षिक सेवा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न एवम् शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्नका लागि शिक्षा योजनाको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। नेपालको विद्यालय तहको शिक्षाको लागि विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना कार्यान्वयनमा रहेको छ। त्यसै गरी प्रदेश स्तरमा पनि शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण भई कार्यान्वयनमा रहेका छन्। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ जारी भएपश्चात् आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाका कार्यक्रम स्थानीय तहमार्फत कार्यान्वयन भइरहेका छन्। अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा तथा निशुल्क माध्यमिक शिक्षा हासिल गर्नका लागि ७५३ वटै स्थानीय तहले संघीय र प्रदेश सरकारका योजनालाई आधार मानी आफ्ना आवश्यकतालाई प्राथमिकतामा राखी स्थानीय तहस्तरीय शिक्षा योजना निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। यसै सन्दर्भमा यस जानकी गाउँपालिका, बाँकेले गाउँ शिक्षा योजना २०८१-२०८६ निर्माण गरी मिति २०८२ जेठ ३० गते गाउँ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरेको छ।

ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

नेपालको संविधान, राष्ट्रिय नीति, अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा ऐन तथा नियमावली, दिगो विकास लक्ष्य, सोह्रौँ पञ्चवर्षीय योजना तथा विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन कानूनले प्राथमिकतामा राखेका नीति, कार्यक्रम तथा लक्ष्यलाई संघीयअनुरूप कार्यान्वयन गर्न र विद्यालय शिक्षाको विकासलाई दिशा निर्देश गर्न संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहमा विद्यालय शिक्षा योजनाको निर्माण गर्न आवश्यकता देखिएको छ। विज्ञान तथा प्रविधिमा भएको विकास तथा परिवर्तनलाई आत्मसात् गर्न र सिर्जनशिल, सक्रिय तथा नेपालको आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणका लागि उपयोगी नागरिक तयार गर्नका लागि र शिक्षाको योगदानलाई समयसापेक्ष बनाउन पनि विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजनामार्फत समग्र शिक्षा प्रणालीमा सुधार गर्नुपर्ने देखिएको छ।

नेपालको संविधानको अनुसूचि ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकारअन्तर्गत आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा उल्लेख भएको तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (११ज) ले आधारभूत तथा माध्यमिक तहका लागि २३ वटा शिक्षाका अधिकार तोकेको छ। यस ऐनको दफा २४(१) मा स्थानीय तहले आवधिक योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नका लागि सबै स्थानीय तहले शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्न अनिवार्य छ।

विद्यालय शिक्षामा रहेका आर्थिक तथा सामाजिक लगायतका कारणले सुविधाविहीन, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्न तथा प्रत्येक बालबालिकामा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्दै समग्र विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर तथा सान्दर्भिकता अभिवृद्धि गर्न शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र

योजना स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यी सबै परिवेशमा सबै स्थानीय तहले शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने आवश्यकता छ।

ग) स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माणको औचित्य

स्थानीय तहमा देहाय बमोजिमका तथ्यहरूले शिक्षा योजना निर्माणको औचित्यततालाई पुष्टि गर्दछन्

- १) तीनै तहमा बन्ने शिक्षा योजनाका बीच लम्बीय र क्षितिजीय सहसम्बन्ध स्थापित गर्न
- २) संघ र प्रदेशबाट प्रदान गरिने स्रोतहरूलाई योजनामा आधारित बनाई व्यवस्थापन, परिचालन र उपयोग गर्न
- ३) कार्यक्रम र स्रोतमा देखिएको अभाव, दोहोरोपना, स्रोत परिचालनमा असक्षमता जस्ता समस्यालाई न्यूनीकरण गर्न
- ४) साझा विषयमा लागत साझेदारी, समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन
- ५) शिक्षासम्बन्धी राष्ट्रिय लक्ष्य तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता हासिल गर्न सहयोग पुर्याउन

घ) शिक्षा योजना निर्माणका आधार

यस शिक्षा योजना निर्माणका लागि निम्नलिखित दस्तावेजहरूलाई मूल आधार बनाइएको छ।

- १) नेपालको संविधान
- २) सोह्रौं आवधिक योजना
- ३) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४
- ४) संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७
- ५) अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन २०७५ लगायत विद्यमान शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली
- ६) विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना र सिकाइ आपूर्ण तथा द्रुत सिकाइ योजना
- ७) शिक्षा नीति मूल राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, शिक्षाको सोचपत्र २०७९
- ८) विद्यालय शिक्षामा समता रणनीति
- ९) दिगो विकास लक्ष्य राष्ट्रिय कार्यढाँचा
- १०) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ र स्थानीय तहको विकास योजना
- ११) स्थानीय तहको मध्यमकालिन खर्च संरचना
- १२) राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन

१३) विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैर सरकारी संघसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि।

ड) शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

वास्तविक अवस्था पहिचान गरी भवि कार्यक्रमको दिशाबोध गर्ने प्रक्रिया नै योजना हो। लगानी, प्रक्रिया र अपेक्षित उपलब्धि के हुने भनि निर्माण गरिने समिष्टगत खाका नै योजना भएकाले यस्को निर्माण गर्ने कार्य जटिल र चुनौतिपूर्ण छ। शिक्षाको विगतको अनुभव, वर्तमान अवस्थाको पहिचान र भावि कार्यक्रमको आधारमा स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्न र यसलाई कार्यन्वयन तहसम्म पुर्याइ प्रतिफल दिन आफैमा कठिन र चुनौतिपूर्ण छ। तथापी यो ५ वर्षे गाउँ शिक्षा योजना निर्माण गर्न तपशीलका चरण र प्रक्रियाहरूलाई अवलम्बन र अनुसरण गरिएको छः

१. जानकी गाउँपालिकाको ५ वर्षे गाउँ शिक्षा योजना निर्माणका लागि १० सदस्य योजना निर्माण कार्यदल गठन भएको हो।
 २. योजनालाई मूर्तरूप दिन आन्तरिक छलफल तथा कार्ययोजना निर्माण गरी सो कार्ययोजना अनुरूप योजना निर्माण गरिएको हो।
 ३. योजनाका विषयवस्तु माथि गहन अध्ययन र छलफल भएको।
 ४. एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (IEMIS) र जनागणना २०७८ को तथ्यांकलाई आधार मानि विश्लेषण गरिएको।
 ५. विद्यालयका प्रधानाध्यापक, वि.व्य.स.अध्यक्ष, शिक्षक अभिभावक संघका अध्यक्ष, शिक्षाप्रेमी र सरोकारवालासँग छलफल गरिएको
 ६. नेपालको संविधान, शिक्षा ऐन २०२८ तथा नियमावली २०५९, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, जानकी गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन २०७८, र अन्य आधारपत्रहरूको समेत अध्ययन गरिएको।
 ७. तथ्यांक संकलन, प्रक्षेपण, विश्लेषण र प्रमाणीकरण गरिएको।
८. विभिन्न प्रकारका सुझाव, खेस्रा तयारी, टिपोट र पृष्ठपोषण संकलन गरिएको।

९. विज्ञहरूको सुझाव र पृष्ठपोषणका आधारमा योजना निर्माण गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरिएको ।

१०. योजना तयारी प्राविधिक समुह : जानकी गाउँपालिकाका सामाजिक विकास संयोजक श्री राम अचल धोवी ज्युको संयोजकत्वमा गठित योजना तयारी प्राविधिक समुहमा युएसएआइडीप्रारम्भिकसिकाइकार्यक्रम,विद्यालयका प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरूको प्रतिनिधित्व रहने गरी योजना तयारी प्राविधिक समुह गठन गरिएको थियो । प्राविधिक समुहले विभिन्न दस्तावेज तथा पालिकाको वस्तुस्थिति र तथ्याङ्कहरूलाई अध्ययन गरेर योजना लेखनको खाका निर्माण गरेको थियो ।

२) विषयगत अध्ययन एवं लेखन समुहहरू (Thematic Teams) : माथि उल्लेख भए अनुसार गाउँपालिकाले शिक्षा शाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा सम्बन्धित विषयका विज्ञपरामर्श दाता),विषय शिक्षक,प्रधानाध्यापकहरू संलग्न भएका विषयगत अध्ययन समुहहरू गठन गरेको थियो । यी समुहहरूले देहायका शीर्षकहरूमा कार्य विभाजन गरी योजना लेखन कार्य गरेको थियो ।

- प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा
- आधारभूत शिक्षा
- माध्यमिक शिक्षा
- उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षासंग यसको सम्बन्ध
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम
- अनौपचारिक शिक्षा,साक्षरता र निरन्तर सिकाई
- पाठ्यक्रम पाठ्यसामग्री तथा मुल्यांकन
- शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास
- शैक्षिक सुशासन र गुणस्तर व्यवस्थापन
- शिक्षामा समतामुलक समावेशीकरण र मनोसामाजिक परामर्श
- शिक्षामा सुचना र संचार प्रविधि
- संस्थागत संरचना,क्षमता विकास र अन्तर सम्बन्ध
- आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा
- शिक्षण संस्थाहरूको पूर्वाधार विकास

- ❖ समीक्षा एवं पृष्ठपोषण : विभिन्न समयमा भर्चुअल एवं भौतिक उपस्थिति एवं भेलाको माध्यमबाट शिक्षा योजनाको बारेमा भए गरेका कार्यहरुको प्रस्तुति र सरोकारवालाहरुबाट सुझाव र पृष्ठपोषण संकलन गर्ने काम भएको थियो ।

३) योजनाको मस्यौदा विकास

उल्लिखित विषयगत समुहबाट आ आफ्नो तोकिएको विषयमा योजना तयार गरी प्राविधिक समुहमा पेश भएको थियो भने विषयगत समुहहरुबाट तयार गरेको योजनालाई आवश्यक परिमार्जन गर्दै निर्धारित ढाँचामा योजनाको खाका तयार गरी पहिलो मस्यौदा तयार गरिएको थियो ।

४) परामर्श बैठक

योजना लेखन समुहका सदस्य लगायत अन्य विज्ञ समुह समेतको प्रतिनिधित्व भएको गाउँ पालिका स्तरीय परामर्श बैठकमा व्यापक छलफल गरी सुझावहरु प्राप्त भएका थिए । यस किसिमको परामर्श बैठक गाउँ पालिकाका ६ वटै वडामा समेत संचालन भई सुझावहरु प्राप्त भएका थिए । उक्त सुझावहरुलाई समेत सम्बोधन गरेर योजनाको अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको थियो । यसरी तयार भएको अन्तिम मस्यौदा आवश्यक छलफल र अनुमोदनका लागि गाउँ कार्यपालिकामा पेश गरिएको थियो ।

५) योजनाको स्वीकृति तथा अनुमोदन

विषयगत समुहका विषयगत लेखन परामर्श समुहबाट आवश्यक परामर्श र सुझाव एवं उल्लिखित सबै पक्षहरुलाई समेटेर विज्ञबाट लेखन र पुनर्लेखन हुँदै तयार भएको योजनाको अन्तिम मस्यौदा अनुमोदनका लागि गाउँ कार्यपालिकामा पेश भएकोमा गाउँ कार्यपालिकाको बैठकमा योजनाका बारेमा घनिभूत छलफल गरी सामान्य संशोधन सहित व्याकरणीय हिसाबले सम्पादन गरी प्रकाशन गर्न कार्यसमितिको बैठकले स्वीकृति प्रदान गरेको थियो ।

च) योजनाको लेखाजोखा

मस्यौदा कार्यदलले तयार गरेको र कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको यस जानकारी गाउँपालिकाको गाउँ शिक्षा योजना २०८१-२०८५ लाई योजना लेखाजोखा समितिले गरेको लेखाजोखा देहायबमोजिमले प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.स.	लेखाजोखाका पक्ष	विस्तृत विवरण
--------	-----------------	---------------

१.	नेतृत्व तथा सहभागिता	यस योजनाको सुरुवात देखि नै गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरूको बैठकले अपनत्व लिएको, सोही बैठकबाट योजना अद्यावधिक गर्न सामाजिक विकास संयोजकको संयोजकत्वमा समिति गठन गरिएको, सो समितिले उपलब्ध तथ्याङ्क तथा स्रोतका आधारमा मस्यौदा तयार गरेको, सो क्रममा प्र.अ., शिक्षक तथा अन्य सरोकारवालासँग आवश्यक छलफल गरेको
२.	पर्याप्तता र सान्दर्भिकता	मस्यौदा तयारी समितिले उपलब्ध तथ्याङ्क तथा स्रोतका आधारमा SWOT Analysis गरी पालिकाको समस्या, चुनौती तथा अवसरहरू तय गरी सोही अनुरूप रणनीति, कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरू तय गरेको
३.	समता, सक्षमता तथा गुणस्तर	दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई सम्बोधन गर्ने गरी योजना तयार गरिएकोले पालिकामा सञ्चालन हुने शैक्षिक गतिविधिहरू समता, सक्षमता र गुणस्तरलाई सम्बोधन गर्ने गरी निर्धारण गरिएको
४.	अन्तर्सम्बन्ध र तादात्म्य	योजनामा समेटिएका कार्यक्रमहरू बहु-क्षेत्र तथा बहु-आयामिक र अन्तरसम्बन्धित रहेका छन्। योजनाले शिक्षालाई कृषि, विपद् व्यवस्थापन, महिला तथा बालबालिका, भौतिक पूर्वाधार, स्वास्थ्य, सुरक्षा, प्रविधि लगायतका क्षेत्रसँग अन्तरसम्बन्ध र तादात्म्य राखेको छ। सोही योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गरी आन्तरिकीकरण गरिने रणनीतिहरू तय गरिएका छन्। यस योजनामा समेटिएका विभिन्न उपक्षेत्र र अन्तरसम्बन्धित विषयहरूबिच अन्तर्सम्बन्ध कायम गरिएको छ।
५.	सम्भाव्यता र कार्यान्वयनयोग्यता तथा सान्दर्भिकता	योजनामा तय गरिएका रणनीति तथा कार्यक्रमहरू तत्कालीन समस्या तथा चुनौतीलाई सम्बोधन गर्ने तथा भविष्यलाई समेत हेरी सोही अनुरूपका अनुमान तय गरिएका छन्। यस जानकी गाउँपालिकाको पिछडिएका, सुविधावञ्चित तथा अल्पसंख्यक वर्गलाई शिक्षाको मूलधारमा ल्याउन र उनीहरूको दिगो सहभागितालाई उच्च दृष्टिगत गरिएको पाइन्छ। बाँके जिल्लाभित्र पनि यस पालिका शिक्षा लगायत अन्य सूचकहरूमा कमजोर रहेकोले यस योजनाले मात्र ५ वर्षे अवधिलाई मध्यनजर गरी योजना निर्माण गरेकोले यस अवधिमा तय गरिएका कार्यक्रम

		कार्यान्वयनयोग्य र सान्दर्भिक छन्।
६.	स्रोतको प्रबन्ध	यस योजनाले तय गरेका कार्यक्रमहरूमा लगानी अत्याधिक आवश्यकता छ। पालिकालाई प्राप्त हुने संघीय तथा प्रदेशको अनुदानले मात्र यी कार्यक्रमहरू सम्पन्न गर्न र लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न निश्चय नै पर्याप्त छैन। यस योजनाले बजेटका लागि संघ र प्रदेश सरकार, आफ्नो आन्तरिक स्रोत, विभिन्न संघसंस्था तथा दातृ निकायहरूको सहयोग एवम् स्थानीय जनसहभागिता र विद्यालयहरूको आन्तरिक स्रोत व्यवस्थापनलाई सवलीकरण गरी स्रोत व्यवस्थापन गर्ने लक्ष्य राखेको छ।
७.	संस्थागत क्षमता	शिक्षासँग सम्बद्ध शिक्षा समिति, प्रधानाध्यापक तथा शिक्षक, रोष्टर समूह लगायत पालिकाको अनुगमन समितिलाई परिचालन र उनीहरूको निरन्तर क्षमता र पेशागत विकासको अवसरलाई यस योजनाले सम्बोधन गर्ने कार्यक्रमहरू तय गरेको छ।
८.	कार्यान्वयनमा तत्परता	यस योजना निर्माणमा कार्यपालिका, शिक्षा समिति, प्र.अ, शिक्षक तथा अन्य सरोकारवालाको प्रत्यक्ष सहभागिता रहेकोले सबै पक्षहरू यस योजनालाई सफल कार्यान्वयन गरी यस पालिकाको शैक्षिक उनन्नयनको मागलाई सम्बोधन गर्न तत्पर रहेका छन्।
९.	तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्षेपण	यस योजना निर्माणका क्रममा जनगणना प्रतिवेदन २०७८, केन्द्रको फल्यास रिपोर्ट, यस पालिकाको इमिस रिपोर्ट तथा प्रत्यक्ष तथ्यांक संकलित तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरिएको छ। यिनै तथ्याङ्कका आधारमा २०८० साललाई आधारवर्ष मानी लक्ष्य प्रक्षेपण गरिएको छ।
१०.	अनुगमन र प्रतिवेदन	यस योजनाको परिच्छेद ७ मा यस योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनसम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ।

छ) योजना दस्तावेजको स्वरूप

१) कार्यकारी सारांश

यो पञ्चवर्षीय शिक्षा क्षेत्र योजना (०८१-०८५) यस गाउँपालिकाको शिक्षाको कुनै तहको मात्रै योजना नभइ यो शिक्षा क्षेत्रको समग्र योजना हो । यसमा पहिलो परिच्छेदमा योजनाको परिचय, दोस्रो परिच्छेदमा योजनाको दूरदृष्टि, ध्येय, लक्ष्य, तथा क्षेत्रगत रूपमा उद्देश्य र रणनीति समावेश गरिएको छ । यसैगरी तेस्रो र चौथो परिच्छेदमा शिक्षाका उपक्षेत्र तथा उपक्षेत्रसँग अन्तर्सम्बन्धित विषयवस्तुका रूपमा प्रारम्भिक बालविकास, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन, पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री, शिक्षामा सूचना प्रविधि, अनौपचारिक शिक्षा, समावेशी शिक्षा तथा आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षा तथा संस्थागत संरचना विकास लगायतका क्षेत्रलाई समेटिएको छ । यसभित्र विषयवस्तुको विश्लेषण गर्दा हरेक क्षेत्रभित्र परिचय, वर्तमान अवस्था, चुनौती र अवसर, उद्देश्य, रणनीतिहरू, अपेक्षित उपलब्धि, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य लाई क्रमिकरूपमा समेटिएको छ । पाँचौँ परिच्छेदमा समेटिएको संस्थागत संरचनाको विकासमा तिनै तहको सरकार बिचको संरचना तथा क्षमता विकास, योजनाको योजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समेटिएको छ । यसैगरी , छैठौँ परिच्छेदमा लगानी तथा श्रोत व्यवस्थापन तथा अन्तिममा योजनामा समेटिएका क्रियाकलापहरूको वित्तीय अनुमान सहितको योजना र श्रोत पहिचान तथा योजनाको नतिजा खाका लाई समेटिएको छ ।

यस पञ्चवर्षीय योजनाले अबको ५ वर्षभित्र यस गाउँपालिकाको शिक्षामा उल्लेख्य विकास गर्ने लक्ष्य लिएको छ । योजनाले समतामूलक पहुँच र पूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता, समग्र विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर र सान्दर्भिकता अभिवृद्धि, शिक्षाका वैकल्पिक मार्गको सुदृढीकरण र तिनको औपचारिक शिक्षासँग सम्बन्ध स्थापना, सुशासनको प्रवर्द्धन, सेवा प्रवाहको प्रभावकारिताको सुनिश्चितता जस्ता उद्देश्यहरू पूरा गर्नका लागि रणनीतिहरू तय गरेको छ । पञ्चवर्षीय योजना निर्माण गर्दा पहुँच तथा सहभागिता, समानता र समावेशीता, गुणस्तर एवम् सान्दर्भिकता, अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर शिक्षाका लागि वैकल्पिक मार्ग, विपद् एवम् संकटमा शिक्षा, सुशासन, व्यवस्थापन र समन्वय जस्ता कुरालाई ख्याल गरिएको छ ।

सबै विद्यालयमा पुग्नेगरी पक्की कक्षा कोठा व्यवस्थापन, सबै विद्यालयमा विद्युतीकरण र इन्टरनेट व्यवस्थापन, विद्यालयमा स्वच्छ पिउने पानी, छात्रा र छात्राका लागि छुट्टाछुट्टै र पर्याप्त पानी सहितका शौचालय, आधारभूत विद्यालयका माथिल्ला कक्षा र माविहरूमा विज्ञान, गणित जस्ता विषयगत ल्याब, सबै विद्यालयका प्रारम्भिक कक्षामा बालमैत्री बसाइ व्यवस्थापन र छापामय वातावरण, बालविकासमा व्यवस्थित बसाइ व्यवस्थापन र नमुना बालविकास बनाउन बसाइ व्यवस्थापन गर्ने जस्ता क्रियाकलाप समेटिएको छ ।

यसैगरी शिक्षकहरूलाई पर्याप्त पेसागत तथा क्षमता विकास तालिम, शैक्षिक अवलोकनको अवसर, पढाइ मेला गर्ने, पालिकाबाटै नमुना माध्यमिक विद्यालय, आधारभूत विद्यालय र प्राथमिक विद्यालय

विकास गर्न मापदण्ड तयारी तथा कार्यान्वयन, प्रविधिमैत्री शिक्षाका लागि डिजिटल सामग्री प्रदान, परीक्षालाई पालिकास्तरीय बनाउने, वार्षिक शैक्षिक अन्तरक्रिया गर्ने, शिक्षकहरूको क्षमता विकासका लागि शिक्षकहरूको अतिरिक्त क्रियाकलाप गर्ने योजना अघि सारेको छ । यसैगरी दरबन्दी मिलान र कक्षा समायोजनमार्फत सिकाइमा सुधार ल्याउने जस्ता योजनाहरू समेटिएको छ ।

यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि तिनै तहका सरकारको लगानी सहित शिक्षामा जानकी गाउँपालिकामा पाँच वर्षका योजनाको लागि कुल ९१ करोड ६० लाख ५७ हजार बजेट अनुमान गरिएको छ । कुल अनुमानित लागत र हालको अवस्था लाई अध्ययन गरी श्रोत आँकलन गर्दा १० प्रतिशत बजेट अपुग हुने देखिन्छ । जसका लागि श्रोत पहिचान गरि विभिन्न निकाय, संघ सस्था संग समन्वय र सहकार्य मार्फत अपुग बजेटको सुनिश्चितता गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

यसरी पञ्चवर्षीय योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन पश्चात् हासिल हुने अपेक्षित उपलब्धिमा चार वर्ष उमेर पुरा भएका सबैलाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा कार्यक्रम मार्फत कक्षा १ का लागि तयारी, पाँच देखि १२ वर्षका सबै बालबालिका विद्यालयमा भर्ना र आधारभूत तहको पूर्ण चक्र पुरा, विद्यार्थीको समग्र उपलब्धिमा उल्लेखनीय सुधार, सबै प्रकारका विभेदको न्यूनीकरण, प्राविधिक शिक्षा सुदृढीकरण, योग्यता प्राप्त शिक्षकको पर्याप्तता साथै योग्य, उत्प्रेरित र प्रतिबद्ध शिक्षक, शिक्षक तथा विद्यार्थी दुवैद्वारा प्रविधिको उपयोग तथा हरेक समयमा सिकाइ निरन्तरताको सुनिश्चितता जस्ता पक्षहरू लाई समेटिएको छ ।

जानकी गाउँपालिका स्तरीय गाउँ शिक्षा योजना २०८१-२०८५

परिच्छेद १ परिचय

१.१ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तह सम्मको शिक्षाको व्यवस्थापन गर्ने अधिकार र जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको हुनाले नागरिकको सबैभन्दा नजिकको सरकारका हैसियतले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबन्ध गर्नु सबै पालिकाहरूको कर्तव्य हुन आएको छ । जन निर्वाचित स्थानीय सरकारबाट नागरिकहरूले आफ्ना बालबालिकाहरूका लागि गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरूको अपेक्षा राख्नु स्वभाविक पनि हो । शिक्षाले रोजगारी र आयआर्जनका अवसरहरूको सिर्जना गरी मानिसहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनुका साथै सामाजिक र साँस्कृतिक विकासमार्फत सभ्य समाजको निर्माणमा पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्ने भएको हुनाले शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन यसमा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु पर्दछ । शिक्षामा गरिने राष्ट्रिय लगानीले देशको समग्र विकासलाई गतिवान बनाएको देखिन्छ । युनेस्कोद्वारा प्रकाशित EFA Global Monitoring Report 2013/14 ले सबैका लागि

शिक्षाको लक्ष्य हासिल गर्ने हो भने सन् २०१५ पछि सबै राष्ट्रहरूले कुल राष्ट्रिय उत्पादनको ६ % र वार्षिक बजेटको २०% शिक्षामा खर्च गर्नुपर्ने सुझाव दिएको छ। सोही प्रतिवेदनमा कुल राष्ट्रिय उत्पादनको १.८% बराबरको लगानी सिकाइ सुधारमा लगाउने हो भने प्रतिव्यक्ति आयमा वार्षिक १%ले वृद्धि हुने तथ्य पनि उल्लेख गरिएको छ। यिनै तथ्यहरूलाई मध्यनजर गर्दै जानकी गाउँपालिकाले पालिका क्षेत्र भित्र योजनाबद्धरूपमा शिक्षाको विकास गर्ने उद्देश्यले यो गाउँ शिक्षा योजना निर्माण गरेको छ। यस योजनामा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा देखि माध्यमिक तह सम्मको शिक्षालाई व्यवस्थित गरेर सबै बालबालिकाको पहुँच भित्र गुणस्तरीय शिक्षा पुर्याउने र शिक्षालाई रोजगारीमूलक, व्यवसायी र प्रविधियुक्त बनाएर जनजीविकासँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएका छन्। शिक्षा एक निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया भएकाले औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित सबैलाई जीवनपर्यन्त सिक्ने अवसरको निर्माणका लागि पनि योजनाम कार्यक्रमहरू समावेश गरिएका छन्। यसका साथै पालिका क्षेत्र भित्र उच्च शिक्षाको अवस्था, आवश्यकता र संभावनाका विषयमा पनि यस योजनामा विषय उठान गरिएको छ। यसमा प्रस्ताव गरिएका सबै कार्यक्रमहरू यस पालिका क्षेत्र भित्रका सबै नागरिकहरूको सरोकारका विषयवस्तु भएकाले सबै नागरिकहरूको प्रत्यक्ष संलग्नता, सहभागिता र सहयोगमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी योजना निर्माण गरिएको छ।

योजना भनेको भविष्यमा गरिने कामहरूको अनुमान भएको हुनाले योजना निर्माण गर्दा तथ्यहरूमा आधारित भएर गरिने क्रियाकलापहरू र त्यसमा लाग्ने खर्चको अनुमान गरिएको हुन्छ। यस्तो योजनालाई कार्यरूपमा परिणत गर्नको लागि सम्बन्धित जिम्मेवार निकायहरूको लगनसिलता महत्त्वपूर्ण हुन्छ। योजनामा प्रस्ताव गरिएका रणनीतिहरू र कार्यकलापलाई यथासमयमा कार्यान्वयन गर्न सकिएको खण्डमा मात्रै अपेक्षा गरिएका उपलब्धिहरू हासिल गर्न सकिन्छ। हाल विभिन्न कोणबाट आलोचित भइरहेको सामुदायिक विद्यालयको शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाई यस प्रति अभिभावकहरूको आकर्षण बढाउनु आजको आवश्यकता रहेको छ। नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको विद्यालय शिक्षाको यो जिम्मेवारी पूरा गर्ने काममा सबैको सहयोग भएमा विद्यालय शिक्षालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र निशुल्क बनाउने लक्ष्य पूरा गर्न सकिने आशा गर्न सकिन्छ।

अवधारणा

शिक्षा आज सर्वव्यापी, जीवनपर्यन्त र मानवीय अधिकारको रूपमा स्थापित भैसकेको छ। शिक्षाको विकास गुरुकुल प्रणालीबाट भएको पाइन्छ। विभिन्न कालखण्डका विद्वानहरूको अथक प्रयासबाट ज्ञान र सीप आर्जन गर्ने र सम्पूर्ण क्षेत्रलाई विशिष्ट, वैज्ञानिक र अनुसन्धानमूलक गराउने आधुनिक नविन शिक्षाको रूपमा स्थापित भैसकेको छ। राष्ट्रिय र सामाजिक आवश्यकताहरू पूरा गर्ने गराउने एक मात्र शक्तिशाली र प्रभावकारी माध्यम शिक्षा बनेको छ।

शिक्षा नै आवश्यक सन्तुलित जनशक्तिहरु उत्पादन गरी राष्ट्र विकास, समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको सपनालाई पूरा गर्न सक्दछ। देश संघीय संरचनामा गैसकेको अवस्थामा राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय शिक्षा नीति कस्तो हुनु पर्दछ भन्ने सवालमा शिक्षाविद, सरकार र सरोकारवालबिच व्यापक बहस चलिरहेको छ। अर्को तर्फ भइरहेको शैक्षिक नीतिगत सुधारसहित स्थानीय र राष्ट्रिय आवश्यकता पूरा गर्ने खालका गुणस्तरिय, व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षा कसरी प्रदान गर्न सकिन्छ भन्ने कुरामा मुख्य बहस केन्द्रित छ।

जानकी गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासमा विभिन्न प्रयत्न भइरहेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकार जानकी गाउँपालिकाले आफ्नो शिक्षा नीति बनाउने सन्दर्भमा विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग छलफल र अन्तरक्रियामार्फत आफ्ना गतिविधि अगाडि बढाइरहेको छ। गुणस्तरीय, प्राविधिक एवं व्यावसायिक शिक्षा जानकी विकास र समृद्धिको मेरुदण्ड भएकोले यसमा स्थानीय सरकारले विशेष चासो देखाइ शिक्षा सम्बन्धी क्रियाकलापलाई स्थान दिएकोले "गुणस्तरीय र प्राविधिक शिक्षामा सबैको सहभागिता, जानकी गाउँपालिकाको प्रतिवद्धता"भन्ने दूरदृष्टिसहित यो कार्यपत्र तयार गरिएको छ।

जानकी गाउँ पालिकाको शैक्षिक इतिहास

नेपालको इतिहासमा नयाँ मूलुकको रुपमा परिचित पश्चिम नेपालको तराईको प्रमुख जिल्ला बाँके हो। तत्कालिन मध्ये पश्चिम र सुदूर पश्चिमको व्यापारिक केन्द्र, नेपालगञ्जदेखि करिब १किलोमिटर पश्चिममा अवस्थित जानकी गाउँपालिकाको पूर्वमा नेपालगञ्ज , पश्चिममा खजुरा गाउँपालिका, उत्तरमा कोहलपुरनगरपालिका र दक्षिणमा भारत पर्दछ। जानकी गाउँपालिकाको मुख्य आकर्षण जानकी मन्दिर, गोगी मन्दिर, तगरा बाबा कुटी मन्दिर जोगागाउँ, इश्वरी तलाउ आदि हुन्। यस जानकी गाउँपालिकामा स्थापना भएको पहिलो सामुदायिक विद्यालय तर्फ वि.स.२००९ सालमा श्री नेपाल राष्ट्रिय निम्न माध्यमिक विद्यालय, गुरुवागाउँ स्थापना भएको पाइन्छ। सामुदायिक विद्यालय तर्फ पहिलो कक्षा ११/१२ सञ्चालन भएको विद्यालय वि.स. २०८० मा स्थानीय तहद्वारा श्री जानकी माध्यमिक विद्यालय, सुरुवात गरिएको थियो। साथै सोही जानकी माध्यमिक विद्यालयमा वि.स.२०७९ बाट प्राविधिक धारतर्फ सिभिल इन्जिनियरिङ्ग विषय सुरुवात भएको पहिलो विद्यालय हो।

क) भौगोलिक अवस्थितिको विश्लेषण :

लुम्बिनी प्रदेशअन्तर्गत बाँके जिल्लामा अवस्थित यस जानकी गाउँपालिका भौगोलिक क्षेत्रको हिसावले समथर तराईको फाँटले बनेको छ। यस गाउँपालिकालाई मानचित्रमा हेर्दा भौगोलिक

हिसावले ८१°१७'२४"पूर्व देखि ८२°४८'००" पूर्वी देशान्तर र २७°३०'३६" देखि २८°१२'०० सम्म उत्तरी देशान्तरसम्म फैलिएको छ। समुन्द्र सतहबाट १६५ मिटर उचाईमा अवस्थित यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल ६३.३२ वर्ग कि.मी. रहेको छ ।

ख) जनसाङ्ख्यिक संरचनाको विश्लेषण

वि.स.२०७८ सालको जनगणनानुसार बाँके जिल्लाको कुल जनसंख्या ६,०३,१९४ मध्ये ४६१४१ रहेको छ। जुन जिल्लाको कुल जनसंख्याको ७.६४% हो। जसमध्ये २३,३०६ (५०.५१%) पुरुष र २२,८३५ (४९.४८%) महिलाको जनसंख्या रहेको छ। लैंगिक अनुपात अर्थात प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या १०१.२० रहेको छ। जनघनत्व २५१ जना प्रति वर्ग कि.मी. रहेको छ।

जानकी गाउँपालिका, बाँके																					
उमेर समूहगत जनसंख्या २०७८																					
उमेर समूह	९५+	९०-९४	८५-८९	८०-८४	७५-७९	७०-७४	६५-६९	६०-६४	५५-५९	५०-५४	४५-४९	४०-४४	३५-३९	३०-३४	२५-२९	२०-२४	१५-१९	१०-१४	५-९	०-४	जम्मा
पुरुष	९	९	३१	७६	२२२	४३८	४५१	५७१	७१४	८६९	१०६२	१२६७	१५२३	१५९७	१९८६	२२०९	२५६६	२५८४	२७७०	२३७०	२३३०६
महिला	१५	१७	३३	७६	१६५	४५३	४६२	५४५	६४९	८२५	९०१	१२२९	१६०७	१६८०	२०८१	२४८३	२३५५	२३८९	२६२०	२२५०	२२८३५
जम्मा	२४	२६	६४	१५२	३८७	८९१	९१३	१११६	१३६३	१६९४	१९६३	२४९६	३१३०	३२५९	४०६७	४६९२	४९२१	४९७३	५३९०	४६२०	४६१४१
वडागत जनसंख्या २०७८																					
वडा नं.	१	२	३	४	५	६	जम्मा														
पुरुष	३८४५	३०२४	६४२९	३२१०	३१५३	३६४५	२३३०६														
महिला	३८३१	३०२०	६१९४	३१८९	३०६८	३५३३	२२८३५														
जम्मा	७६७६	६०४४	१२६२३	६३९९	६२२१	७१७८	४६१४१														

स्रोत राष्ट्रिय जनगणना २०७८

ग) सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण:

जानकी गाउँपालिकाको आर्थिक विकासको मुल आधार नै कृषि तथा पशुपालन हो । गाउँपालिकामा रहेका कुल ७२६३ घरधुरी मध्ये ९० प्रतिशत भन्दा बढीले कृषी पेशालाई जिविकोपार्जनको मुख्य आधार बनाउने गरेका छन् । करिब २० प्रतिशतले पशुपालन गर्ने गरेका छन् । यहाँका अन्य आम्दानीका श्रोतको रुपमा कृषी, पशुपालन, व्यापार व्यवसाय, नोकरी तथा दैनिक ज्यालादारी मुख्य रहेका छन् । यो पालिकाको बहुआयामिक गरिबी ६२.७४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यहाँका परिवार प्रयोग गर्ने घरको छाना ५५.७ प्रतिशत ढलान भएका , ३७.५ प्रतिशत जस्ताको छाना भएका र बाँकी फुसको छानो भएका छन् भने सार्वजनिक जग्गामा बनाएको समेत गरी ९६.८ प्रतिशतको आफ्नै घरमा बसोबास गर्दछन् । यो गाउँपालिकामा करिब ३३ प्रतिशत सुकुम्बासी परिवार रहेका छन् जसको आफ्नो स्वामित्वमा जमिन रहेको छैन तसर्थ उनीहरूले सार्वजनिक जग्गाको उपयोगबाट जीवन निर्वाह गरिरहेका छन् ।

यो गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वको स्रोत बहाल कर ,सम्पत्ति कर ,भुमी तथा मालपोत,पेशा व्यवसाय कर ,विज्ञापन कर ,हाटबजार कर ,सडक मर्मत दस्तुर,भौतिक पूर्वाधार तथा सरसफाई शुल्क, नक्सा पास दस्तुर, सिफारिस दस्तुर, व्यवसाय दर्ता तथा नबिकरण दस्तुर ,व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर, संघ संस्था दर्ता नबिकरण दस्तुर आदी आम्दानीको मुख्य स्रोत हुन् । यहाँ सिँचाइको भरपर्दो व्यवस्था नभएपनि डिपबोरिड, आकासेपानीको भरमा भए पनि खाद्यान्न बाली र तरकारी खेतीबाट आयआर्जन गरेको पाइन्छ। यहाँ गल्ला व्यापार व्यवसायबाट समेत आयआर्जन गरेको पाइन्छ। यहाँका अधिकांश युवाहरु रोजगारका लागि विदेश जाने भएकोले बैदेशिक विप्रेषण (रेमिटयान्स) पनि आमदानीको मुख्य स्रोत बनेको छ। यहाँ रहेका ईट्टा उद्योगहरु तथा अन्य कम्पनि तथा उद्योगहरु पनि रोजगारका केन्द्रका रूपमा रहेको पाइन्छ।

धर्मगतजनसँख्या						
क्र.स	धर्म	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत	कैफियत
१	हिन्दु	१८२७७	१७७५२	३६०२९	७८.०८	
२	बौद्ध	४३	४३	८६	०.१८	
३	ईस्लाम	४७२५	४७८०	९५०५	२०.५९	
४	किरात	०	०	०	०	
५	क्रिस्चियन	१६८	१७७	३४५	०.७४	
६	प्रकृति	०	०	०	०	
७	बोन	०	०	०	०	
८	जैन	०	०	०	०	
९	बहाय	४	९	१३	०.०२	
१०	शिख	८९	७४	१६३	०.३५	
जम्मा		२३३०६	२२८३५	४६१४१		

स्रोत राष्ट्रिय जनगणना २०७८

घ) आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण:

जानकी गाउँपालिकाको आर्थिक विकासको मुल आधार नै कृषि तथा पशुपालन हो । गाउँपालिकामा रहेका कुल ७२६३ घरधुरी मध्ये ९० प्रतिशत भन्दा बढीले कृषी पेशालाई जिविकोपार्जनको मुख्य आधार बनाउने गरेका छन् । करिब २० प्रतिशतले पशुपालन गर्ने गरेका छन् । यहाँका अन्य आम्दानीका श्रोतको रूपमा कृषी, पशुपालन,व्यापार व्यवसाय, नोकरी तथा दैनिक ज्यालादारी मुख्य रहेका छन् । यो पालिकाको बहुआयामिक गरिबी ६२.७४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यहाँका परिवार प्रयोग गर्ने घरको छाना ५५.७ प्रतिशत ढलान भएका ,३७.५ प्रतिशत जस्ताको छाना भएका र बाँकी फुसको छानो भएका छन् भने सार्वजनिक जग्गामा

बनाएको समेत गरी ९६.८ प्रतिशतको आफ्नै घरमा बसोबास गर्दछन् । यो गाउँपालिकामा करिब ३३ प्रतिशत सुकुम्बासी परिवार रहेका छन् जसको आफ्नो स्वामित्वमा जमिन रहेको छैन तसर्थ उनीहरूले सार्वजनिक जग्गाको उपयोगबाट जीवन निर्वाह गरिरहेका छन् ।

यो गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वको स्रोत बहाल कर ,सम्पत्ति कर ,भुमी तथा मालपोत,पेशा व्यवसाय कर ,विज्ञापन कर ,हाटबजार कर ,सडक मर्मत दस्तुर,भौतिक पूर्वाधार तथा सरसफाई शुल्क, नक्सा पास दस्तुर, सिफारिस दस्तुर, व्यवसाय दर्ता तथा नबिकरण दस्तुर ,व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर, संघ संस्था दर्ता नबिकरण दस्तुर आदी आमदानीको मुख्य स्रोत हुन् । यहाँ सिँचाइको भरपर्दो व्यवस्था नभएपनि डिपबोरिड, आकासेपानीको भरमा भए पनि खाद्यान्न बाली र तरकारी खेतीबाट आयआर्जन गरेको पाइन्छ। यहाँ गल्ला व्यापार व्यवसायबाट समेत आयआर्जन गरेको पाइन्छ। यहाँका अधिकांश युवाहरू रोजगारका लागि विदेश जाने भएकोले बैदेशिक विप्रेषण (रेमिटयान्स) पनि आमदानीको मुख्य स्रोत बनेको छ। यहाँ रहेका ईट्टा उद्योगहरू तथा अन्य कम्पनि तथा उद्योगहरू पनि रोजगारका केन्द्रका रूपमा रहेको पाइन्छ।

ड) शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण:

जानकी गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा सडक यातायातलाई विस्तार गर्ने र सम्पूर्ण गाउँबासीहरूलाई सहज यातायातको व्यवस्था गर्ने क्रम जारी छ। यस गाउँपालिकाको मुख्य मार्गको रूपमा हुलाकी मार्ग रहेको छ। गाउँपालिकाको पहलमा लगभग सबै वडाहरूमाको PCC तथा RCC रोडको निर्माण कार्य भइरहेको छ। स्वास्थ्य क्षेत्रमा सबै वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी स्थापना भएको गाउँपालिकाभित्र रहेको श्री जानकी माध्यमिक विद्यालयमा प्राविधिक धार तर्फ कक्षा ९-१२मा सिभिल इन्जिनियर र कक्षा ११-१२ मा विज्ञान विषयमा पढाइ सञ्चालन हुनु शैक्षिक क्षेत्रका लागि र यस गाउँपालिकाका लागि सुखद पक्ष हो। आगामी दिनहरूमा यस पालिकाभित्र आधारभूत विद्यालयहरूमा गुणस्तरीय शिक्षाका लागि आधार तयार गर्ने, गुणस्तरीय शिक्षाका मापदण्डहरू पूरा गर्ने गरी क्रियाकलाप नियमित गर्ने तथा उच्च शिक्षाका लागि क्याम्पसको स्थापना गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

यस गाउँपालिका भित्र शैक्षिक सत्र २०८१ को तथ्यांकअनुसार तपसिलका शिक्षण संस्थाहरूले शैक्षिक क्रियाकलाप सञ्चालन गरेका छन् ।

.विद्यालयहरूको संख्यात्मक विवरण (संस्थागत, सामुदायिक , धार्मिक र प्राविधिक शिक्षालयहरू

तालिका नं १

विद्यालय प्रकार	बालविकास	कक्षा १-३	कक्षा १-५	कक्षा १-८	कक्षा १-१०	कक्षा १-१२	जम्मा
सामुदायिक	३३	३	१२	४	४	१	२४
धार्मिक		१४	४				१८

संस्थागत		१		२		३	६
बालविकास	१०						१०
जम्मा	४३	१८	१६	६	४	४	५८

वडागत रुपमा शैक्षिक संस्थाहरु

तालिका नं २

वडा नं.	सामुदायिक विद्यालय	संस्थागत विद्यालय	मदरसा	बालविकास केन्द्र	सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	गुरुकुल
१	३	०	६	२	०	१
२	४	१	१	२	१	०
३	५	२	३	३	०	०
४	५	२	२	०	१	०
५	४	०	२	०	१	०
६	३	१	२	३	१	१
जम्मा	२४	६	१६	१०	४	२

शिक्षक तथा विद्यार्थी विवरण २०७९-२०८१

तालिका नं ३

क्र.सं	Category	कुल विद्यार्थी जम्मा २०७९			कुल विद्यार्थी जम्मा २०८०			कुल विद्यार्थी जम्मा २०८१		
		छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
१	ECD	७६१	६६९	१४३०	७१९	६८६	१४०५	८००	७००	१५००
२	कक्षा १-५	३६६०	३८५९	७५१९	३५९८	३९४३	७५४१	३३१५	३५३६	६८५१
३	कक्षा ६-८	७३८	६१६	१३५४	७१४	६२०	१३३४	७८५	६५१	१४३६
४	कक्षा ९-८	४३९८	४४७५	८८७३	४३१२	४५६३	८८७५	४०००	४१८७	८१८७
५	कक्षा ९-१०	२४१	१८३	४२४	२९९	२१०	५०९	३३०	२६२	५९२
६	कक्षा ११-१२	६२	१२	७४	१५	५३	६८	४८	२७	७७
७	ECD-१२	५४६२	५३४३	१०८०५	५३८६	५४७४	१०८६०	९२७०	९३६३	१८६३३

तालिका नं ४

सामुदायिक विद्यालयमा दरबन्दी									
प्राथमिकतह		निम्न माध्यमिक तह		माध्यमिक तह		कर्मचारी	बालविकाससहजकर्ता	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सहजकर्ता	कैफियत
स्वीकृत दरबन्दी	राहत	स्वीकृत दरबन्दी	राहत	स्वीकृत दरबन्दी	राहत				
६७	४५	९	३	५	०	३२	४३	४	

तालिका नं ५

ECD र प्राथमिक तह शिक्षक विवरण											
ECD			प्राथमिक तह								
महिला	पुरुष	जम्मा	प्रथम	द्वितीय	तृतीय	अस्थायी	राहत	पालिका अनुदान	कुल जम्मा	पुरुष	महिला
४०	३	४३	०	१७	४७	३	४५	४	११६	५५	६४

तालिका नं ६

आधारभूत तह (६-८)दरबन्दि विवरण

स्थायी									
प्रथम	द्वितीय	तृतीय	अस्थायी	राहत	शिक्षण सहयोग अनुदान	पालिका अनुदान	कुल जम्मा	पुरुष	महिला
०	०	९	०	३	३	१०	२५	१४	११

तालिका नं ७

माध्यमिक तह (९-१२) दरबन्दी									
स्थायी									
प्रथम	द्वितीय	तृतीय	अस्थायी	राहत	शिक्षण सहयोग अनुदान	पालिका अनुदान	कुल जम्मा	पुरुष	महिला
०	१	४	०	०	१०	१०	२५	१५	१०

तालिका नं ८

आधारभूत तह (६-८) कार्यरत विषयगत शिक्षक विवरण						
क्र.सं.	विषय	दरबन्दी	राहत	शिक्षण सहयोग अनुदान	गा.पा.अनुदान	कैफियत
१	नेपाली	२	१		१	
२	अंग्रेजी	१	२	१	४	
३	गणित	३		२	१	
४	विज्ञान	१			२	
५	सामाजिक	२			१	
७	कम्प्युटर सहायक				२	
	जम्मा	९	३	३	११	

तालिका नं ९

माध्यमिक तह (९-१२)कार्यरत विषयगत शिक्षक विवरण						
क्र.सं.	विषय	दरबन्दी	राहत	शिक्षण सहयोग अनुदान	गा.पा.अनुदान	कैफियत
१	नेपाली	१			५	
२	अंग्रेजी	१		४		
३	गणित	१		४		
४	विज्ञान	१		४		
५	सामाजिक	१			४	
	जम्मा	५		१२	९	

तालिका नं १०

दलित विद्यार्थी बिबरण (Stusents details)	प्रारम्भिक वालविकास			कक्षा १			कक्षा २			कक्षा ३			कक्षा १-५			कक्षा ६-८			कक्षा १-८			कक्षा ९-१२		
	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा
सर्वे प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलितविद्यार्थी सङ्ख्या	२१४	१९१	४०५	२४३	२०५	४४८	१६५	१०८	२७३	१६०	१३८	२९८	७७९	६६०	१४३९	१६२	१७५	३३७	९४१	८३५	१७७६	४९	८६	१३५
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत दलितविद्यार्थीसङ्ख्या	१८८	१५२	३४०	१९७	१४०	३३७	१४९	८८	२३७	१४३	१११	२५४	६९०	५३०	१२२०	१४७	१५६	३०३	८३७	६८६	१५२३	४२	६८	११०

तालिका नं ११

अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी बिबरण (Stusents details)	प्रारम्भिक वालविकास			कक्षा १			कक्षा २			कक्षा ३			कक्षा १-५			कक्षा ६-८			कक्षा १-८			कक्षा ९-१२		
	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा
सर्वे प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गताभएका बिद्यार्थी सङ्ख्या	४	२	६	२५	३१	५६	८	१०	१८	९	५	१४	४५	५०	९५	१	१	२	४६	५१	९७	०	१	१
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत अपाङ्गताभएका बिद्यार्थी सङ्ख्या	४	२	६	६	६	१२	३	३	६	५	१	६	१७	१३	३०	१	१	२	१८	१४	३२	०	१	१

तालिका नं १२

जनजाती विद्यार्थी विबरण (Stusents details)	प्रारम्भिक बालविकास			कक्षा १			कक्षा २			कक्षा ३			कक्षा १-५			कक्षा ६-८			कक्षा १-८			कक्षा ९-१२		
	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा	केटी	केटा	जम्मा
सबै प्रकारका बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थी सङ्ख्या	२३८	३०७	५४५	२६९	२४३	५१२	१६०	१३१	२९१	१४४	१३७	२८१	७९७	७२४	१५२१	१७१	१७९	३५०	९६८	९०३	१८७१	८८	१११	१९९
सामुदायिक बिद्यालयमा कक्षागत र तहगत तोकिएका २२ जनजाती विद्यार्थी सङ्ख्या	१५७	१४१	२९८	१७७	१२८	३०५	११५	८०	१९५	१०८	९६	२०४	५८५	४५३	१०३८	१५३	१४३	२९६	७३८	५९६	१३३४	७६	८६	१६२

शिक्षक विद्यार्थी अनुपात २०८०

क्र.स.	तह	समग्र	कैफियत
१	बालविकास	२४	
२	१-५	४०	
३	६-८	९५	
४	९-१०	८७	

शिक्षक विद्यार्थी अनुपातलाई विश्लेषण गर्दा यस जानकी गाउँपालिकामा नि मा वि तथा मा वि तहमा स्वीकृत दरबन्दी न्यून रहको हुँदा सो तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात बढी देखिन्छ। सो को व्यवस्थापन गाउँपालिका अनुदान शिक्षक व्यवस्थापन गरी पुर्ति गरिएको छ।

लैङ्गिक समता अनुपात

१. छात्र छात्रा अनुपात प्रतिशत

क्र.स.	तह	समग्र	कैफियत
१	बाल विकास	१.०	
२	१-५	१.२३	
३	१-८	१.१२	
४	९-१२	०.८३	
	समग्र	०.८३	

२. महिला शिक्षक अनुपात प्रतिशत

क्र.स.	तह	समग्र प्रतिशत	कैफियत
१	बाल विकास	०.९३	
२	१-५	१.२२	
३	६-८	०.७१	
४	९-१२	०.२५	
	समग्र	१.०९	जम्मा महिला शिक्षक ६७ जना पुरुष शिक्षक ६१

सिकाइ उपलब्धी

क्र स	कक्षा/ विषय	नेपाली	अंग्रेजी	गणित	विज्ञान	सामाजिक	स्वास्थ्य	स्थानीय
१	५	२.०२	१.९८	२.०१	१.७४	१.९१	२.०५	२.११
२	८	२.४३	२.६१	२.४४	२.६९	२.५१	२.५६	२.७५

स्रोत: IEMIS Report 2081

विगतको प्रयास

१.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण

क) समस्या वृक्ष (Problem Tree) र विश्लेषण

मुख्य समस्याहरू

राष्ट्रको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पूर्वाधार विकासका लागि त्यस्तो जनशक्तिको योगदान महत्वपूर्ण हुन्छ । देशमा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको लागि शिक्षाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” हाम्रो राष्ट्रिय आकाङ्क्षा र अठोट हो । सुशासनमार्फत सामाजिक न्याय र समृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ । सामाजिक न्यायसहितको समृद्धिमा समाजवादी विशेषता अन्तर्निहित रहेको हुन्छ । सामाजिक न्याय स्थापित गर्दै हासिल भएको समृद्धि दिगो, समावेशी, समुन्नत एवम् अनुभूतियोग्य हुनेछ । यिनै आदर्शका साथ सोह्रौँ योजनाले “सुशासन, सामाजिक न्याय र समृद्धि” को सोच राखेको छ । यसैगरी “गुणस्तरीय र प्रविधिमैत्री शिक्षामा सबैको सहभागिता, जानकी गाउँपालिकाको प्रतिवद्धता” जानकी गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको यस योजनाको दीर्घकालीन सोच हो । सिपमूलक, वैज्ञानिक, व्यावहारिक एवम् गुणस्तरीय शिक्षा समृद्ध नेपालको आधारशिला हो । मुलुकको सर्वाङ्गीण विकासको मूल आधार शिक्षा नै भएकाले गुणस्तरीय शिक्षामा सबै नागरिकको समतामूलक र न्यायोचित पहुँच स्थापित गर्नु आजको आवश्यकता हो ।

समस्याहरू

सामुदायिक विद्यालयहरू प्रति अभिभावकको चासो कम हुनु । विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघको विद्यालयमा सक्रिय सहभागिता नहुनु, राजनैतिक हस्तक्षेप हुनु । बालबालिकाहरूमा धार्मिक तथा भाषिक समस्या देखिनु । बालबालिकाहरूको कक्षाकोठामा उपस्थिति प्रतिशत न्युन हुनु । अध्ययन अध्यापनका लागि पर्याप्त मात्रामा शैक्षिक सामग्रीहरूको उपलब्धता नहुनु । सम्बन्धित निकायको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा पृष्ठपोषणको अभाव । अभिभावकहरूमा चेतनाको कमी हुनु । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण भए तापनि पाठ्यपुस्तक तयार नहुनु । विद्यालय भौतिक पूर्वाधार, खानेपानी शौचालयको उचित व्यवस्थापन नहुनु । शिक्षकहरू आधुनिक प्रविधि र ज्ञान सिपमा अपडेट नहुनु । विद्यालय संचालन व्यवस्थापनमा पर्याप्त बजेट व्यवस्थापन नहुनु । धार्मिक विद्यालयहरूमा बालविकास नहुनु, विद्यार्थीको अनुपातमा शिक्षक संख्या नहुनु । दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालनका लागि पर्याप्त बजेट नहुनु ।

ख) शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण

शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरू

नेपालमा विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरूमा गुणस्तरीय शिक्षाको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु, विद्यालय नक्सौंका तथा समायोजन गर्नु, विद्यालय शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु, निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयन गर्नु, पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक तथा मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार

गर्नु, शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नु, विपत् व्यवस्थापन र वैकल्पिक शिक्षण सहजीकरण गर्नु, जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू सुनिश्चित गर्नु, उपयुक्त भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा सुशासन कायम गर्नु देखिन्छ ।

विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याउनु र टिकाउदर वृद्धि गर्नु । विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, शिक्षणमैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्नु । फरक क्षमता भएका बालबालिकाहरूलाई विशेष शिक्षाको व्यवस्थापन गर्नु । धार्मिक विद्यालयमा माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा पठनपाठन गर्नु । शैक्षिक क्षेत्रहरू राजनैतिक क्रियाकलापबाट मुक्त बनाउनु । अभिभावकहरूलाई शिक्षित बनाउनु र उनिहरूको शिक्षा प्रतिको चेतना स्तर बढाउनु । शैक्षिक बेरोजगार संख्या बढ्दै जानाले विद्यार्थीहरूमा पढाइप्रति चासो अभिवृद्धि गराउनु । समग्रमा हेर्दा शैक्षिक गुणस्तर र उपलब्धि अभिवृद्धि गर्नु ।

ग. अवसरहरू

तीन तहका सरकारबिच समन्वय, सहकार्य र जिम्मेवारी पूरा गर्न सकिने अधिकार हुनु, शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार गर्न सकिनु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले शिक्षाका अधिकारहरू स्थानीय तहमा प्रदान गर्नु, तीन वटै सरकार तथा अन्य सङ्घसंस्थाहरूबाट शिक्षामा लगानी गर्न सकिने वातावरण हुनु, जरुरी देखिन्छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले माध्यमिक तह सम्मको शिक्षाका अधिकारहरू स्थानीय तहमा प्रदान गर्नु । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुनु । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको अवसर हुनु । स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रमा काम गर्ने विभिन्न संघसंस्थाहरूको क्रियाशिलता हुनु । शिक्षामा लगानीको लागि स्थानीय तहको प्रतिबद्धता हुनु । तिनै तहका सरकारबाट शिक्षामा लगानी हुनु । स्थानीय सरकारलाई जानकीका नागरिकहरूको सहयोग, समर्थन र सहकार्य हुनु ।

परिच्छेद २ : दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ परिचय

योजना भनेको भविष्यको अवस्था हेर्ने एक रचनात्मक कला हो । योजनाको यही विशेषताका आधारमा यस परिच्छेदमा अबको पाँच वर्षमा शैक्षिक क्षेत्रमा पुग्न सकिने जानकी गाउँपालिकाको शिक्षाको गन्तव्यलाई अनुमान गरिएको छ ।

२.२ दूरदृष्टि र दीर्घकालीन सोच (Vision)

"गुणस्तरीय र प्रविधिमैत्री शिक्षामा सबैको सहभागिता, जानकी गाउँपालिकाको प्रतिबद्धता"

२.३ ध्येय (Mission)

शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरी गुणस्तरीय प्रविधिमैत्री ,प्रतिस्पर्धी र सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

२.४ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू (Goal and Objectives)

यस योजनाको लक्ष्य शिक्षालाई अधिकारका रूपमा स्थापित गरी मानव मूल्यमा आधारित गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षामा सबैको सहज पहुँच, सहभागिता र निरन्तरताको सुनिश्चिततासहित समावेशिताको प्रवर्द्धन गरी शिक्षित र सिपमूलक जनशक्ति निर्माण गर्नु निर्धारण गरिएको छ। उक्त लक्ष्यलाई पूरा गर्नका लागि निम्नलिखित उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएको छः

१. बाल विकासको अनुभव सहित शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु
२. समावेशी र समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको विकास गर्नु
३. शिक्षामा प्रविधिको विकास र विस्तार गरी संस्थागत क्षमता विकास गर्नु।

२.५ रणनीति

उद्देश्य नं	क्र स	रणनीतिहरू
१) बाल विकासको अनुभव सहित शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु	१.१	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको पहिचान गरी विद्यालयको पहुँचमा पुर्याउने
	१.२	प्रारम्भिक कक्षाहरूमा कक्षा दोहोर्याउने तथा छाड्ने दर घटाउन अभिभावक सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
	१.३	विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको अबस्था वालमैत्री, प्रविधिमैत्री, सिकाइमैत्री, अपांगमन्त्री, समावेशी तथा समतामूलक बनाउने
	१.४	अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रत्याभूति गर्न सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गर्ने ।
	१.५	वालविकास केन्द्रहरूमा वालमैत्री स्रोत साधनयुक्त र सिकाइमैत्री वातावरण बनाउने
	१.६	प्रारम्भिक वालविकासलाइ विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंगको रूपमा विकास गर्ने
२) विभिधता समावेशीता समतामूलक र पहुँचयुक्त गुणस्तरीय शिक्षाको	२.१	स्थानीय परिवेश, धर्म, संस्कृति, मौलिकता, कला, सीप, प्रविधि तथा माग समेतलाई सम्बोधन गर्ने

विकास गर्नु		गरी स्थानीय पाठ्यक्रम अद्यावधिक गर्ने र पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्ने
	२.२	पालिकाभित्र रहेका लुप्त प्रतिभाहरूलाई खोजी गरी उनीहरूको प्रतिभालाई निखादैँ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पहिचान दिन सहयोग गर्ने
	२.३	विद्यालय अनुगमनलाई निरन्तर र शैक्षिक सुधारको एक अभिन्न अंगका रूपमा विकास गर्ने
	२.४	विद्यालयहरूमा शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया संचालन गर्दा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई जोड दिने
	२.५	वार्षिक कार्यसमपादन मूल्याङ्कन र विद्यार्थीको नतिजामा उत्कृष्ट उपलब्धि हासिल गर्ने शिक्षकलाई प्रशंसा, पुरस्कार र सम्मानको व्यवस्था गर्ने ।
	२.६	शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि तालिमका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने
	२.७	दिवाखाजा कार्यक्रम र छात्रावृत्ति कार्यक्रमलाई ब्यवस्थित गर्ने
	२.८	हरित विद्यालय निर्माणका लागि बृक्षारोपण तथा बगैँचा ब्यवस्थापनमा जोड दिने
३) शिक्षामा प्रविधिको विकास र विस्तार गरी संस्थागत क्षमता विकास गर्नु।	३.१	स्थानीय भाषाहरू र शिक्षण सिकाइका अन्य माध्यम भाषा नेपाली, अंग्रेजीलाई समेत प्रयोग गर्न सक्ने खालका बहुभाषी शिक्षकहरू तयार गर्ने
	३.२	आधुनिक प्रविधिसँग परिचित गराउनसबै विद्यालयहरूलाई प्रविधि संग जोड्ने
	३.३	माथिल्ला कक्षाहरूमा विद्यार्थी टिकाउन तथा कक्षा छाड्ने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्नलक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
	३.४	पालिकाभित्रका सबै शैक्षिक क्षेत्रमा कार्यरत सबै प्रकारका जनशक्तिलाई क्षमता विकासको अवसर

		प्रदान गर्ने
	३.५	विद्यालयहरूमा शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया संचालन गर्दा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई जोड दिने

२.६ कार्यनीतिहरू

रणनिति नं	कार्यनीतिहरू
१.१	<p>१) विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थीहरूको तथ्यांक विद्यालय, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र,संघ संस्था तथा समुदायको पहलमा संकलन गरिनेछ।</p> <p>२) विद्यालय बाहिर रहनुको कारण पत्ता लगाउन अनुसन्धान गरिनेछ।</p> <p>३) विद्यालयको पहुँचमा ल्याउन आवश्यक कार्यक्रमहरू तय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।</p> <p>४) औपचारिक शैक्षिक संस्थामा जान नसक्ने व्यक्तिहरूलाई विशेष शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ।</p>
१.२	<p>१) प्रारम्भिक कक्षाहरूमा विद्यार्थीहरूको कक्षा छाड्ने र दोहोर्याउने दरका कारणहरू पत्ता लगाउन अध्ययन गरिनेछ।</p> <p>२) विद्यालयमा सिकाइमैत्री वातावरण निर्माण गरिनेछ।</p> <p>३) विद्यार्थीहरूको कक्षा छाड्ने र दोहोर्याउने कारणहरू निराकरण गर्न अभिभावक सचेतना कार्यक्रम तथा प्रोत्सहान मुलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।</p> <p>४) निरन्तर विद्यार्थी मुल्यानङ्कलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्ने</p> <p>५) दैनिक विद्यार्थीको उपस्थितिको बारेमा शिक्षक स्टाफ संग छलफल गर्ने र अभिभावकलाई जानकारी गराइनेछ।</p>
१.३	<p>१) संघ र प्रदेशको समन्वय र सहकार्यमा विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधारको विकासमा जोड दिइनेछ</p> <p>२) नयाँ बन्ने विद्यालयका भौतिक संरचनाहरूलाई प्रविधिमैत्री, वालमैत्री, अपांगमंत्री बनाइने छ</p> <p>३) विद्यालयमा सिकाइ अनुकूल वातावरण बनाइ वालवालिकाहरूलाई विद्यालयमै रमाउने वातावरण सिर्जना गर्नको लागि हाल संचालित टिनका छानोलाई बिस्थापित गरिनेछ।</p>
१.४	<p>१) आधारभूत शिक्षालाई अनिवार्य तथा निशुल्क र माध्यामिक शिक्षालाई निशुल्क गरिनेछ</p> <p>२) विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गरी लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन र विद्यालय बाहिर कुनैपनि बालबालिका नरहेको पालिका घोषण गरिनेछ।</p>

	३) विद्यालयमा बालबालिका ल्याउन, सिकाउन र टिकाउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।
	४) समता रणनीति योजना निर्माण तथा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।
१.५	१) सबै बाल विकासहरूमा न्यूनतम मापदण्ड विकास गरिनेछ।
	२) सबै बालबालिकाहरूलाई बाल विकास शिक्षा अनिवार्य गरिनेछ।
	३) समुदायमा आधारित सबै बाल विकासहरूलाई विद्यालयमा ल्याइनेछ।
२.१	१) स्थानीय परिवेश, धर्म, संस्कृति, मौलिकता, कला, सीप, प्रविधि तथा माग समेतलाई सम्बोधन गर्ने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम अद्यावधिक गर्ने र पाठ्यपुस्तक निर्माण गरिनेछ।
२.२	१) विषशज्ञहरूको समुह निर्माण गरी विद्यालय अनुगमनलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ।
	२) विद्यालय अनुगमनलाई निरन्तर र शैक्षिक सुधारको एक अभिन्न अंगका रूपमा विकास गरिनेछ।
२.३	१) माथिल्ला कक्षाहरूमा विद्यार्थी टिकाउन तथा कक्षा छाड्ने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्न लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।
	२) शिक्षक तथा कर्मचारी कम भएको विद्यालयहरूमा आवश्यकताको आधारमा शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन गरिनेछ।
	३) प्रारम्भिक कक्षा १ - ३ को सिकाई सुधारको लागि जोड दिइनेछ।
२.४	१) विद्यालयहरूमा शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया संचालन गर्दा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई जोड दिइनेछ।
	२) सबै विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गरिनेछ।
२.५	१) वार्षिक कार्यसमपादन मूल्याङ्कन र विद्यार्थीको नतिजामा उत्कृष्ट उपलब्धि हासिल गर्ने विद्यालय, शिक्षकलाई प्रशंसा, पुरस्कार र सम्मानको व्यवस्था गरिनेछ।
	२) पालिकास्तरीय कक्षा ८ को परीक्षामा उत्कृष्ट नतिजा हाँसिल गर्ने विद्यार्थीलाई सम्मान गरिनेछ।
२.६	१) आवश्यकताको आधारमा शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि तालिमका कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ
	२) स्थानीय भाषाहरू र शिक्षण सिकाइका अन्य माध्यम भाषा नेपाली, अंग्रेजीलाई समेत प्रयोग गर्न सक्ने खालका बहुभाषी शिक्षकहरू तयार गरिनेछ।
२.७	१) पालिकास्तरमा दिवाखाजाको मेनु तयार गरी बाल विकास देखि कक्षा ५ सम्म सो को कार्यान्वयन र आधारभुत तह कक्षा १ - ५ सम्म सबै छात्रा र दलित छात्रहरूलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइनेछ।
२.८	१) सबै विद्यालयमा विपत पूर्व तयारी प्रतिकार्य समिति गठन गर्ने र सम्पर्क ब्यक्ती

	<p>तोक्ने</p> <p>२) सबै विद्यालयको विपत लेखाजोखा गर्ने</p> <p>३) विपत घटना अभ्यास गराउने, विपद व्यवस्थापन तालिम संचालन गर्ने, विपद व्यवस्थापनका लागि आवश्यक साधन स्रोतको व्यवस्था मिलाउने</p> <p>४) विद्यालयको हाताभिन्न बृक्षारोपण गर्ने साथै विद्यार्थीलाइ बृक्षारोपण गर्न प्रोत्साहन गर्ने</p>
३.१	<p>१) जनशक्तको क्षमता विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।</p> <p>२) सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरुबिच सकारात्मक प्रतिस्पर्धाको वातावरण निर्माण गरिनेछ।</p> <p>३) विद्यालयहरुमा जीवन उपयोगी ज्ञान र सिपमा आधारित संस्कार सहितको शिक्षाको विकास गरिनेछ।</p>
३.२	<p>१) संस्थहरुमा योजनावद्ध काम गर्ने संस्कृतिको विकास गरी संस्थाहरुको क्षमता विकास गरिनेछ।</p> <p>२) विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा विशेष जोड दिइनेछ।</p>
३.३	<p>१) अभिभावक शिक्षा, दिवा खाजा व्यवस्थापन, स्यानेटरी प्याड वितरण, समयमै पाठ्यपुस्तक वितरण, पढाइ प्रति विद्यार्थी सचेतीकरण मार्फत कक्षा छाड्ने दर र दोहोर्याउने दर कम गर्ने ।</p> <p>२) विद्यार्थी उपस्थितिका लागि सरोकारवालाहरुसंग नियमित छलफल गर्ने ।</p> <p>३) सम्पूर्ण विद्यालयहरुले शैक्षिक शत्रको सुरुमा शैक्षिक योजना निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने ।</p> <p>४) सम्पूर्ण शिक्षकहरुले शैक्षेणिक योजना निर्माण, सिकाइ सुधार योजना निर्माण गर्न लगाइ प्र अ मार्फत प्रमाणिकरण गरि कार्यान्वयन गर्ने ।</p>
३.४	<p>१) शिक्षक तथा कर्मचारीहरुका लागि तालिमको योजना तर्जुमा गर्ने ।</p> <p>२) तालिम संचालनको लागि योजना कार्यान्वयनको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने र तालिमको प्रभावकारीताको मूल्यांकन गरि अभिलेखीकरण राख्ने ।</p>
३.५	<p>१) विद्यालयमा सीप सिकाइका लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्था गर्ने, प्रयोगात्मक शिक्षण विधि, परियोजना कार्य मार्फत गरेर सिक्ने, खोजेर सिक्ने साथै सीप सिकेका जनशक्तीलाइ रोजगार तथा स्वरोजगारको वातावरण तयार गर्ने,</p> <p>२) विद्यालयहरुमा ICT का सामग्री व्यवस्था गर्ने, ICT सम्बन्धि शिक्षकहरुलाइ तालिम दिने तथा शिक्षणमा ICT को प्रयोग गर्ने ।</p>

२.७ अपेक्षित उपलब्धि

उल्लिखित रणनीति र सोअनुरूप लिइने कार्यनीति तथा कार्यक्रम सञ्चालन गरेपछि योजनाको अन्त्यमा हासिल हुने उपलब्धिहरूलाई देहाय बमोजिमले उल्लेख गरिएको छ ।

- १) बाल विकासको अनुभव सहित शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- २) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित समूहलाई अनौपचारिक शिक्षा, विशेष र खुल्ला शिक्षाको अवसर प्रदान गरिएको हुनेछ ।
- ३) विद्यालयको पहुँच बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको पहिचान गरी शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- ४) पूर्व प्राथमिक तथा आधारभूत तहको शिक्षालाई प्रविधि तथा वैकल्पिक सिकाइ पद्धतिसँग जोडेर शिक्षण सिकाइ गर्न गराउन सक्ने पूर्वाधार तथा जनशक्तिको विकास भएको हुनेछ ।
- ५) आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य तथा निशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षा निशुल्क रहेको सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- ६) स्थानीय भाषा र अन्य शिक्षण सिकाइका माध्यम भाषा जोड्न सक्ने स्थानीय पाठ्यक्रम र जनशक्ति तयार गरिएको हुनेछ ।
- ७) सबै बालबालिकाहरूलाई अन्तर्निहित क्षमता विकास गर्न र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्न अवसर प्रदान गरिएको हुनेछ ।
- ८) विद्यार्थीको कक्षा छोड्ने, दोहोर्याउने दर घटाउन तथा टिकाउ दर बढाउन अभिभावक शिक्षा लगायतका शैक्षिक अवसर सिर्जना गरिएको हुनेछ ।
- ९) माध्यमिक तथा उच्च शिक्षा अध्ययनमा आकर्षण वृद्धि गरी रोजगार उन्मुख साधारण तथा प्राविधिक शिक्षाको अवसर सिर्जना गरिएको हुनेछ ।
- १०) शैक्षिक क्षेत्रमा रहेका जनशक्तिको क्षमता विकास गरिएको हुनेछ ।
- ११) निरन्तर अनुगमन सुपरीवेक्षण तथा पृष्ठपोषणको माध्यमबाट शैक्षिक क्षेत्रको स्तर सुधार गरी गुणस्तरीय शिक्षाको प्रवाहलाई मजबुत बनाइएको हुनेछ ।

२.८ स्थानीय तहको शिक्षा योजनामा रहनुपर्ने मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	सूचक को स्रोत	तथ्याङ्क को स्रोत
१.	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा										
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कुल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	७०.६	७५.५	८०.८	८६.४	९२.५	९९	१००		
		प्रदेश									
		राष्ट्रिय	८६.२		८९.५		९४.०		९९.०		
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	५९.१	६४.४	७०.२	७६.५	८३.४	९०.९	१००		
		प्रदेश									
		राष्ट्रिय									
१.३	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	स्थानीय	३२.८	३९.४	४७.२	५६.७	६८	८१.६	९७.९		
		प्रदेश									
		राष्ट्रिय	६८.६		७३.०		८५.०		९५.०		
२.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)										
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	स्थानीय	६८.८	६९.१	७२.५	७६.१	७९.९	८३.९	८८.१		
		प्रदेश									
		राष्ट्रिय	९६.९		९७.५		९९.०		१००		
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कुल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	१२०	११५.४	१११.०	१०६.८	१०२.७	१००	१००		
		प्रदेश									
		राष्ट्रिय	१२१.		११५.		१०७.		१०५.		

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	सूचक को स्रोत	तथ्याङ्क को स्रोत		
			४										
२.१ ३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	२३.१	२७.४	२९.९	३२.६	३५.५	३८.७	४२.२				
		प्रदेश											
		राष्ट्रिय	७९.३						९५.०				
२.१ ४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	स्थानीय	२०.६	२२.६	२४.५	२६.७	२०.६	२९.१	३१.७				
		प्रदेश											
		राष्ट्रिय	७२.७						९५.०				
२.१ ५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	स्थानीय	१.१२	१.०९	१.०८	१.०७	१.०७	१.०६	१.०५				
		प्रदेश											
		राष्ट्रिय	१.०१		१.०१								
२.१ ६	कक्षा ३ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल	नेपाली भाषा	स्थानीय										
			प्रदेश										
			राष्ट्रिय										
		गणित	स्थानीय										
			प्रदेश										
			राष्ट्रिय										

कार्तिक-मङ्सिरमा नयाँ नतिजा आउने भएकाले सोहीबमोजिम पछि राखिने

कार्तिक-मङ्सिरमा नयाँ नतिजा आउने भएकाले सोहीबमोजिम पछि राखिने

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	सूचकको स्रोत	तथ्याङ्कको स्रोत	
	भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)											
२.१ ७	कक्षा ५ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ५ को आधारभूत तह हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय									
			प्रदेश									
			राष्ट्रिय	४५.०		५२.०		६०.०		७०.०		
		गणित	स्थानीय									
			प्रदेश									
			राष्ट्रिय	२८.३		४०.०		६०.०		७०.०		
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय									
			प्रदेश									
			राष्ट्रिय									
२.१ ८	कक्षा ८ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि	नेपाली भाषा	स्थानीय	२.७	२.९	३	३.२	३.५	३.६	३.८		
			प्रदेश									
			राष्ट्रिय	६८.५		७०		७२		७५		
		गणित	स्थानीय	२.८	२.९	३	३.२	३.५	३.६	३.७		

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	सूचकको स्रोत	तथ्याङ्कको स्रोत	
	हासिल गरेका (कक्षा ८ को तह ३ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	विज्ञान	प्रदेश									
राष्ट्रिय			५३.५		६०.०		६५.०		७०.०			
प्रदेश												
राष्ट्रिय		४३.८		५०.०		६०.०		७०.०				
२.१ ९	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका* (%)	आधारभूत (कक्षा १-५)	स्थानीय									
			प्रदेश									
			राष्ट्रिय	२.९		१.०		०.५		०		
		आधारभूत (कक्षा १-८)	स्थानीय	.६	२०.६	२०.६	२०.६	२०.६	२०.६	२०.६		
			प्रदेश									
			राष्ट्रिय	६.६				१.०		०		
२.२ ०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	स्थानीय	५२.१	५२	५२	५३	५३	५३	५३			
		प्रदेश										
		राष्ट्रिय	४३.७		४५.०		५०.०		५०.०			
३.	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)											
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-	स्थानीय	९.२	१०.३	११.५	१४.६	१७.७	२२.५	३०.२			

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको		आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	सूचकको स्रोत	तथ्याङ्कको स्रोत
			राष्ट्रिय									
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय									
	प्रदेश											
	राष्ट्रिय											
४.	जीवनपर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा											
४.१	साक्षरता दर (पाँच वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय	९३.७	९४	९५	९६	९७	९८	९९			
		प्रदेश										
		राष्ट्रिय	५८.०				९५.०					
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय										
		प्रदेश										
		राष्ट्रिय	८२.०		८९.०		९५.०		१००			
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	स्थानीय	९३.७	९४	९५	९६	९७	९८	९९			
		प्रदेश										
		राष्ट्रिय	९२.०				९९.०					
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (पाँच वर्ष भन्दा माथि)	स्थानीय										
		प्रदेश										
		राष्ट्रिय	०.६५							०.८०		
५.	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम											

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	सूचक को स्रोत	तथ्याङ्क को स्रोत	
५.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति*(%)	स्थानीय										
		प्रदेश										
		राष्ट्रिय	३१.०		४०.०		५०.०		७५.०			
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा(कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि-डिप्लोमा वा सो सरह) उत्तीर्ण जनशक्ति* (वार्षिक सङ्ख्या)	स्थानीय	छात्रा									
			छात्र									
		प्रदेश	छात्रा									
			छात्र									
		राष्ट्रिय	छात्रा									
			छात्र									
६	सुशासन तथा व्यवस्थापन											
६.१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	१०८	१००	९३	८७	८१	७५	७०			
		प्रदेश	४०	४२	४४	४७	४९	५०	५०			
		राष्ट्रिय	२४:१				३०:१		३०:१			
६.२	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक)	स्थानीय	९५	८६	७७	६९	६२	५६	५१			
		प्रदेश										
		राष्ट्रिय	३०:१				३०:१		३०:१			

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	सूचक को स्रोत	तथ्याङ्क को स्रोत
	सरकारी खर्च (रु. हजारमा)	राष्ट्रिय	१८		२१		२४				
८.३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रु. हजारमा)	स्थानीय									
		प्रदेश									
		राष्ट्रिय	११		१५		१७				

२.९ परिमाणात्मक लक्ष्य तथा कार्यक्रम नतिजा खाका (Programme Result Framework-PRF)

परिच्छेद ३

शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू

परिचय

यस परिच्छेदमा शिक्षा क्षेत्रसँग सम्बन्धित मुख्य मुख्य उपक्षेत्रहरू समावेश गरिएका छन्। योजनाका सबै प्रमुख उपक्षेत्रहरू यस परिच्छेद अन्तर्गत समेटिने भएकाले पनि यो परिच्छेद एक महत्त्वपूर्ण परिच्छेद हो। शिक्षाका प्रमुख उपक्षेत्रअन्तर्गत प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम र शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, साक्षरता, निरन्तर र जिवनपर्यन्त सिकाइ आदिलाई समेटिएको छ।

नेपालको संविधानले निर्देशित गरेको दृष्टिकोण, मौलिक अधिकार, नीति, संरचना इत्यादि, शिक्षासम्बन्धि नीति, विभिन्न शिक्षा तथा अधिकारसम्बन्धि कानुनी प्रबन्ध, संयुक्त राष्ट्र संघीय दिगो विकासका लक्ष्य तथा दिगो विकासको लक्ष्य नं.४ सम्बन्धि नेपालको कार्ययोजना, अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौता तथा नेपालका प्रतिबद्धता, नेपालको सोही योजना, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनका सम्बन्धित पक्षलाई यस योजनाका प्रमुख सन्दर्भका रूपमा लिइएको छ। त्यसै गरी हाल कार्यान्वयनमा रहेको विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रममलगायत विद्यालय शिक्षाको हालसम्मको प्रगति तथा अन्तरका आधारमा क्षमताको आँकलन गरिएको छ भने विद्यालय शिक्षाका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना तथा तयारीलाई पनि क्षेत्रगत योजना निर्माणको एउटा महत्त्वपूर्ण आधार मानिएको छ।

३.१ प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा

३.१.१ वर्तमान अवस्था

दिगो विकासका १७ ओटा लक्ष्यहरू मध्ये ११ ओटा लक्ष्यहरू प्रत्यक्षरूपमा प्रारम्भिक बालविकाससँग सम्बन्धित रहेकोले सबै नीति तथा कार्यक्रमले ती लक्ष्यहरूलाई प्राप्त गर्न आपसी समन्वय र सहकार्यमा काम गर्ने वातावरण बन्नपर्ने देखिन्छ । शिक्षा ऐन, २०२८ अनुसार ४ वर्ष उमेर पूरा भएका बालबालिकालाई दिइने शिक्षालाई प्रारम्भिक बाल शिक्षा भन्ने बुझिन्छ । ऐनको आठौं संशोधनले बाल विकास केन्द्रलाई विद्यालय संरचनामा एकीकरण गरेपछि आधारभूत शिक्षाको परिभाषामा प्रारम्भिक बाल शिक्षालाई समेत समावेश गराइएको छ । यस गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७७ ले समेत एक वर्षे पूर्व प्राथमिक शिक्षामा जोड दिएको छ । चार वर्ष उमेर पुगेका

बालबालिकाका लागि एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने नीतिगत प्रबन्ध चालू पन्ध्रौं योजना, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ र प्रारम्भिक बाल विकास राष्ट्रिय रणनीति २०७७—०८८ मा समेत उल्लेख गरिएको अवस्था छ ।

प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा औपचारिक शिक्षाको लागि पूर्व तयारी र सर्वाङ्गिय विकासको मुल आधार हो भन्ने कुरा दिगो विकास लक्ष्यको ४.२ मा उल्लेख गरिएको छ । कक्षा १० उत्तीर्ण गरेको व्यक्ति प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको शिक्षक हुनसक्ने कानुनी प्रावधान रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०७७ मा मुलुकभर ३०२०२ सामुदायिक र ६५१० संस्थागत गरी जम्मा ३६७१२ बाल विकास केन्द्र पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । (आर्थिक सर्वेक्षण २०७७÷०७८ को प्रतिवेदन) प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको कुल भर्नादर ८७.६ प्रतिशत पुगेको छ । पूर्व प्राथमिक शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकाको संख्या ७०.२ प्रतिशत पुगेको छ ।

जानकी गाउँपालिकाको सन्दर्भमा नेपाल सरकारबाट अनुदान प्राप्त हुने गरी ४३ वटा प्रारम्भिक बालविकास कक्षाहरू सामुदायिक विद्यालयमा र ३३ ओटा र समुदायमा १०वटा र संस्थागत विद्यालयमा सञ्चालित छन् । विद्यालयहरूमा ससर्त अनुदान श्रोतबाट व्यहोर्ने गरी गाउँपालिकाका सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

लक्षित उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरू विशेष गरी सीमान्तकृत तथा भौगोलिक विकटता भएको क्षेत्र र अपाङ्गता भएकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउनु, सबै प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूमा संस्थागत र संरचनागत संयन्त्र निर्माण तथा व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्ड पुरा गर्नु र प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका शिक्षकहरूको न्यूनतम पारिश्रमिकको व्यवस्थापन तथा उनीहरूको पेसागत क्षमता विकास गर्नु प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका प्रमुख चुनौतिहरू हुन् । प्रयास लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन गर्नु, अनुगमन तथा मुल्यांकनको चुस्त संयन्त्र विकास गर्नु, बालबालिकाका अभिभावकहरूलाई अभिभावक शिक्षा प्रदान गर्नु र बालबालिकाको स्वास्थ्य, सुरक्षा र पोषणको उचित व्यवस्थापन सहायक चुनौतिहरू हुन् ।

सुनौला हजार दिन, बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम, अभिभावक शिक्षा, दिवा शिशु स्याहार केन्द्र, शिशु स्याहारकेन्द्र, नर्सरी विद्यालय, किण्डर गार्टेन विद्यालय, विद्यालय तथा समुदायमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र र पूर्व प्राथमिक कक्षा आदि नामबाट विभिन्न कार्यक्रमहरू विभिन्न सरकारी निकाय, गैर सरकारी संघसंस्थाहरू र निजी क्षेत्रको सलग्नतामा सञ्चालन हुनु, नेपालको संविधानले प्रारम्भिक बालविकास र सहभागिताको हकलाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरेको र प्रत्येक

बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, पालनपोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वाङ्गिण व्यक्तित्व विकासको हकको प्रत्याभूत गर्नु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०७५, पन्ध्रौं योजना (२०७६÷७७-२०८०÷८१), बालबालिकासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६९, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०७३-२०८०), बहुक्षेत्रीय पोषण योजना, दोस्रो (२०७५÷७६-२०७९÷८०) र बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८ समेतमा प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी कानुनी प्रावधानहरू समेटिनु नेपालमा स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय अन्तर्गत गर्भवती महिला, नवजात शिशु तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य स्थितिमा आवश्यक सुधार ल्याउन स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनु, बालबालिकाको सुरक्षा र संरक्षणका लागि महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालयले विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु आदि प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका अवसरहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसरहरू

लक्षित उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरू विशेष गरी सीमान्तकृत, विपन्न तथा अपाङ्गता भएकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा ल्याउनु, सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा संस्थागत र संरचनागत संयन्त्र निर्माण तथा व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्ड पूरा गर्नु र बालविकास सहजकर्ताहरूको न्यूनतम पारिश्रमिक व्यवस्थापन गर्नु तथा उनीहरूको पेशागत क्षमता विकास गर्नु प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका प्रमुख चुनौतीहरू रहेका छन्। प्रयास लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन गर्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको चुस्त संयन्त्र विकास गर्नु, बालबालिकाका अभिभावकहरूलाई अभिभावक शिक्षा प्रदान गर्नु र बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, सुरक्षा र पोषणको उचित व्यवस्थापन सहायक चुनौतीहरू हुन्।

सुनौला हजार दिन, बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम, दिवा खाजा, शिशु स्याहार केन्द्र, किण्डर गार्टेन विद्यालय, विद्यालय तथा समुदायमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र तथा पूर्व प्राथमिक कक्षा नामका कार्यक्रमहरू विभिन्न सरकारी निकाय, गैर सरकारी संघसंस्थाहरू निजी क्षेत्रको संलग्नतामा सञ्चालन, नेपालको संविधानले प्रारम्भिक बालविकास र सहभागिताको हकलाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गर्नु, र प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, पालनपोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वाङ्गिण व्यक्तित्व विकासको हकको प्रत्याभूत गर्नु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन २०७५, बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०७५, पन्ध्रौं योजना २०७६/७७-२०८०/८१, बालबालिकासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति २०६९, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना २०७३-२०८०, बहुपोषण योजना दोस्रो

२०७५/७६-२०७९/८० र बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८ समेतमा प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी कानुनी प्रावधानहरू समेटिनु, नेपालमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय अन्तर्गत गर्भवती महिला, नवजात शिशु तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य स्थितिमा आवश्यक सुधार ल्याउन स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनु, बालबालिकाको सुरक्षा र संरक्षणका लागि महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालयले विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु आदि प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षाका अवसरहरू हुन्।

३.१.२ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

सबै बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभवसहित बालबालिकाको सर्वाङ्गिक विकासमा केन्द्रीत प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउने ।

उद्देश्यहरू

यस योजनाको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु रहेको छ । यसका लागि योजनाले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षासम्बन्धी निम्नलिखित विशिष्ट उद्देश्यहरू राखेको छ ।

- १) चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गिक विकास र आधारभूत शिक्षाको तयारीका लागि प्रारम्भिक बालविकास
- २) सेवामा पहुँच बढाउनु ।
- ३) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु ।
- ४) सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गराउनु ।

३.१.३ रणनीतिहरू

यस योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षासंग सम्बन्धित उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ ।

- १) संघीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड, नम्स र ढाँचाअनुसार निश्चित अनुदान र प्रदेश सरकारसंगको समन्वय र सहजीकरणका आधारमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- २) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यक भएमा नयाँ स्थानमा केन्द्र स्थापना गरी प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सेवा उपलब्ध गराइने छ ।

- ३) गाउँपालिकाको वडा न. १ देखि ६ सम्मको भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने ४ वर्षका बालबालिकालाई समेट्नका लागि आवश्यकतामा आधारित प्रारम्भिकबालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमा विभिन्न नमुनाहरू विकास गरी पहुंच सुनिश्चित गरिने छ ।
- ४) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारीता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघ, संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाइने छ ।
- ५) गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बालविकास र कक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि न्यूनतम मापदण्ड निर्धारण गरी सो बमोजिम कक्षा सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने संरचनागत तथा मानवश्रोतसंग सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
- ६) स्वास्थ्य, पोषण, शिक्षा र सुरक्षामा एकीकृत पद्धतिबाट विद्यालयमा बालबालिकाका लागि बहुक्षेत्रीयप्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ७) संघीय सरकारबाट अनुदान प्राप्त प्रारम्भिक बाल विकास र कक्षाबाहेक अन्य विद्यालय र समुदायमा आवश्यकता र औचित्यताका आधारमा उक्त कक्षा सञ्चालनतथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

३.१.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

योजनावधिमा गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने चार वर्ष समूहका सबै बालबालिकाले प्रारम्भिक विकास शिक्षाको अनुभव हासिल गरेको हुनेछन् । विद्यालय तथा समुदायमा सञ्चालन हुने बाल विकास केन्द्रहरूमा न्यूनतम मापदण्ड हासिल भएको हुनेछ । सबै विद्यालयहरूमा कम्तिमा एउटा प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक कक्षा संचालन भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

ग) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कुल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	७०.६	७५.५	८०.८	८६.४	९२.५	९९	१००
२	प्रारम्भिक बालविकास र	स्थानीय	५९.१	६४.४	७०.२	७६.५	८३.४	९०.९	१००

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
	शिक्षामा खुद भर्ना दर* (%)								
३	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	स्थानीय	३२.८	३९.४	४७.२	५६.७	६८	८१.६	९७.९
४	पाँच वटा न्यूनतम मापदण्ड मध्ये कम्तिमा ३ वटा मापदण्डहरू पूरा गरेका बालविकास केन्द्रको सङ्ख्या	स्थानिय	२०	५	५	५	५	५	५
५	ECED केन्द्र कक्षाहरूमा अध्यापनरत शिक्षक शिक्षिकाहरू मध्ये सिकाई सामाग्री को सेट प्राप्त गर्ने संख्या		१०	१४	१८	२३	३१	४०	५३

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
६	ECED केन्द्र कक्षाहरुमा अध्यापनरत शिक्षक शिक्षिकाहरु मध्ये कम्तिमा १५ दिने तालिम प्राप्त गर्ने संख्या		०	१०	१९	१४	४३	४३	४३

३.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

पूर्व प्रा.बि./बालविकासका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरु (Proposed ECED Activities)					
	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
संघीयप्रस्तावित कार्यक्रमहरु	2024/25	2025 /26	2026 /27	2027 /28	2028 /29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
पूर्व प्रा.बि./ECED कक्षा/केन्द्रमा तोकिएकान्युनतम मापदण्डहरुको (Minimum Standards) कार्यन्वयन गर्ने	3	3	3	3	3
Revisiting the existing ECED/PPE (including the institutional schools facilities) and establishment of new ECED centers based on need identification			1		
Provision of ECED friendly WASH facility to ensure the compliance with minimum standards	5	5	9	9	9
Mid-day meal program (other regions)	1084	1176	1302	1442	1598
Implementation of the early childhood and learning standards for facilitating holistic development and learning of children	1	1	1	1	1

Performance grant to ECED centers and teachers (based on improvement against set standards)	9	9	9	9	9
बिभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई सहयोग (Support to disable students)	6	7	8	8	9
पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा र्फत त्रैमासिक रूपमा बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य जांच गर्ने साथै बालबालिकाहरूमा अपाङ्गता परीक्षण गरी पहिचान गर्ने (Assesment and identification of disabilities)	1	1	1	1	1
ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकको तलबभत्ता	43	43	43	43	43
ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकका लागि पोशाक भत्ता	43	43	43	43	43
ECED कक्षाका सहयोगीहरूका लागि तलब/भत्ता	43	43	43	43	43
ECED कक्षाहरूका सामग्री र सिकाई कुनाका लागि बजेट अनुदान	43	43	43	43	43
ECED कक्षाहरूका सिकाई सामग्री र बिद्घुतीय सिकाई सामग्रीका लागि बजेट अनुदान	1084	1176	1302	1442	1598
ECED कक्षाहरूमा अध्ययन रत तोकिएका अति बिपन्न र लक्षित समुदायका बालबालिकाहरूको सुविधाका लागि बजेट अनुदान	314	341	377	418	463
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू:					
बालविकास केन्द्रको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	आवश्यक तानुसार				
बालविकास केन्द्रको सबलीकरण	०	५	१०	१३	१५
शिक्षक/सहयोगी कार्यकर्ताको क्षमता विकास	४३	४३	४३	४३	४३
आवश्यकता र औचित्यताका आधारमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको नक्साङ्कन गरी पुनर्वितरण, स्थापना तथा विस्तार	आवश्यक तानुसार				

उत्कृष्ट प्रारम्भिक बालविकास कक्षालाई प्रोत्साहन अनुदान कार्यक्रम व्यवस्थापन	१	२	३	४	५
प्रत्येक वडामा कम्तिमा १ वटा नमुना प्रारम्भिक बालविकास तथा कक्षा स्थापना तथा संचालन	०	१	२	२	२
शारीरिक,सामाजिक,मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने र आवश्यकताकोआधारमा मनोसामाजिक परामर्शदाता वा संस्थासंग समन्वय गर्ने	निरन्तर				
विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरु,अभिभावक तथा सरोकारवालाहरुको लागि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सम्बन्धि नियमित अभिमुखीकरण	०	१	१	१	१
गाँउपालिकामा कार्यक्षेत्र भएका विकास साझेदार,गैरसरकारी संस्था निजि क्षेत्र तथा समुदायलाई प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा समन्वय सहयोग,सहकार्य तथा लगानी बढाउन प्रोत्साहन	निरन्तर				
बाल बालिकाको मासिक रुपमा स्वास्थ्य चेकजाँच,खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन,बृद्धि अनुगमन गरी कुपोषण भएका बालबालिकाका लागि आवश्यक प्रवन्ध गर्ने	निरन्तर				
मापदण्डले तोकेअनुसार पूर्वाधार सिकाई क्षेत्र,केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाई तथा खेल सामग्री आदिको व्यवस्थापन	०	५	१०	१०	१०
बाल प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम संचालन	०	१	१	१	१

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ वर्तमान अवस्था

विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना २०६६-२०७२ ले विद्यालय शिक्षाको पुनर्संरचना गरेर कक्षा १-८ लाई आधारभूत शिक्षा र कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रुपमा परिभाषित गरेपछि विद्यालय हाल दुई तह भएको छ। आधारभूत तहले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको विकासमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्ने भएकोले नेपालको संविधानको धारा ३१(१) मा यसलाई नागरिकको मौलिक हक अन्तर्गत

राखिएको छ। गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षाले गरिवी घटाउन मद्दत गर्ने र व्यक्तिको जीवनस्तरमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउन सक्ने तथा यसबाट समाज र राष्ट्रलाई नैविकासको पथमा अगाडि बढ्नमा सहयोग हुने कुरा विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले देखाएका छन्। आधारभूत तहको शिक्षाको महत्त्वलाई दृष्टिगत गरेर नै यसलाई योजनाबद्धरूपमा व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउनका लागि जानकी गाउँपालिकाले यस योजनामा आधारभूत शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू समावेश गरेको छ।

३.२.१ वर्तमान अवस्था

जानकी गाउँपालिका, बाँकेअन्तर्गत आधारभूत तह सञ्चालन भएका विद्यालयहरूतर्फ सामुदायिक विद्यालय २४, संस्थागत ६, धार्मिक (मदरसा) १६ र धार्मिक (गुरुकुल) २ गरी जम्मा ४८ वटा शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। वडागत रूपमा वडा नं. १ देखि ६ सम्म क्रमशः १०, ६, १०, ९, ६, ७ र ४ वटा सामुदायिक अध्ययन कन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्।

आधारभूत तह सञ्चालित ४० वटा विद्यालयहरूमा यस गाउँपालिकामा जम्मा प्राथमिक स्वीकृत दरवन्दी ६७ वटा, राहत ४५ वटा रहेको छ भने नि मा बि मा स्वीकृत दरवन्दी ९ वटा, राहत ३ वटा रहेको छ भने मा वि मा स्वीकृत दरवन्दी ५ रहेको छ ।

शैक्षिक सत्र २०८१ मा सामुदायिक ,संस्थागत र धार्मिक विद्यालयका आधारभूत तहमा छात्रा ४१८७ र छात्र ४००० छात्र गरी जम्मा ८,१८७ जना विद्यार्थी भर्ना भएका छन्। जसमा सामुदायिक र धार्मिक विद्यालयका आधारभूत तहमा छात्रा २८१८ र छात्र २८९५ छात्र गरी जम्मा ५७१३ जना विद्यार्थी भर्ना भएका छन् । यसरी शिक्षक विद्यार्थी अनुपात हेर्दा १-५ मा ४० र ६-८ मा ९५ रहेको छ। त्यसै गरी लैङ्गिक समता (छात्रा छात्र अनुपात प्रतिशत) १.१२ रहेको छ। कक्षा १-८ मा कुल भर्नादर ८९.८ रहेको छ, राष्ट्रिय र लुम्बिनी प्रदेश कुल भर्नादर क्रमशः १३१ र १२३.९ रहेको छ। राष्ट्रिय र लुम्बिनी प्रदेश खुद भर्नादर क्रमशः ९४.५ र ९५.१% रहेको छ भने यस पालिकाको ७८.७ रहेको छ। कक्षा उत्तीर्ण दर यस पालिका, प्रदेश र राष्ट्रिय तहको क्रमशः ८६ र ८५.२ रहेको छ । भने यस पालिकाको १-५ ३०.७ र १-८ मा २०.६ रहेको छ। कक्षा दोहोर्याउने यस स्थानीय तह र लुम्बिनी प्रदेशको क्रमशः ७.९ र यस पालिकाको १-८ मा १५.२ रहेको छ।

प्रमुख चुनौती तथा अवसरहरू

निशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षा प्रदान गर्नु, सबै प्रकारका विद्यालयहरूमा भौतिक पूर्वाधारसहितको आकर्षक सिकाइ वातावरण विकास गर्नु, शैक्षिक सेवा प्रवाहमा सुधार ल्याउनु, शैक्षिक सुशासन र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्नु, शिक्षण सिकाइ पद्धतिलाई व्यवहारिक, बालमैत्री

एवम् प्रविधिमा आधारित बनाइ सहज पहुँचको व्यवस्था गर्नु, विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिमा समेत उत्थानशिल बनाउनुका साथै समग्र शिक्षा पद्धतिलाई विद्यार्थीहरूको सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउनु, विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भर्ना गर्नु, शैक्षिक सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, कक्षा छाड्ने दर शुन्यमा झारी विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्नु, गुणस्तरको सुनिश्चिततासहित सार्वजनिक शिक्षाप्रति आकर्षण अभिवृद्धि गर्नु, धार्मिक विद्यालयहरूको शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्नु, धार्मिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको माथिल्लो कक्षाहरूको पढाइ सुनिश्चित गर्नु, विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा योग्य र दक्ष शिक्षकको व्यवस्था गर्नु तथा विद्यालय सुपरीवेक्षण र अनुगमन तथा नियमनलाई संस्थागत र संरचनागत रूपमा विकास गर्नु आधारभूत शिक्षा सम्बन्धित प्रमुख चुनौतीहरू रहेका छन्।

शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गर्दै अधिकार र जिम्मेवारीसहित स्थानीय तहलाई जिम्मेवार गराउने संवैधानिक आधार भएकाले शिक्षामा सहभागिता र पहुँचमा वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार गर्न सकिने सिर्जना हुनु, देशमा संघीयताको कार्यान्वयनसँगै सरोकारवालाहरूमा सार्वजनिक विद्यालयहरूप्रतिको चासो बढ्नु, शिक्षकहरूको पेशागत संघसंस्था, राजनीतिक दल, नागरिक समाज आदिबाट शैक्षिक सुधारमा सकारात्मक प्रतिबद्धता प्राप्त हुनु, निशुल्कतथा आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने तथा साक्षरता घोषणा अभियान संस्थागतरूपमा सबै तहका सरकारले अगाडि बढाउनु, शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धिमा गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रको भूमिका बढ्दै जानु, विद्यालयमा आधारभूत तहको खुद भर्नादर र लैंगिक समता सूचकांकमा प्रगति देखिनु, शिक्षा तीनवटै तहका सरकारको साझा अधिकार क्षेत्रको रूपमा रहेकोले आपसी साझेदारीमा आधारभूत तहको शिक्षामा पर्याप्त लगानी गर्न सकिनु यस तहमा रहेका अवसरहरू हुन्।

३.२.२ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

उद्देश्यहरू:

- १) सबै बालबालिकालाई आधारभूत शिक्षामा अनिवार्य तथा निःशुल्क रूपमा पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय जीवनोपयोगी र प्रविधिमैत्री बनाउनु ।
- २) आधारभूत शिक्षा प्रदायक विद्यालयहरूमा न्यूनतम सक्षमताको अवस्था सुनिश्चित गर्न स्थानीय तहहरूसँग साझेदारी गर्नु ।
- ३) सामाजिक—सांस्कृतिक विविधतामा सामान्जस्य र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रप्रति अभिमुख गरी आधारभूत तहमा अध्ययन गर्ने बालबालिकामा जीवनोपयोगी सीप तथा मूल्यमा आधारित शिक्षा हासिल गराउनु ।

- ४) वैकल्पिक तथा लचिला मोडका शिक्षा कार्यक्रममार्फत औपचारिक शिक्षालाई सहयोग पुयाउनु ।
- ५) विद्यालय शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धमा क्रमिक सुधार गरी विद्यालय संचालन पद्धतिलाई विविधता अनुकूल उत्थानशील र जवाफदेही बनाउनु ।

३.२.३रणनीतिहरू

- १) सबै बालबालिकाहरूलाई अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा उपलब्ध गराउन संघ, प्रदेश र विभिन्न गैरसरकारी संस्था लगायतका निकायहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।
- २) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण संकलन गरी उनीहरूको आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यकव्यवस्था मिलाई जानकी गाउँपालिकालाई पूर्णरूपमा निःशुल्क र अनिवार्य आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चितता भएको घोषणा गरिनेछ ।
- ३) संघीय मापदण्डअनुसार गाउँपालिकाकाले विद्यालय नक्सौकनमार्फत सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित हुने गरी विद्यालयहरूलाईपुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने कामलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- ४) अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्न संघीय तथा लुम्बिनी प्रदेशको कानुनसंग नबाझिने गरी आवश्यक कानुन तर्जुमा तथा आवश्यकस्रोतको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- ५) आधारभूत तहमा विद्यार्थीहरूलाई न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइकोमूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइका लागि शिक्षक, प्रधानाध्यापक र प्रधानाध्यापकलाई गाउँपालिकाप्रति जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गरिने छ ।
- ६) आधारभूत तहको शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाहरूलाई प्रविधिसहितको भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न गर्ने तथा बहुप्रकारका विपद्प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री बनाउने कार्यमासमन्वय, सहयोग र सहजीकरण गरिनेछ ।
- ७) शिक्षण सिकाइ विधिमा समेत आवश्यक परिमार्जन गर्दै कक्षा ३ सम्म कक्षा शिक्षणलाई कार्यान्वयन गरिनेछ । यसका लागि आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथाप्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- ८) गाउँ शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघको कार्यकारी समिति र सामाजिक परीक्षण समितिका पदाधिकारीको क्षमता विकास रअभिभावक अभिमुखीकरण गरिनेछ ।

- ९) विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार गर्न सामाजिक विकास शाखा तथा गाउँपालिकामा कार्यरत संघसंस्थाहरुसंगको सहकार्यमा विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्यकार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- १०) विद्यार्थीलाई विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराइने छ ।
- ११) स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धलाईथप व्यवस्थित गर्न संघ र प्रदेश सरकारसंग सहकार्य गरिनेछ र विद्यालयले दिवाखाजा व्यवस्थापन गर्ने छन् ।
- १२) विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- १३) विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलगायतका प्रविधिको प्रयोग गरी सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई व्यवस्थित रूपमा विस्तार गरिने छ ।
- १४) स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६बमोजिम स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरी पूर्णरूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- १५) संघीय सरकारले विद्यार्थी शिक्षक अनुपातमा निर्धारण र पुनरावलोकन गरेको शिक्षक दरबन्दी आवश्यकतानुसार पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्न आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गरिनेछ ।
- १६) सबै विद्यालयहरुमा विद्यालय सुधार योजना निर्माण र अद्यावधिक गर्न लगाई स्थानीय स्रोतसाधनपरिचालन गरी कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।
- १७) विद्यालय र विद्यालयहरुमा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीहरुलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा प्रोत्साहन गराइनेछ ।
- १८) आधारभूत तहको प्रारम्भिक कक्षामा लागू भएको प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमाकार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।
- १९) आधारभूत तह सञ्चालन भएका विद्यालयको नतिजामूलक सूचक निर्धारण गरी अनुगन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- २०) संस्थागत विद्यालयहरुको नियमनलाई प्रभावकारी बनाउदै संस्थागत विद्यालयबाट प्रदान गरिने शिक्षालाई सेवामूलक बनाउदै लगिनेछ ।
- २१) सबै विद्यालयमा कार्यसम्पादनको सुधारसहित सुशासन कायम भएको हुनेछ ।

२२) आधारभूत विद्यालयहरूले शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीको समय र आवश्यकता अनुसारअद्यावधिक र प्रयोग गरेका हुनेछन् ।

३.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने सबै बालबालिकाहरू आधारभूत शिक्षाको पहुँचमा आएको हुने

२) आधारभूत तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको औषत सिकाइ उपलब्धि ७० प्रतिशतभन्दा माथि पुगेको हुनेछ ।

३) सबै विद्यालयहरूमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार तथा सिकाइ सामग्रीको उपलब्धता र आवश्यक संख्यामा योग्य, सक्रिय तथा उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई बालमैत्री समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने ।

४) विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन र पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धबाट बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार हुने ।

५) आधारभूत शिक्षा पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

६) विद्यालय शिक्षा प्रणाली प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने ।

७) विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलगायतका प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहजभई सिकाइलाई सहयोग हुने ।

८) शैक्षिक निकायमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास भई आधारभूत तहमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने ।

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको	स्थानीय	६८.८	६९.१	७२.५	७६.१	७९.९	८३.९	८८.१
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय	९६.९		९७.५		९९.०		१००

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
	खुदप्रवेश दर (%)								
२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कुल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	१२०	११५.४	१११.०	१०६.८	१०२.७	९८.८	९५
		राष्ट्रिय	१२१.९		११५.०		१०७.०		१०५.०
३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	१०२.०	१०१.४	१००	१००	१००	१००	१००
४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कुल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	११७.४	११५	११२.८	११०.५	१०८.३	१०६.१	१०४
५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय							
६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कुलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय							
७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	३७.३	४०.७	४४.३	४८.३	५२.७	५७.४	६२.६
८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा	स्थानीय	३०.७	३३.९	३६.५	३९.८	४३.३	४७.२	५१.५

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
	५) पूरा गर्ने दर* (%)								
९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	स्थानीय							
१०	आधारभूत तह(प्राथमिक कक्षा १-५) कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	स्थानीय	०.९८						
११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	७८.८	८०.९	८२.७	८४.१	८८	९०	९३
१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कुल भर्ना दर (%)	स्थानीय	८९.८	९०.८	९१.८	९२.९	९४.३	९६	९८.९
१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	२३.१	२७.४	२९.९	३२.६	३५.५	३८.७	४२.२

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	स्थानीय	२०.६	२२.६	२४.५	२६.७	२०.६	२९.१	३१.७
१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	स्थानीय	१.१२	१.०९	१.०८	१.०७	१.०७	१.०६	१.०५
१६	न्यूनतम सिकाइ सबलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabling Conditions) पूरा गरेका आधारभूत तहका विद्यालयको सङ्ख्या	२४	२८	३०	३२	३५	४०	५४	५०

३.२.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

आधारभूत तहका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Basic Level)					
	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
संघीय प्रस्तावितकार्यक्रमहरू	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
सामुदायिक आधारभूत विद्यालयमा (कक्षा १-५) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	115	115	115	115	115
सामुदायिक आधारभूत विद्यालयमा (कक्षा ६-८) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	12	12	12	12	12
आधारभूत तह १-५ कालागि थपवटा नयाँ शिक्षक दरबन्दीसिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	0	0	0	0	0
आधारभूत तह ६-८ कालागि थपवटा नयाँ शिक्षक दरबन्दीसिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	13	13	14	15	18
सामुदायिक आधारभूत तह (कक्षा १-८) विद्यालयहरूमा कार्यरत कर्मचारीर साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	35	35	35	35	35
सामुदायिक आधारभूत तह (कक्षा १-५) विद्यालयहरूका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	31	31	31	31	31
सामुदायिक आधारभूत तह (कक्षा १-८) विद्यालयहरूका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च	4	4	4	4	4

(शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)					
आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	35	35	35	35	35
आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ट अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	35	35	35	35	35
आधारभूत तह (कक्षा १-५) सन्चालित परम्परागत धार्मिक विद्यालयहरू: गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	15	15	15	15	15
आधारभूत तह (कक्षा १-८) सन्चालित परम्परागत धार्मिक विद्यालयहरू: गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
दुर्गम तथा हिमाली जिल्लाहरूमा सन्चालित घुम्ती विद्यालयहरूका लागी बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
बहुकक्षा/बहुभाषिक कार्यक्रम (MGML program) सन्चालन भएका विद्यालयका लागि सन्चालन अनुदान	0	0	0	0	0
बहुभाषिक कार्यक्रम (ML program) सन्चालन भएका विद्यालयका लागि सन्चालन अनुदान	0	0	0	0	0
Early Grade Learning (EGL) program को न्युनतम package कार्यक्रम व्यवस्थापन र संचालनका लागि विद्यालयहरूलाई बजेट अनुदान	93	93	93	93	93

पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूसँगको समन्वयमा विद्यालय स्वस्थ्यकार्यक्रम सन्चालन अनुदान	41	41	41	41	41
आधारभूत तह (कक्षा १-५) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरणअनुदान	4635	4650	4782	4901	5059
आधारभूत तह (कक्षा ६-८) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरणअनुदान	1146	1145	1180	1237	1357
कर्णाली क्षेत्रका ५ जिल्लाका आधारभूत तह (कक्षा १-५) काबालबालिकाका लागि दिवा खाजा व्यवस्थापन र सन्चालन अनुदान	464	465	478	490	506
कर्णाली कर्णाली बाहेक अन्य क्षेत्रका जिल्लाका आधारभूत तह (कक्षा१-५) का बालबालिकाका लागि दिवा खाजा व्यवस्थापन र सन्चालन अनुदान	4172	4185	4304	4411	4553
आधारभूत तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीमध्ये करिब २०%विद्यार्थीलाई मागमा आधारित साधारणछात्रवृत्ति (सबै कर्णाली क्षेत्रका विद्यार्थीलाई समेत) बापतको बजेटअनुदान	1156	1159	1192	1228	1283
आवासीय सुबिधा प्राप्त गर्ने बाहेकका विभिन्न अपाङ्गता भएकाविद्यार्थीहरूलाई थप सुबिधा बापतको बजेट अनुदान	27	8	7	8	0
आवासीय सुबिधा सहितको छात्रवृत्ति बापतको बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
कक्षा ६-८ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेटअनुदान	524	525	542	569	626
विद्यालयहरूमा ICT lab स्थापना र ICT learning materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	7	7	7	7	7

समता रणनीति कार्यन्वयन गरी सोका आधारमा लक्षित स्थानीय तहहरूमा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षामा ल्याई उनीहरूको शिक्षालाई निरन्तरता दिन पालिकाहरूलाई बजेट अनुदान	169	257	269	266	245
शुन्य दरबन्दी भएका विद्यालयहरूलाई एकमुष्ट बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
SMCs र PTAs को क्षमता अभिवृद्धि र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	34	34	34	34	34
आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन बापत स्थानीय तहलाई बजेट अनुदान	429	386	487	441	446
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू:					
विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	०	१	०	०	०
मापदण्ड अनुसार शिक्षक व्यवस्थापन	आवश्यकता नुसार				
शिक्षक र विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा दरबन्दी मिलान, शिक्षक व्यवस्थापन र कार्यान्वयन	०	१	०	१	१
आधारभूत तहका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने	निरन्तर				
विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, घेरावार, खाजाघर आदि)	आवश्यकता नुसार				
उत्कृष्ट विद्यालय अनुदान कार्यक्रम	१	१	१	१	१
सिकाईका लागि सूचना तथा संचार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा बृद्धि गर्न आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	०	१	१	१	१

आधारभूत तहमा संचालन गरिने परीक्षालाई थप व्यवस्थित बनाउने	निरन्तर				
विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संधको कार्यकारी समितिका पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखीकरण	१	१	१	१	१
प्रत्येक वडामा कम्तिमा १ वटा नमूना आधारभूतविद्यालय स्थापना तथा संचालन गरिने	०	०	१	१	०
प्रारम्भिक कक्षा १ देखि ३ कक्षामा पढनका लागि सिक्ने तथा सिक्नका लागि पढने प्रक्रियालाई प्रोत्साहित गर्न विद्यालयमा उचित प्रयोगशाला र पुस्तकालय तथा सिकाई कुनाको ब्यवस्था	१०	१०	१०	१०	१०
प्रारम्भिक कक्षा १ देखि ३ सम्मका वालवालिकाहरुको पठन सीप र भाषिकसीपलाइ सुधार गर्नका लागि शिक्षकहरुलाइ क्षमता विकास तालिम संचालन	१	१	१	१	१
प्रारम्भिक कक्षा १ देखि ३ सम्मको सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्नका लागि शिक्षकहरुका लागि स्थानिय शैक्षिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग सम्बन्धि क्षमताविकास तालिम	१	१	१	१	१
शिक्षकहरुको कक्षा प्रवेश पूर्वको योजना तयारी र सामग्री प्रयोग अनिवार्य गदै शिक्षकले कक्षाकोठामा शिक्षणमा खर्च गर्ने समयलाई अभिवृद्धि गरिने	निरन्तर				
विद्यार्थी प्रतिभा पहिचानका लागि सह तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन तथा ब्यवस्थापन	१	१	१	१	१
पढाई उत्सव संचालन गर्ने शैक्षिक सामग्री प्रदर्शन कार्यक्रम	१	१	१	१	१
उत्कृष्ट शिक्षक र विद्यालय छनौट कार्यक्रम	०	१	१	१	१
ICT तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	१	१	१	१	१

न्यूनतम मापदण्ड(MEC)पूरा विद्यालयकोसङ्ख्या	सिकाइ गरेका	सबलीकरण आधारभूत	०	१	१	१	२
प्रारम्भिक सम्मका सम्बन्धि तालिम	बालविकास शिक्षकहरूका तालिम	तथा कक्षा १ देखि ३ बालमनोबैज्ञानिक	१	१	१	१	१

३.३माध्यमिक शिक्षा

परिचय

आधारभूत तहको अध्ययन पश्चात विद्यार्थीको रुची र क्षमता अनुसार माध्यमिक तहमा प्राविधिक वा साधारण धारको शिक्षा छानोट गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । यस तहको शिक्षालाई जीवन उपयोगी, उत्पादन मूलक, प्रविधियुक्त र व्यावहारिक बनाउनुपर्दछ । शिक्षा जीवनको लागि तयारी हो । सुखी र समुन्नत जीवन यापनका लागि गुणस्तरीय शिक्षा अपरिहार्य छ । विश्व परिवेश सुहाउँदो माध्यमिक शिक्षा अहिलेको आवश्यकता हो । जानकी गाउँ पालिकाको सन्दर्भमा कुरा गर्दा यहाँ जम्मा जम्मी ५ ओटा मात्र मा.वि. रहेको कुरा सबैमा सर्वविदितै छ । आधारभूत तहमा विद्यार्थीले हासिल गरेको भाषिक र गणितीय सीपको उपयोग गरेर आफ्नो रुचि र क्षमता अनुसार विद्यार्थी ले साधारण शिक्षाको लाईन लिएर विभिन्न विषयमा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने लक्ष्य लिने वा विभिन्न किसिमका प्राविधिक र व्यावसायिक सीप हासिल गरेर भविष्यमा आय आर्जनको बाटो सुनिश्चित गर्ने भन्ने निर्णय माध्यमिक तहको शिक्षाले गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक वा साधारण धार छानौट गर्न र भावी जीवनका थुप्रै विषयमा निर्णय लिन उपयुक्त परामर्श पनि विद्यालयले प्रदान गर्नुपर्दछ । यिनै कुराहरूलाई ध्यानमा राखेर जानकी गाउँपालिकाले माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधि युक्त, सीपमूलक, निःशुल्क ,बालमैत्री र समावेशी गराउने नीति लिनु पर्दछ ।

३.३.१ वर्तमान अवस्था

संवैधानिक व्यवस्था भएबमोजिम सबै बालबालिकाहरूका लागि निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चित गर्नु, माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय रूपमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदान गर्नु, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात तथा विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था गर्नु, विद्यालयमा न्यूनतम सक्षमताको अवस्था सुनिश्चित गर्नु, सूचना तथा सञ्चार लगायतका प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार, शिक्षकको दक्षतामा वृद्धि र सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गरी सिकाइ सुधार तथा डिजिटल डिभाईडलाई कम गरी भौतिक रूपमा संचालन गरिने शिक्षण सिकाइको विकल्प स्वरूप अनलाईन

भर्चुअलःखुल्ला सिकाइको अवसर सिर्जना गर्न माध्यमिक शिक्षालाई व्यवहारिक, प्रयोगात्मक, रचनात्मक, सिर्जनशील, स्वावलम्बी र रोजगारमूलक बनाउनु तथा संविधानले स्थानीय तहलाई माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनको अधिकार प्रदान गरेको सन्दर्भमा स्थानीय तहलाई उक्त अधिकार वा जिम्मेवारीलाई प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्न सक्षम बनाउनु प्रमुख चुनौतिका रूपमा रहेको देखिन्छ । निःशुल्क माध्यमिक शिक्षालाई कार्यान्वयन गर्ने र माध्यमिक शिक्षाको पहुँचबाट बाहिर रहेको ठूलो सङ्ख्यालाई विद्यालयमा ल्याउनु, विपन्न बालबालिका विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका बालबालिका, दुर्गम क्षेत्रका महिला, दलित, पिछडिएका वर्ग र लोपोन्मुख समुदायका बालबालिका, कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूको माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु, माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक व्यवस्थित गर्नु, सिकाइको गुणस्तर सुधार गरी विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउनु र विद्यालय शिक्षा पद्धतिलाई विद्यार्थीको सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउनुपनि यस तहको शिक्षामा देखिएका सवालका विषयहरू हुन् । नेपालको संविधानले माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरी यस तहसम्मको शैक्षिक अधिकार स्थानीयतहलाई प्रदान गर्नु, स्थानीय तहसम्म शिक्षा सेवाका कर्मचारीहरू समायोजन भई कार्यसम्पादनमा संलग्न रहनु, अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा निर्माण भई कार्यान्वयनमा आउनु, प्रत्येक वर्ष शिक्षा तर्फको बजेटमा वृद्धिहुँदै जानु, शिक्षामा सूचना र प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि हुँदै जानु, शैक्षिक विकासमा ३ तहका सरकार विच समन्वय रसहकार्य हुनु र विद्यार्थी तथा अभिभावकमा शैक्षिक जागरण वृद्धि हुन गई शिक्षालाई अधिकारको रूपमा आत्मसाथ गर्नुप्रमुख अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

माध्यमिक तह अन्तर्गत यस पालिकामा स्वीकृत दरबन्दी स्थायी ५ , राहत ०, संघीय शिक्षण अनुदान १२ र गाउँपालिका अनुदानबाट ११ जना शिक्षकको दरबन्दी गरि कूल २८ जना रहेका छन् साथै प्राविधिक धार कक्षा ९-१२ का मा ४ जना प्रशिक्षक र सहायक प्रशिक्षक कार्यरत रहेका छन् ।

शैक्षिक सत्र २०८१ सालमा कक्षा ९-१० मा छात्र १३ र छात्रा १० गरी जम्मा २३ जना र कक्षा ११-१२ मा छात्र र छात्रा ... जना गरी कुल ... जना विद्यार्थी भर्ना भएका छन्। छात्र-छात्रा अनुपात (कक्षा ९-१०) मा प्रति सय छात्रमा ०.७६ छात्रा र कक्षा ११-१२ मा ... छात्रा रहेको छ। कुल भर्ना दर स्थानीय, राष्ट्रिय र प्रदेश तहमा क्रमशः ५३.८, ५५.८ र स्थानिय तहमा ३०.६ रहेको छ भने खुद भर्नादर राष्ट्रिय, प्रदेश, स्थानिय तहमा क्रमशः ५५.२, ५६.८ र स्थानिय तहमा १८.१ रहेको छ। जुन राष्ट्रिय र प्रदेशको तुलनामा असाध्यै न्यून देखिन्छ, त्यसैले स्थानिय तहले कुल भर्नादर र खुद भर्नादरमा बढाउदै जानु पर्ने महशुष भएको छ ।

चुनौती तथा अवसरहरू

संवैधानिक व्यवस्था भएबमोजिम सबै बालबालिकाहरूका लागि निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चित गर्नु, माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय रूपमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदान गर्नु, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात तथा विषयगतरूपमा शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था गर्नु, विद्यालयमा न्यूनतम सक्षमताको अवस्था सुनिश्चित गर्नु, सूचना तथा सञ्चार लगायतका प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार, शिक्षक दक्षतामा बृद्धि र सिकाइमा प्रभावकारीप्रयोग गरी सिकाइ सुधार तथा डिजिटल डिभाइडलाई कम गरी भौतिकरूपमा सञ्चालन गरिने शिक्षण सिकाइ पद्धतिको विकल्पका रूपमा अनलाइन/भर्चुअल/खुला सिकाइको अवसर सिर्जना गर्नु, माध्यमिक शिक्षालाई व्यवहारिक प्रयोगात्मक, रचनात्मक,सिर्जनशिल, स्वावलम्बी र रोजगारमूलक बनाउनु तथा संविधानले स्थानीय तहलाई माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनको अधिकार प्रदान गरेको सन्दर्भमा स्थानीय तहलाई उक्त अधिकार वा जिम्मेवारीलाई प्रभावकारीरूपमा सम्पादन गर्न सक्षम बनाउनु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका देखिन्छन्। निःशुल्क माध्यमिक शिक्षालाई कार्यान्वयन गर्ने र माध्यमिक शिक्षा बाहिर रहेको ठूलो सङ्ख्यालाई विद्यालयमा ल्याउनु, विपन्न बालबालिका, विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका बालबालिका, माध्यमिक विद्यालयबाट टाढा रहेका विद्यार्थीहरूको माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु, माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा व्यवस्थित गर्नु, विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धी सुधार गर्नुजस्ता विषयवस्तुहरू माध्यमिक शिक्षामा देखिएका सवालका विषयहरू हुन्।

नेपालको संविधानले माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरी यस तहसम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गर्नु, स्थानीय तहमा शिक्षा सेवाका कर्मचारी समायोजन भई कार्यसम्पादनमा संलग्न रहनु, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा कार्यान्वयनमा आउनु, शिक्षामा सूचना र प्रविधिको प्रयोगमा बृद्धि हुनु, शिक्षामा तीनै तहको सरकारको सहकार्य हुनु अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ।

३.३.२ उद्देश्यहरू

लक्ष्य

जीवनोपयोगी माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाकाको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशिल, रोजगारोन्मुख, सकारात्मक चिन्तनयुक्त, सदाचार, स्वावलम्बी, उत्पादनशिल तथा उत्पादनमुखी जनशक्ति तयार गर्नु

उद्देश्यहरू

- आधारभूत तहको शिक्षा हासिल गरेका विद्यार्थीहरूलाई सीपमूलक र प्रविधियुक्त गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु।
- माध्यमिक शिक्षालाई समावेशी, बालमैत्री र निशुल्क बनाउनु।
- माध्यमिक शिक्षामा सहभागी हुन उत्साह र सकारात्मक सोच वृद्धि गर्नु।
- माध्यमिक शिक्षा पूरा गरेका सबै बालबालिकाहरूलाई सरल दैनिक जीवन, रोजगारी र निरन्तर सिकाइका लागि तयार बनाउनु।
- माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामार्फत विद्यार्थीहरूको आधारभूत सीप प्राप्तिको सुनिश्चित गरी किशोरकिशोरीहरूलाई विभिन्न सीप हासिल गर्न सहयोग गर्नु।

३.३.३ रणनीतिहरू

- माध्यमिक तहको शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा समालोचनात्मकता, रचनात्मकता, सिर्जनशिलता र उत्पादनशिलतालाई जोड दिने ।
- हाल संचालनमा रहेका ३ वटा माध्यमिक विद्यालयहरूमा दैनिक जीवनमा आवश्यकपर्ने र पेशागत तथा व्यवसायिक सीप विकासका लागि कार्यशालाको स्थापना गर्ने ।
- विद्यालयमा स्थानीय कला, संस्कृति, इतिहास र रहन सहन तथा आफ्नो गाउँ पालिका, जिल्ला देश र विश्वको परिचय दिने खालका सामग्री र फोटोहरू संकलन गरी संग्रहालय, पुस्तकालय र प्रयोगशालाको निर्माण गर्ने ।
- माध्यमिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न पेशागत क्षेत्र तथा भावी जीवनको पेशाका विषयमा परामर्श दिने ।
- स्थानीयस्तरमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक सीप भएका व्यक्ति हरूको सुची तयार गरि विद्यालयले स्थानीय श्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गर्ने ।
- विद्यालयका शिक्षकहरूलाई अनिवार्य रूपमा ल्यापटप किन्न अभिप्रेरित गर्ने र त्यसको लागि गाउँपालिकाले आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाउने ।
- विद्यार्थीहरूमा उद्यमसिलता र व्यवसायिकताको विकास गर्न गड्योला मल बनाउने (पढ्दै कमाउदै) कार्यक्रमको लागि गाउँपालिकाले एउटा उद्यम र व्यवसायिक कोषको व्यवस्था गर्ने ।
- बालबालिकाहरूलाई समुदाय स्तरमा परियोजना कार्यको माध्यमद्वारा अध्ययन गर्ने वातावरण निर्माण गर्ने ।
- कक्षागत क्रियाकलापहरू संचालन गर्दा व्यवहारको मध्यम द्वारा प्रयोगात्मक प्रदर्शन, चित्र, भिजिबल डकुमेन्ट्रीको माध्यमद्वारा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।

- आवश्यकताको आधारमा प्राविधिक र व्यावसायिक सीपमुलक रोजगारीमूलक विद्यालयहरुको स्थापना गर्ने ।
- स्थानीयस्तरमा भएका परम्परागत प्रविधिलाई आधुनिकीकरण गरी सम्भाव्यता अध्ययन गरी सीप सिकाउने पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण गर्ने ।
- विद्यालय स्तरका अतिरिक्त क्रियाकलापहरु समुदायस्तरमा संचालन गर्ने र अभिभावकहरुको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- सबै विद्यालयमा इन्टरनेटको सेवा उपलब्ध गर्ने ।
- छोटो अवधिको प्राविधिक सीप सम्बन्धि तालिम केन्द्रहरु संचालन गर्ने ।
- हरेक शिक्षकको आफ्नै ल्यापटप हुनेछ र त्यसको प्रयोग शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप हुने सुनिश्चितता गर्ने ।
- एक विद्यालयका राम्रा गतिविधिहरु अर्को विद्यालयमा अभिमुखीकरण गराउने र सहकार्यको वातावरण निर्माण गर्ने ।
- प्रत्येक विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला अनिवार्य र पर्याप्त व्यवस्था गर्ने ।
- हरेक विद्यालयमा पिटि र स्काउटका क्रियाकलाप संचालन गर्ने ।
- विद्यार्थीका शिर्जना (लिखित र भौतिक) वस्तु संकलन र प्रदर्शन गर्ने ।
- मा.वि.तहका कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान/गणित/व्यवस्थापन/कानून लगायतका अन्य महत्वपूर्ण विषयहरु पनि पढाइ हुने व्यवस्था गर्ने ।

३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

- १) माध्यमिक शिक्षामा सबैको सहभागिता सुनिश्चित भई गुणस्तरमा सुधार हुने ।
- २) सबै बालबालिकाहरुलाई निःशुल्क माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने ।
- ३) सबै माध्यमिक विद्यालयहरुमा पूर्वाधारका आधारभूत मापदण्ड पूरा भएको हुने ।
- ४) उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थापन, प्रविधिको समुचित प्रयोग र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुने ।
- ५) माध्यमिक शिक्षा प्रणाली प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने ।

६) गाउँपालिकामा कम्तिमा एकवटा नमुना माध्यमिक विद्यालयको विकास भएको हुने।

७) प्रत्येक माध्यमिक विद्यालयमा कम्तिमा आवश्यक न्यूनतम विषयगत शिक्षकहरूको व्यवस्थापन भएको हुने।

८) सबै माध्यमिक विद्यालयमा पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला र कम्प्युटर ल्याबको प्रबन्ध भएको हुने।

९) डिजिटल तथा भर्चुअल शिक्षण सिकाइ पद्धतिको समेत प्रवर्द्धन भएको हुने।

१०) अधिकांश विद्यार्थीहरू पढ्दै कमाउँदै कार्यक्रममा जोडिएका हुने।

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७
१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९.२	१०.३	११.५	१४.६	१७.७	२२.५	३०.२
२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कुल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	१६.३	१७.७	१९.३	१८.३	१८.८	१९.२	१९.७
३	माध्यमिक तहमा कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	स्थानीय	०.८३	०.८३	०.८३	०.८३	१	१	१

४	आधारभूत तहबाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	स्थानीय	१८.८१	७१.३	७५.६	७९.३	८२.५	८५.१	८७.३
५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय	२७.४	२९.९	३२.६	३५.५	३८.७	४२.२	४६
६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय							
७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	स्थानीय	४३.५	४५	४६	४८	४९	५०	५२
८	माध्यमिक तह (कक्षा ९- १०)मा भर्ना भएका	५०९	५५०	६००	६५०	७००	८००	९००	१०००

	विद्यार्थी सङ्ख्या								
९	विज्ञान विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी सङ्ख्या	१२	२०	२५	३०	३५	५०	८०	१००
१०	न्यूनतम सिकाइ सबलीकरण मापदण्ड (MEC) पूरा गरेका माध्यमिक विद्यालयको सङ्ख्या	०	५	५	५	५	५	५	५

३.३.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

माध्यमिकतहका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Secondary Level)					
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
माध्यमिक तहसम्म संचालित विद्यालयहरूको सङ्ख्या	6	6	6	6	6
सबै प्रकार र तहका विद्यालय नक्शांकन, समायोजन र पुनरवितरण कार्यक्रम सन्चालन	1		1		1
सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयमा (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	5	5	5	5	5
माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	6	6	6	6	6

सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) विद्यालयहरूमा कार्यरतकर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्तासहित)	6	6	6	6	6
सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) विद्यालयहरूमा कार्यरतलेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्तासहित)	6	6	6	6	6
माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ट अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, शिक्षण सिकाई सामग्री, कम्तिमा १/१ सेट पाठ्यक्रम र शिक्षकनिर्देशिका, Book Corner, इन्टरनेट सुबिधा, सुद्ध पिउने पानी, बिद्धुत महशुल, आदि)	6	6	6	6	6
माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि एकमुष्ट अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्तक्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास रप्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	6	6	6	6	6
माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१०) सन्चालित परम्परागत धार्मिकविद्यालयहरू: गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरण अनुदान	435	435	435	435	435
माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरणअनुदान (पाठ्यपुस्तकको सङ्ख्या पाठ्यक्रम ढाँचाले तोके अनुसार हुने)	20	20	20	20	20
माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) अतिबिपन्नछात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट	48	57	61	65	70

भएकाविद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण					
माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) अतिबिपन्नछात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएकाविद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	2	3	3	3	3
कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad वितरण बापतको बजेटअनुदान	249	284	321	347	353
माध्यमिक विद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेटअनुदान	0	0	1	1	1
माध्यमिक विद्यालय तहमा बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेटअनुदान	0	0	1	1	1
माध्यमिक विद्यालय तहमा ICT प्रयोगशाला स्थापना, सिकाई सामग्री रसन्चालन बजेट अनुदान	0	0	1	1	1
नमूना विद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विद्यालयमा भौतिकविकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
नमूना विद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विद्यालयमा Master Plan कार्यान्वयन (पुस्तकालय व्यवस्थापन, ICT र बिज्ञान प्रयोगशाला, समाग्री रकिट्सहरू, आदि) का लागि बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
प्र.अ.हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन र नमूनाविद्यालय कार्यक्रम सन्चालन भएका विद्यालयमा कार्य सम्पन्नका आधारमा नियुक्तभएका शिक्षकहरूका लागि प्रोत्साहन बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
सबै प्रकारका छात्रबास सन्चालन बापत बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सन्चालन भएका विद्यालयमा कार्यरतशिक्षक, प्रशिक र सहायक प्रशिकका लागि तलब र भत्ता बापतको बजेट अनुदान	0	0	0	0	0

कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सन्चालन भएका विद्यालयमा प्रतिविद्यार्थी सिकाई सामग्री, प्रयोगशाला सहयोग, औजार/सामग्री, प्रयोगात्मकसामग्री, OJT र सन्चालन खर्च बापतको बजेट अनुदान	28	28	28	28	28
कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सन्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशालास्थापना, औजार/सामग्री खरिद र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	1	1	1	1	1
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरु:					
विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	०	०	१	०	१
मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्थापन	आवश्यक तानुसार				
विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	आवश्यक तानुसार				
विद्यालयको मर्मत सम्भार र रंगरोगन	आवश्यक तानुसार				
प्रयोगशाला स्तरोन्नति	निरन्तर				
गा.पा.अध्यक्ष कप	१	१	१	१	१
शैक्षिक महोत्सव गर्ने	०	१	०	१	१
दरबन्दी न्यून भएका वा विद्यार्थी संख्याबढी भएका विद्यालयलाई शैक्षिक अनुदान ।	आवश्यक तानुसार				
सबै विद्यालयमा इन्टरनेटको पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने र कम्प्युटर, प्रोजेक्टर,वाइफाई इ लर्निंगको वातावरण तयार गर्ने र AI जस्ता प्लेटफर्म तथा ट्रेन्डहरु प्रयोग गर्ने	०	१	१	१	१
नमुना माध्यमिक विद्यालय	०	०	०	०	१
वालवालिकाहरुको सिकाइ उपलब्धि र टिकाउदर वृद्धि गर्न अतिरिक्त कक्षा संचालन गर्ने	०	०	१	१	१

उत्कृष्ट विद्यालय तथा शिक्षकलाई सम्मान तथा पुरस्कार	०	१	१	१	१
वाल प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	०	१	१	१	१
शिक्षकहरुको क्षमता विकासका लागि तालिम, गोष्ठी, सेमीनार तथा भ्रमण	१	१	१	१	१

३.४ उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षासँगको उच्च शिक्षाको सम्बन्ध

परिचय

नेपालको शिक्षा संरचनामा कक्षा १२ उत्तीर्ण गरेको जनशक्तिलाई प्रदान गरिने उच्च स्तरको मानव संशाधनको विकास गर्नका लागि स्नातक तह, स्नातकोत्तर तह, एम फिल तह र अनुसन्धान तह गरी चार तहको उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने नीतिगत प्रावधान रहेको छ। देशको आर्थिक तथा सामाजिक परिवर्तनका लागि आवश्यक पर्ने स्वस्थ, प्रतिस्पर्धी, नवप्रवर्तनात्मक, स्वावलम्बी, रोजगार उन्मुख तथा मूल्य उन्मुख उच्च तहको जनशक्ति उत्पादन गर्नु यो तहको शिक्षाको प्रमुख ध्येय हो। अहिले मुलुकमा संख्यात्मक रूपमा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको विस्तार भएको देखिएतापनि गुणस्तरीय उच्च शिक्षाको पहुँच र अवसर समतामूलक बन्न सकेको छैन। यसका लागि तीनै तहका सरकारहरु, समुदाय र निजी क्षेत्रलाई समेत उच्च शिक्षा विकास साझेदारका रूपमा सहभागी हुने अवसर खुला गरिदिनुपर्दछ। स्थानीय स्रोत र साधनको अत्याधिक सदुपयोग गर्दै गाउँपालिकामा सम्पत्तिको रूपमा रहेको प्राकृतिक स्रोत एवम् मौलिक ज्ञान, सीप, अनुभव, कला, संस्कृति, सभ्यता आदिलाई अध्ययन अध्यापन र अनुसन्धानमार्फत गाउँपालिकाको विकासमा योगदान पुर्याउन सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्ने उच्च शिक्षाको अध्ययन अध्यापन गर्ने कलेजको स्थापना गर्न आवश्यक छ।

३.४.१ वर्तमान अवस्था

देशले विविध क्षेत्रमा उन्नति हासिल गर्नको लागि दक्ष जनशक्तिको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। उच्च शिक्षा विशिष्टिकृत हुने भएकोले विद्यार्थीहरुले आफ्नो रुचिको विषयमा विशेष ज्ञान, सीप र दक्षता हासिल गर्दछन्। जसबाट समाज र देशले विशेष फाइदा पाउन सक्ने आशा गर्न सकिन्छ। जानकी गाउँपालिकामा उच्च शिक्षा प्रदायक कुनै पनि शिक्षण संस्था नरहेकाले यहाँका उच्च शिक्षा अध्ययन गर्न चाहने विद्यार्थीहरु नेपालगञ्ज, नेपालको अन्य शहर तथा भारतमा जान पर्ने बाध्यता रहेको छ। पालिकाभित्र जानकी गाउँपालिका वडा नं. ४ स्थित जानकी माध्यमिक

विद्यालयमा मात्र कक्षा ११-१२ सञ्चालनमा रहेको र त्यसमा पनि विद्यार्थी संख्या न्युन रहेको देखिन्छ । यसै गरि अन्य वडामा पनि कक्षा ११-१२ सञ्चालनका लागिपनि कुरा भइरहेको र यसका लागि जनशक्ति व्यवस्थापनमा आर्थिक स्रोतको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ । जसका लागि आवश्यक स्रोत साधन जुटाउन कार्य भइरहेको छ । पालिकाको विकासको मूल आधारसमेत दक्ष जनशक्ति रहेकोले पालिकाभित्र उच्च शिक्षा अध्ययन गर्न ईच्छुक तथा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई पालिकाबाट प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी अगाडि बढाउन जरुरी देखिन्छ ।

चुनौती र अवसर

उच्च तहको शिक्षामा गाउँपालिका र समग्र मुलुकले अपेक्षाअनुरूप दक्ष र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनका लागि गाउँपालिका रहेका माध्यमिक विद्यालयहरूमा गुणस्तरीय किसिमाबाट अध्ययन अध्यापनको व्यवस्था गर्नु, उच्च शिक्षाको निम्ति आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार र आर्थिक लगानी प्रवर्द्धन गर्नु, दक्ष र योग्य जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु, र हाल सञ्चालनमा रहेका मा.वि.विद्यालयहरूलाई कक्षा १२ सम्म सञ्चालन गर्नु, साधारण विषयहरू अध्ययन अध्यापन गरिने विद्यालयलाई प्राविधिक विषय अध्ययन अध्यापन गर्ने विद्यालयको रूपमा परिणत गर्नु, उच्च शिक्षालाई व्यावसायिक, व्यावहारिक र जीवनोपयोगी बनाई गाउँपालिकामा विद्यमान शैक्षिक बेरोजगारीको न्यूनीकरण गर्नु, उच्च शिक्षालाई उत्पादन र आर्थिक उपार्जनसँग जोड्दै जनताको समृद्धि र गाउँपालिकाका लागि विकासको साधक बनाउनु, गाउँपालिकामा उपलब्ध जल, जमिन, जङ्गल, जडीबुटि र जैविक विविधता, पर्यावरण, मौलिक कला, संस्कृति र सभ्यताको अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धान गर्ने कलेजहरूको स्थापना गर्नु र उच्च शिक्षा प्राप्त गरेका जनशक्तिहरूलाई गाउँपालिका भित्रै आकर्षित गरी रोजगार सिर्जना गर्नु जस्ता सवालहरूलाई गाउँपालिकामा विद्यमान उच्च शिक्षाका चुनौतीका रूपमा लिन सकिन्छ ।

पालिकाको एक विद्यालयमा प्राविधिक धार कक्षा ९-१२ एवम् कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान विषय सञ्चालनमा रहनु, प्राकृतिक स्रोत साधन र यहाँका स्थानीय समुदायको मौलिक कला संस्कृतिमा आधारित अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धानका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावना हुनु, खेतीयोग्य जमिन पर्याप्त भएकोले कृषिसम्बन्धि कलेज स्थापना गरी सञ्चालन गर्नका लागि उपयुक्त परिवेश हुनु आदिलाई यस गाउँपालिकाको उच्च शिक्षाको अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ ।

३.४.२ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

यस गाउँपालिकामा एक उच्च शिक्षा प्रदायक क्याम्पस स्थापना गरी उच्चस्तरीय प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, रोजगारमूलक र उत्पादनमुखी जनशक्ति उत्पादन गर्न योगदान गर्नु ।

उद्देश्यहरू

- जानकी गाउँपालिकामा उच्च शिक्षा प्रदायक एक क्याम्पसको स्थापना र सञ्चालन गर्नु
- उच्च शिक्षामा गाउँपालिका र समग्र मुलुकले अपेक्षा गरेअनुरूप दक्ष र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनका लागि गाउँपालिकामा रहेका माध्यमिक विद्यालयहरूमा कक्षा १२ सम्मको गुणस्तरीय किसिमबाट विषयगत अध्ययन अध्यापनको व्यवस्था गर्नु
- पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गरी उच्च शिक्षालाई वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधिमैत्री र रोजगारमूक बनाउन योगदान गर्नु
- उच्च शिक्षालाई गाउँपालिकाको मौलिक ज्ञान र पहिचानको आधार स्तम्भका रूपमा स्थापित गर्नु
- गाउँपालिकाको समग्र विकास र समृद्धिका सबै पक्षमा कुशल नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह सक्ने सान्दर्भिक, उपयोगी, गुणस्तर एवम् राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशअनुकूल प्रतिस्पर्धी र अब्बल जनशक्ति उत्पादन गर्नु

३.४.३ रणनीतिहरू

यस योजनामा उल्लिखित उद्देश्यहरू हासिल गर्नका लागि देहायका रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छः

१. गाउँपालिका र समग्र मुलुकले गरेको अपेक्षा अनुरूप उच्च तहको दक्ष र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनका लागि पूर्वाधारको रूपमा गाउँपालिकामा रहेको जानकी माध्यमिक विद्यालयमा प्राविधिक विषयहरूको अध्ययन अध्यापन गुणस्तरीय किसिमबाट सञ्चालन गरिनेछ ।

२. सिभिल इन्जिनियर विषयको अध्ययन अध्यापन भइरहेको र अन्य प्राविधिक धारका कक्षाहरू सञ्चालन हुने गरी कलेजहरूको स्थापना र सञ्चालन गर्न संघ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ ।

३. उच्च शिक्षालाई कमाउँदै र सिक्दैको अवधारणा अनुरूप शिक्षालाई प्रत्यक्ष रूपमा आयआर्जनसँग आवद्ध गरी सञ्चालन गर्न संघ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ ।

४. उच्चशिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अत्यधिक उपयोग गर्दै गाउँपालिका तहमा सञ्चालन गरिने उच्च शिक्षाका कार्यक्रमहरूलाई राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको हुने गरी स्तरीय र आकर्षक बनाउन संघ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ ।

५. उच्च शिक्षाको पठनपाठनलाई परियोजनामा आधारित, खोजमुखी र अनुसन्धान केन्द्रित बनाई विद्यार्थीलाई स्वायत्त बनाउँदै ज्ञान निर्माण तथा उत्पादनमा केन्द्रित गरी उच्च शिक्षालाई उत्पादन र सेवाका अन्य क्षेत्रसँग गरिनेछ।

६. उच्च शिक्षा प्राप्त गर्न चाहने अति विपन्न, गरिब, अपाङ्ग, दलित तथा अति सीमान्तकृत विद्यार्थीहरूलाई अहिलेको जस्तै उचित छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने व्यवस्थालाई अझै विस्तार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

७. उच्च शिक्षामा पर्याप्त लगानीका लागि संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ।

३.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षालाई उच्च शिक्षाको गतिलो पूर्वाधारको रूपमा विकास गरी गाउँपालिकामा सञ्चालन भएको उच्च शिक्षाको कार्यक्रमबाट उत्पादित उच्च क्षमता, उच्च क्षमता, उच्च अभिप्रेरणा, उच्च मनोबल, उच्च नैतिकता र मातृभूमिप्रति उच्च सम्मानभाव भएको जनशक्तिमार्फत गाउँपालिकालगायत प्रदेश र मुलुककै समृद्धिका लागि उच्च योगदान पुगेको हुने।

१. गाउँपालिका र समग्र मुलुकले गरेको अपेक्षा अनुरूप उच्च तहको दक्ष र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनका लागि पूर्वाधारको रूपमा गाउँपालिकामा रहेका माध्यमिक विद्यालयहरूको क्षमता विकास भएको हुने।

२. उच्च शिक्षाबाट सेवाभावले ओतप्रोत, नैतिकवान, इमान्दार र खुशी नागरिक उत्पादन भएको हुने।

३. उच्च शिक्षालाई पढ्दै कमाउँदैको अवधारणा अनुरूप शिक्षालाई प्रत्यक्षरूपमा आयआर्जनसँग आबद्ध गरी सञ्चालन गरिएको हुने।

६. उच्च शिक्षा प्राप्त गर्न चाहने अति विपन्न, गरिब, अपाङ्ग, दलित तथा अति सीमान्तकृत विद्यार्थीहरूलाई अहिलेको जस्तै उचित छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने व्यवस्थालाई अझै विस्तार गरी कार्यान्वयन गरिएको हुने।

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (०८०/८२)	०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (०८०/८२)	०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
१	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	१	१	१	१	१	१
२	माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना भएका विद्यार्थी सङ्ख्या	२३	५०	७५	१००	१५०	२००

३.४.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
गाउँपालिका बाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना हुन चाहने विद्यार्थीको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा खण्डीकृत डाटाबेस तयारी	१	१	१	१	१
प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालन	०	२०	२०	२०	२०
विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्तिका अवसर	०	१०	१५	२०	२५
पढ्दै कमाउँदैको अवधारणा अनुरूप शिक्षालाई प्रत्यक्षरूपमा आयआर्जनसँग आबद्ध गर्ने	निरन्तर				
सिभिल इन्जिनियर विषयको अध्ययन अध्यापन	१	०	०	०	०
उच्च शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग	निरन्तर				

उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति	०	५	५	५	५
---------------------------	---	---	---	---	---

३.५ प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा

परिचय

नेपालको संविधान २०७२ सँगसँगै "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" भन्ने राष्ट्रिय आकांक्षा पूरा गर्नका लागि राष्ट्रिय योजना आयोगले नौ वटा राष्ट्रिय लक्ष्य अन्तर्गत उच्च र दीगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व तय गरेको र त्यसका लागि गुणस्तरीय प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको विस्तारमा जोड दिएको देखिन्छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ मा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको तल्लो तह देखि नै समेट्न खोजिएको छ। सन् २०१५ मा संयुक्त राष्ट्र संघले सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी निर्धारण गरेको दीगो विकास लक्ष्यले पनि प्रत्येक व्यक्तिलाई गरी खाने शिक्षामा समावेशी, समतामूलक र समन्यायिक ढंगमा दिने अवसरलाई व्यापक बनाउन जोड दिएको छ। यस प्रकारको शिक्षाको विकासले गाउँपालिकामा सीपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुने र रोजगार एवम् स्वरोजगारको अवसरहरू सिर्जना भई विदेशिने युवाहरू आत्मनिर्भर बन्ने अवस्था सिर्जना हुनेछ।

बोलि खाने भन्दा गरी खाने शिक्षा अहिलेको आवश्यकता हो । पछिल्लो समय नेपालमा बेरोजगारीको समस्या बढ्दै गैरहेको छ । ब्यास बेरोजगारी समस्यालाई न्यूनीकरण गर्न निकै चुनौती थपिएको छ । शिक्षाले गरिखाने सीप सिकाउन सकेन भने शिक्षालयहरू बेरोजगार उत्पादन गर्ने केन्द्र मात्र बन्ने निश्चित छ । तसर्थ समय सुहाउँदो प्राविधिक शिक्षा हरेक मा.वि.मा संचालन हुन नितान्त आवश्यक छ ।

३.५.१ वर्तमान अवस्था

जानकी गाउँपालिका कृषि ,पशुपालन ,मत्स्य पालन मझौला तथा ठूला खालका उद्योगहरू सञ्चालनको क्षेत्रमा प्रशस्त मात्रामा सम्भावना भएको ठाँउ हो । यहाँका नागरिकहरूको इच्छा र आवश्यकतालाई परिपूर्ती गर्नका लागि सिपमूलक व्यवसाय एवम् प्रविधिमा आधारित प्राविधिक धारका विद्यालयहरू सञ्चालनमा ल्याउनुपर्ने आवश्यकता महसुस भएको छ । हालसम्मको अवस्था लाई विश्लेषण गर्दा सञ्चालित मा वि हरू सबैमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारका पठनपाठन सञ्चालन हुनु पर्नेमा जानकी -४ स्थित जानकी माध्यमिक विद्यालयमा मात्रै सिभिल इन्जिनियर धारको विषयमा पठन पाठन भइरहेको छ । भने अन्य कृषी पशुपालनको क्षेत्रमा बालबालिकाहरूको सो क्षेत्रमा बढ्दो आकर्षण भएता पनि उक्त धारका विषयहरू सञ्चालन नहुदा नेपालगंज तथा अन्य ठाउँहरूमा जानुपर्ने

बाध्यता सगैँ आर्थिक रूपले विपन्न घरपरिवारका बालबालिकाहरु बिचैमा पढाइ छाड्न बाध्य भएको अवस्था देखिन्छ । यसरी बिचैमा पढाइ छाडेर बसेका युवाहरुको लागि प्राविधिक धारका विषयहरुको अध्ययन अध्यापनको व्यवस्था मिलाउने र विभिन्न विषयमा व्यावसायिक तालिमको व्यवस्था गर्ने र पालिका भन्दा बाहिर अध्ययन अध्यापन गर्ने विद्यार्थीहरुलाई पनि पालिकाले छात्रवृत्तीको व्यवस्था गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

३.५.२ चुनौती तथा अवसरहरु

संघीय संरचनामा विद्यालयको शिक्षासँगसँगै प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिमका लागि स्थानीय तहमा नीति, कार्यक्रम, समन्वय, सहयोग तथा व्यवस्थापन गर्ने संरचना र जिम्मेवारीको संयन्त्र विकास गर्नु, सार्वजनिक निजी साझेदारीको माध्यमबाट प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको, बजारको माग र तालिम प्राप्त जनशक्तिको मेल हुने प्रणाली स्थापित गर्नु तथा विद्यार्थी तथा अभिभावकहरुमा सचेतनामा कमी हुनु प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको मुख्य चुनौतीहरु हुन्।

प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम परिषद, ऐन, नियमावलीका साथै माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको संरचना, कार्यक्रम र कार्यान्वयन हुनु, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुको पहुँच विस्तार, निरन्तरता, छात्रवृत्ति लगायतका सहायता प्रणालीको व्यवस्थापन, निजी क्षेत्रको संलग्नता बढ्नु, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई समेट्नु, स्थानीय पालिकाहरुका कृषि, पशु, स्वास्थ्य जस्ता पुर्वाधार विकास शाखाहरुको सक्रियता केही अवसरहरु हुन्।

३.५.३ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु

लक्ष्य

गुणस्तरीय प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकासलाई पहुँच पुग्राई सीपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति उत्पादन बढाउने।

उद्देश्यहरु

- गाउँपालिकामा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिमको नियमन, व्यवस्थापन र दीगो स्रोत व्यवस्थापनका लागि संयन्त्र विकास गर्नु।
- विद्यालय शिक्षाबाट बाहिर आएका, आउन सक्ने र व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षामा रहन भएका किशोर किशोरी तथा युवा युवतीहरुलाई रोजगार एवम् स्वरोजगार हुन सहयोग गर्ने छोटो तथा लामो अवधिको व्यावसायिक र प्राविधिक सीपको तालिम प्रदान गर्नु।

३.५.४ रणनीतिहरू

- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद, सानोठिमी भक्तपुरसंग समन्वय गरेर गाउँपालिकामा एउटा बहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गर्ने ।
- गाउँपालिकाका बेरोजगार युवाहरूलाई समय समयमा स्थानीय तहमा उपलब्ध भएका तथा बाहिरबाट बोलाइएका विज्ञहरूबाट विभिन्न व्यावसायिक तथा सिपमूलक तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा स्वरोजगार हुन चाहनेहरूलाई पुँजी व्यवस्था तथा अन्य काममा सहयोग गर्ने ।
- लक्षित समूह तथा युवाहरूलाई छात्रवृत्ति लगायतका सहायता प्रणालीबाट प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिममा आकर्षित गर्ने ।
- सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक विद्यालयका माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय साधन स्रोत सम्पन्नरूपमा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।

३.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

क) उपलब्धि

लक्षित समूह तथा युवाहरूलाई समतामूलक, समावेशी र समन्यायिकरूपमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा पहुँच पुर्याउने ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१) छात्रवृत्ति लगायतका सहायता प्रणालीबाट प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा लक्षित तथा युवा वर्गको भर्ना तथा चक्र पूरा गर्ने दरमा वृद्धि हुने ।

२) सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र साधन स्रोत सम्पन्नरूपमा व्यवस्थापन गर्ने ।

३) गाउँपालिकाअन्तर्गत एउटा बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना र विकास हुने

४) तालिम प्राप्त प्रशिक्षकहरूलाई आकर्षण गर्नका लागि विभिन्न सेवा सुविधामा बढोत्तरी तथा पेशामा स्थायित्वको व्यवस्थापन हुने

५) स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारको माग तथा आवश्यकतानुसार विभिन्न सीप विकासका तालिमहरू नियमितरूपमा सञ्चालन हुने ।

३.६.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा (Technical and vocational education)					
वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
गाउँपालिका बाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	2024/ 25	2025/ 26	2026/ 27	2027/ 28	2028/ 29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
बहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना	१	१	१	१	१
रोजगार परामर्श सेवा	१	१	१	१	१
स्वरोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१	१	१	१	१
प्राविधिक तथा व्यावसायिक विद्यालय	०	१	०	०	१
प्रयोगशाला व्यवस्थापन र स्तरोन्नति	१	०	०	०	०
प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरेका युवाहरूलाई इन्टर्नसिप तथा उच्चमशिलता विकासका लागि कार्यक्रम	०	१	०	०	०

३.६ निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा

परिचय

सिकाइ जीवन पद्धतिसँग जोडिएको छ। औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचनाभन्दा बाहिर मानव जीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र प्रक्रियाको प्रशोधन गर्ने जीवनपर्यन्त अनौपचारिक शिक्षा हो। अनौपचारिक शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि आफ्नो लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ। निरक्षरका अवसरका लागि साक्षरता, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर, सिकाइका लागि अवसर बृद्धि, शिक्षासँग सीप र आमदानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ। सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ अवसर दिगो विकासको मूल मर्म रहेको साक्षरता कार्यक्रमबाट साक्षर बनेका नवसाक्षरहरूका लागि मागमा आधारित निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ अवसर उपलब्ध गराउनु पर्नेछ। विशेष गरी शिक्षाको औपचारिक संरचना बाहिर ठूलोसंख्यामा रहेका युवा, महिला र प्रौढहरूका लागि कार्यमूलक

साक्षरता, आयआर्जन, समूह साझेदारी लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ। सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्तरोन्नती गरी यिनकै अगुवाईमा अबका कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनेछन्।

३.६.१ वर्तमान अवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुला तथा वैकल्पिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसम्बन्धि नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्याङ्कन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ।

जनगणना २०७८ को तथ्यांकमा साक्षरता फरक देखिन्छ, जस अनुसार ६७.९% जनस्ख्या मात्र साक्षर भएको तथ्यांक रहेको छ जसमा महिला ५९ र पुरुष ७९.५ साक्षरता रहेको छ। साक्षरता दरलाई वृद्धि गर्नका लागि यस पालिकामा सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई परिचालन गरि निरक्षर व्यक्तिहरूको डाटा संकलन गरि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रका परिचालकहरूलाई परिचालन गरि साक्षरताका कक्षा हरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। साथै पालिकाबाट पनि ती कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चितताका लागि अनुगमन तथा नियमन गर्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ।

३.६.२ चुनौती तथा अवसरहरू

सबै नागरिकलाई कार्यमूलकरूपमा साक्षर बनाउनु, साक्षरतालाई उत्पादन र उत्पादकत्वसँग जोड्नु, पूर्ण साक्षर गाउँपालिका निर्माण गर्नु, अनौपचारिक माध्यमबाट साक्षरता सीप प्राप्त गरेका व्यक्तिलाई औपचारिक शिक्षामा निरन्तरता दिनु, अनौपचारिक शिक्षालाई सञ्चार प्रविधिसँग जोड्नु, समाजमा पठन संस्कृतिलाई जीवनको अभिन्न अंग बनाउनु, र औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चितहरूका लागि भरपर्दो र सुलभ औपचारिक, खुला तथा वैकल्पिक शिक्षामा पहुँच र निरन्तरता मुख्य चुनौतीहरू हुन् भने अनौपचारिक शिक्षाप्रति अभिरुचिको कमी, सहभागीहरूको अनियमितता, साक्षरोत्तर शिक्षाको कमी, अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गर्ने निकायहरूबिच समन्वयको अभाव, सबै वडाहरूमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको व्यवस्थापन र सक्रियता कायम गर्न नसकिनु, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको उपलब्धता र व्यवहारिकता र स्रोत परिचालनमा कमी जस्ता पक्षहरू चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

वर्तमान सन्दर्भमा बहुशासकीय साझेदारहरूको स्रोतसहितको प्रतिबद्धता र प्राथमिकताका साथै नेपाल सरकारले अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरूमा गरेका शिक्षासम्बन्धि प्रतिबद्धता, सबैलाई अनिवार्य शिक्षा दिने संवैधानिक व्यवस्था, समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली बनाउने सरकारको दीर्घकालीन सोच, साक्षरता अभियान, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिमा अनौपचारिक शिक्षा, खुला तथा वैकल्पिक शिक्षाको व्यवस्थापन,

सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन जस्ता कुराको यथोचित उपयोगलाई अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ।

३.६.३ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

अनौपचारिक शिक्षालाई साक्षरताको मूल आधारका रूपमा विकास गर्दै साक्षर गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर पालिका बनाउने।

उद्देश्यहरू

- जानकी गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर पालिका बनाउनु ।
- सबै नागरिकलाई साक्षरता र आजीवन सिकाइको अवसर प्रदान गर्नु ।
- शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित, बिचैमा पढाइ छाडेका, नवसाक्षर तथा निरक्षर व्यक्तिहरूको पहिचान गरी साक्षरता अभियान, जीवनपर्यन्त शिक्षा, वैकल्पिक शिक्षामार्फत औपचारिक शिक्षा सरहको शिक्षा प्रदान गर्नु ।
- अनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान सीपलाई दैनिक जीवन र आयआर्जनका पेसा व्यवसायसँग आबद्ध गरी जीवनपर्यन्त सिकाइ सुनिश्चित गर्नु
- पठन संस्कृतिलाई जीवनको अभिन्न अङ्ग बनाउन सार्वजनिक पुस्तकालय, र वाचनालयहरूको स्थापना , विकास र विस्तार गर्नु

रणनीतिहरू

- गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर पालिकाको रूपमा स्थापित गर्न गाउँपालिकाको संयोजनमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, विकास साझेदार, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक र अन्य साझेदारहरूलाई परिचालन गर्ने।
- साक्षरता सिकाइमा रेडियो, टेलिभिजन, मोबाइल, अनलाइनजस्ता सञ्चार प्रविधि, सामुदायिक पुस्तकालय, सहभागीमैत्री सामग्री तथा विधिसमेतमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।
- मौलिक एवम् परम्परागत ज्ञान तथा सीपको पहिचान, संरक्षण, प्रवर्द्धन, आधुनिकीकरणसम्बन्धि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
- गाउँपालिकाभिन्ने सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको आवश्यकतानुसार समायोजन, पुनर्संरचना तथा पुनर्वितरण गरी स्थानीय आवश्यकता, माग र स्रोतका आधारमा स्थानीय समुदायसँगको सहकार्यमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन गर्दै लग्ने।

- विज्ञ समूह निर्माण गरी अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ र सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्ने।

३.६.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

१) सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त हुने।

ख) प्रमुख नतिजाहरु

१) पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा हुने र नवसाक्षरहरुका लागि आवश्यकतामा आधारित निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रमहरुको प्रबन्ध हुने।

२) आजीवन सिकाइका लागि परिभाषित ढाँचा र स्तरीकरणका आधारमा सिकाइ अवसरहरुको सिर्जना हुने।

३) गाउँपालिकामा सञ्चालित सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरुको संस्थागत संयन्त्र एवम् सञ्चालन मापदण्ड तयार भई एकीकृत सेवा प्रवाह गर्ने आजीवन सिकाइ केन्द्र (Lifelong Learning Hub) का रूपमा विकास हुने।

४) अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइबाट आर्जित ज्ञान तथा सीपको पहिचान एवम् प्रमाणीकरण गर्न नीति/नियमावली/कार्यविधि तयार गरी राष्ट्रिय योग्यता प्रारूपअनुरूप समकक्षता प्रदानका लागि समन्वय र सहजीकरण हुने।

३.६.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

अनौपचारिकर निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरु (Proposed Activities for Non-Formal and Continious Education)					
बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
संघीय प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86

स्थानीयतह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-संस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने		1		1	
स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी लागत सहभागिताको तौरतरिका तथा विधिका लागि ढाँचा र स्वरूपविकास गर्ने	1				
स्थानीय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षितकार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान	1		1		1
अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आमसन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्न बजेट अनुदान (स्थानीय तहमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी विषयबस्तुहरूको विकास, बितरण र प्रचारप्रसार गर्ने)	1	1	1	1	1
स्थानीय तहको प्रत्येक वार्डमा	1	1	1	1	1

सन्चालित अध्ययनकेन्द्रमा पुस्तकालयहरू स्थापना गराउने स्तरमापुस्तकालय सन्चालन गर्ने	सामुदायिक रहेका सँग सम्बन्ध गरी समुदाय स्थापना र					
अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अययन, अद्यापन र व्यवहारिकविषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य, परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिवृद्धि, स्थानीयस्तरका विभिन्न सवालहरू र अन्यस्थानीय बिकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने		1	1	1	1	1
हाल सन्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारितनमुना कार्यक्रमहरू थपगरी सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक केन्द्रहरूको सन्चालन रव्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयनगरी तथ्यांक बिबरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान		3	3	3	3	3
हाल सन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा कम्तिमा १२कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेटअनुदान		3	3	3	3	3

अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यन्वयन (समकक्षतामूल्यांकन र निर्धारणका लागि ऐन, निर्देशिका साथै संस्थागत संरचना, मानव स्रोतविकास र तिनको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने) का लागि बजेट अनुदान					
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सन्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामाग्रीहरूको विकास र कार्यन्वयन साथै नमुना CLC हरूका लागि Online रOfflineनमूना सामाग्रीहरू विकास र प्रयोग गर्न बजेट अनुदान	1	1	1	1	1
CLC परिचालकहरूको क्षमता अभिवृद्धि/तालिमका लागि बजेट अनुदान	3	3	3	3	3
अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरूको अनुगमन बापतको बजेटअनुदान	1	1	1	1	1
कक्षा ६-१२ सम्म सन्चालित खुल्ला विद्यालयका विद्यार्थीहरूका लागिस्वअध्ययन सामाग्रीहरू विकास र बितरण बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
खुल्ला विद्यालय (कक्षा ६-८) को तह १ र २ सन्चालन बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
खुल्ला विद्यालय (कक्षा ९-१०) को तह १ र २ सन्चालन	0	0	0	0	0

बजेटअनुदान					
खुल्ला विद्यालय (कक्षा ११-१२) सन्चालन बजेट अनुदान	०	०	०	०	०
अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १-८) सन्चालन बजेट अनुदान	०	०	०	०	०
अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा ९-१०) सन्चालन बजेट अनुदान	०	०	०	०	०
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरु:					
पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा	०	०	०	१	०
स्थानीय मागका आधारमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र समायोजन तथा सुदृढिकरण	आवश्यकतानुसार				
सार्वजनिक पुस्तकालय तथा वाचनालयको स्थापना	०	१	१	१	१
सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरुमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको व्यवस्था	०	१	१	१	१
सबै उमेर समूहका निरक्षर व्यक्तिहरुको तथ्याङ्क संकलन गरी आजीवन सिकाइका लागि डाटावेस तयार गर्ने	१	१	१	१	१
अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, गृहणी विद्यालय, बुहारी कक्षा जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आवश्यकतानुसार				
जेष्ठ नागरिक, श्रमिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि आवश्यकतामा आधारित निरन्तर	आवश्यकतानुसार				

सिकाइको अवसरको प्रबन्ध गर्ने					
नवसाक्षर र विपन्न महिलाहरुलाई समावेश गरी समूह निर्माण गर्ने र आयआर्जनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै बचत गर्ने बानीको विकास गर्ने संयन्त्र निर्माण र परिचालन गर्ने	आवश्यकतानुसार				
स्थानीय भाषा, कला, र संस्कृति संरक्षण, प्रबर्द्धन र विकास गर्ने कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने	१	१	१	१	१

परिच्छेद ४

शिक्षा योजनाका अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरु

४.१ परिचय

योजनामा शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका मुख्य उपक्षेत्रहरु अन्तर्गत प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम र अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइसँग सम्बन्धित वर्तमान अवस्थाको विश्लेषणका आधारमा चुनौती र अवसरहरुको पहिचान गरी यस योजनाका लागि उद्देश्य, रणनीतिहरु तथा प्रमुख नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरुसहितको योजनाको खाका प्रस्तुत गरिएको छ।

प्रस्तुत परिच्छेदमा शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका उल्लिखित विभिन्न उपक्षेत्रहरूसँग सम्बन्धित विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषयहरु जस्तै: शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास, पाठ्यक्रम पाठ्यसामग्री तथा मूल्याङ्कन, शैक्षिक सुशासन, सबलीकरण र गुणस्तर व्यवस्थापन शिक्षामा सूचना र प्रविधि, शिक्षामा समतामूलक समावेशीकरण र मनोसामाजिक परामर्श, सुरक्षित विद्यालय व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार विकास समावेश गरी विश्लेषण गरिएको छ। यी अन्तरसम्बन्धित विषयहरुलाई योजनामा प्राथमिकता प्रदान गर्न र विभिन्न उपक्षेत्रसँग सम्बन्धित गराउन सहयोग पुर्याउने उद्देश्यले यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ। यी विषयलाई यस खण्डमा अलगगै प्रस्तुत गर्दा कतिपय रणनीति तथा क्रियाकलापहरु जाने भए पनि अधिल्लो परिच्छेदका रणनीति तथा क्रियाकलापहरुले सम्बन्धित खण्ड वा उपक्षेत्रमा

प्रयोग गर्ने कुरामा विशेष ध्यान दिन्छ भने यस परिच्छेदले ती विषयलाई व्यवस्थित गर्न र विभिन्न उपक्षेत्रमा उपलब्धि प्राप्तिलाई सहयोग पुर्याउने काम गर्दछ।

४.२ पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री तथा मूल्याङ्कन र मातृभाषामा शिक्षा

४.२.१ परिचय

पाठ्यक्रम विकास, परिवर्तन र परिमार्जन निरन्तर भइरहने प्रक्रिया हो। नेपालको संविधानको धारा ३१ को व्यवस्था र मर्म, विश्वमा भइरहेका नविनतम् शैक्षिक प्रवर्द्धन, प्रयोग तथा उपलब्धिहरू, राज्यको पुनर्संरचनासँगै शैक्षिक रूपान्तरण अपरिहार्य भइ पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको नेतृत्वमा विद्यालय तहका पाठ्यक्रम २०७७ देखि परिवर्तन तथा कार्यान्वयन प्रारम्भ गरिएको छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले तयार गरेको विद्यालय क्षेत्रको पाठ्यक्रमलाई आधार तथा मार्गचित्रका रूपमा लिई सामाजिक न्याय, सकारात्मक रूपान्तरण र विश्व प्रतिस्पर्धी सक्षम नागरिक तयार गर्ने लक्ष्य केन्द्रित पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु, संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको प्रमुख जिम्मेवारी रहेको छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका लागि स्थानीय तहलाई जिम्मेवारी दिएको छ भने प्रथम पटक पाठ्यक्रममा कार्यघण्टा र पाठ्यघण्टाको व्यवस्था गरिएको छ।

परीक्षा विद्यार्थीहरूले सिकेका ज्ञान, सीपहरूको मापन गर्ने साधन हो। हामी अझैपनि परम्परागतरूपमा चलिआएको Paper-Pencil Test को माध्यमले विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्दै आइरहेको अवस्था छ। परीक्षणका साधनहरूमा जति विविधता अपनाउन सक्यो मूल्याङ्कन त्यती नै विश्वसनीय र वैध हुन्छ। कक्षा १-३ सम्म लिखित परीक्षा सञ्चालन नगर्ने, ४ र ५ मा ५०% प्रतिशत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन र ५०% आवधिक परीक्षा, कक्षा ६ र ७ मा ४०% निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन र ६०% आवधिक परीक्षाका माध्यमले मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था पाठ्यक्रमले गरेको छ। निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा हाजिरी, कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, कक्षा सहभागिता, विद्यार्थीको रचनात्मक र सिर्जनात्मक कार्यजस्ता विविध पक्षहरूलाई आधार मान्ने गरिएको छ। आधारभूत तहको परीक्षा सञ्चालन र व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय तहको कार्य क्षेत्रभित्र रहेको छ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

हाल यस जानकी गाउँपालिकाले हाम्रो जानकी विषयको स्थानीय पाठ्यक्रम २०८० निर्माण गरी लागू गरेको छ भने त्यससँग सम्बन्धित पाठ्यपुस्तक निर्माणका चरणमा रहेका छन्। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ का प्रवोधीकरण दुई पटक गरिएको छ भने सबै विद्यालयहरूमा सोही पाठ्यक्रम बमोजिमले पठनपाठन गर्नु पर्ने प्रावधान गरिएको ।

४.२.३ चुनौती तथा अवसरहरू

नयाँ पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विषयगत शिक्षकको व्यवस्था र विद्यालयमा आधारित पेसागत सहयोग पद्धति स्थापना र सञ्चालन गर्नु, स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विकासका लागि सरोकारवालाको क्षमता विकास र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्नु, सबै शिक्षकहरूलाई नयाँ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीहरूको अभिमुखीकरण गर्नु तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूका लागि पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामग्रीमा पर्याप्त विकल्पहरू प्रदान गरी अपाङ्गताको प्रकृतिअनुसार लचकता प्रदान गर्नु पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीसँग सम्बन्धित प्रमुख चुनौतीहरू हुन्। शिक्षक निर्देशिकालगायत विद्यार्थीका लागि मुद्रित तथा डिजिटल सन्दर्भ सामग्री प्रदान गर्नु, मूल्याङ्कन पद्धतिलाई शिक्षण सिकाइसँग जोड्ने, परीक्षा पद्धतिलाई उच्च तहको संज्ञान तथा सीप परीक्षण गर्ने गरी कार्यान्वयन र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन स्तरलाई मूल्याङ्कनको नतिजाले स्पष्ट गर्न सक्ने बनाउनु, सिकाइ सहजीकरण र मूल्याङ्कनमा सूचना प्रविधिको उपयोगसहितको वैकल्पिक विधिको प्रयोग गर्नु, मातृभाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्यवस्तु निर्माण गर्न विज्ञको अभाव हुनु पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीसँग सम्बन्धित थप चुनौतीका विषयहरू रहेका छन्।

स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६ को निर्माण, विद्यालय शिक्षाको सम्पूर्ण कक्षाको पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा परिमार्जन र कार्यान्वयन गर्दै जानु, आधारभूत र माध्यमिक तहका सबै बालबालिकाहरूलाई निःशुल्क पाठ्यपुस्तक प्रदान गरिनु, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका र अन्य सन्दर्भ सामग्रीको विकासमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्नु जस्ता पक्षहरू अवसरका रूपमा रहेका छन्।

४.२.४ उद्देश्यहरू

- पाठ्यक्रमलाई समय सापेक्ष, सान्दर्भिक, गुणस्तरीय र प्रभावकारिरूपमा कार्यान्वयन गरी सक्षम, सिर्जनशिल तथा प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्न सहयोग गर्नु।
- खोज, अनुसन्धान र व्यवहारिक जीवनमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम अद्यावधिक गरी कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु।
- स्थानीय पाठ्यक्रममा मातृभाषाको प्रयोग गर्नु।
- मातृभाषा (अवधी) भाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीहरू निर्माण गर्नु
- शिक्षालाई दैनिक जीवनका आयामहरूसँग जोडी सम्बन्धित विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सहयोग गर्नु।

- पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक परिवेश अनुसार सिकारुमा ज्ञान, सीप तथा व्यवहार विकासमा सहजीकरण गर्नु।
- सिकारुको सिकाइलाई समस्या समाधानोन्मुख गराइ निरन्तर, आवधिक, स्तरीकृत र प्रमाणमा आधारित मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु।

४.२.५ रणनीतिहरू

- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ र तदनुरूपका पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने।
- ज्ञानमा आधारित समाज, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास र प्रयोग एवम् यस गाउँपालिकाको शैक्षिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, राजनीतिक, आर्थिक अवस्था र स्थानीय आवश्यकताका आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वयन गर्ने।
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न शिक्षक तथा अन्य सरोकारवालालाई प्रबोधीकरण गर्ने।
- विद्यालय तहको पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्न शिक्षकको सक्षमता विकास गरी जिम्मेवार बनाउने।
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयनका लागि समन्वयात्मक अनुगमन तथा पृष्ठपोषण कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने।
- मातृभाषा (अवधी) को पाठ्यक्रम विकासका लागि विज्ञ समिति बनाउने र आवश्यकताका आधारमा विज्ञ अनुबन्ध गर्ने
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको शैक्षिक पहुँच बढाउन र सिकाइ अवसर बृद्धि गर्न पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामग्रीलाई ब्रेल लिपी, साँकेतिक भाषा, श्रव्यदृश्य सामग्रीहरूको विकास तथा प्रयोगलाई उच्च प्राथमिकता दिइ सबै बालबालिकाहरूको शैक्षिक अधिकारको सुनिश्चितता गर्ने।
- सिकाइ उपलब्धिप्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार तथा जवाफदेही बनाइ शिक्षकको वृत्तिविकाससँग पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई जोड्ने व्यवस्था मिलाउने।
- कक्षा ८ को आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षालाई थप प्रभावकारी र व्यवस्थित गर्दै लग्ने।
- कक्षा ३ र कक्षा ५ मा पालिकामार्फत परीक्षा सञ्चालन गर्ने।
- प्रारम्भिक कक्षाहरूमा CB-EGRA लाई व्यवस्थितरूपमा सञ्चालन गर्दै नतिजाको अभिलेख व्यवस्थापन तथा सरोकारवालासँग प्रवाहलाई व्यवस्थित गर्ने।

४.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

१) विद्यालय तहको पाठ्यक्रम सान्दर्भिक तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भएको हुने।

ख) नतिजाहरु

१) राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ अनुसार विद्यालय तहको पाठ्यक्रम कार्यान्वयन हुने।

२) कक्षा १-३ मा व्यवहारकुशल सीपसहित एकिकृत पाठ्यक्रम लागू भएको हुने

३) विद्यालय तहको स्थानीय पाठ्यक्रम अध्यावधिक तथा कार्यान्वयन भएको हुने

४) विद्यालय तहको सार्वजनिक परीक्षाले विद्यार्थीको क्षमताको सही र उचित व्याख्या गरेको हुने

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

विद्यालयसुचना तथा सँचार व्यवस्थापन (Communication management)					
बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
गाउँपालिका बाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यान्वयन अनुगमन	१	१	१	१	१
विद्यालय तहको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री अभिमूखीकरण	१	१	१	१	१
स्थानीय पाठ्यक्रम अध्यावधिक तथा पाठ्यपुस्तक विकास	१	१	१	१	१
अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुका लागि उपयुक्त पाठ्यसामग्रीको विकास र वितरण	०	१	०	०	१
अभिभावक शिक्षाको पाठ्यक्रम विकास	१	०	०	०	०
मातृभाषाको पाठ्यक्रम विकास	०	१	०	०	०
स्तरमापन परीक्षा सञ्चालन	१	१	१	१	१

४.३ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.३.१ परिचय

शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा शिक्षक एक जीवन्त स्रोत हो। यही जीवन्त स्रोतको क्रियाशिलतामा शिक्षण सिकाइमा अरु स्रोतहरूले गति लिने गर्दछन्। शिक्षकमा भएको पेशाप्रतिको समर्पण र उत्साह, विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमुना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। सबै तहको शिक्षामा योग्य, दक्ष, समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनबाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ।

वर्तमान अवस्थामा शिक्षक तयारी गर्ने काम विश्वविद्यालयहरू तथा विद्यालयहरूले गरिरहेका छन्। शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्रका लागि परीक्षा सञ्चालन गर्ने, रिक्त दरबन्दीमा शिक्षक पदपूर्तिका लागि परीक्षा सञ्चालन गरी नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने र शिक्षक बहुवासम्बन्धि कार्य शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ। आयोगबाट सिफारिस भई आएका शिक्षकहरूको पदस्थापन गर्ने कार्य स्थानीय तहले गर्दै आएको छ। यसै गरी अस्थायी वा विद्यालयको निजी स्रोतमा शिक्षक नियुक्ति, शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने कार्य पनि स्थानीय तहबाटै हुँदै आएको छ। शिक्षकको पेशागत विकासका लागि नीति निर्माण गर्ने काम शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले, प्रमाणीकरण तथा कस्टमाइज्ड तालिम पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने र प्रशिक्षक तयार गर्ने कार्य शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले र शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने कार्य प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रहरूले गर्दै आएका छन्।

शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका क्षेत्रमा जानकी गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था र समसामयिक सवालहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ:

(क) शिक्षण पेसाप्रति आकर्षण र नियुक्ति

शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसाका रूपमा विकास गर्नका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय नीति २०७६ ले सबै विद्यालयमा योग्य तथा सक्षम विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्दै उनीहरूको उत्प्रेरणा, पेसागत नैतिकता र सक्षमता अभिवृद्धि गर्नुका साथै शिक्षकको कार्य सम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने नीति अघि सारेको छ। पन्ध्रौँ योजनाले यस पेसामा अब्बल प्रतिभाहरूलाई आकर्षित गर्न विश्वविद्यालयमा उत्कृष्ट अंक हासिल गरेको व्यक्तिलाई सोझै शिक्षण पेसामा प्रवेश गर्न पाउने कानूनी व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ। शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ अनुसार

शिक्षक हुनका लागि शिक्षण अनुमति पत्र अनिवार्य हुनु पर्ने,स्थायी शिक्षक हुनका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने परीक्षा उत्तीर्ण हुनुपर्ने, बढुवाका लागि निश्चित मापदण्ड पूरा गर्नु पर्ने र पेसाको सुरक्षा लगायतका कारणले शिक्षण पेसालाई समाजमा प्रतिष्ठित पेसाका रूपमा लिइने अवस्थामा सुधार हुँदै गएको छ।

शिक्षक सेवा आयोगबाट आधारभूत तह (कक्षा १-५), आधारभूत तह (कक्षा ६-८) र माध्यमिक तहमा रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा पदपूर्तिका लागि परीक्षा सञ्चालन गर्ने कार्य भइरहेको छ। शिक्षक सेवा आयोगबाट नियुक्तिका लागि सिफारिस भएका शिक्षकहरूलाई स्थानीय तहले विद्यालयमा नियुक्ति तथा पदस्थापन गर्ने कार्यको थालनी भएको छ। विद्यालय र कक्षाकोठालाई नैतिक आचरण, कम्प्युटर सम्बन्धि दक्षता, बालबालिका प्रति सकारात्मक प्रवृत्ति र आर्थिक प्रलोभन भन्दा पनि सामाजिक प्रतिष्ठा र सम्मानलाई महत्त्व दिने स्वभावको शिक्षकको आवश्यकता रहेको छ।

(ख) शिक्षक तयारी

नेपालमा विद्यालयको शिक्षा शास्त्रको उच्च माध्यमिक तह र विश्वविद्यालयहरूले सञ्चालन गर्दै आएका बि.एड., एम.एड.लाई नै शिक्षक तयारी कोर्स वा प्राज्ञिक योग्यता दुबै मानिएको छ। यस्ता कार्यक्रमहरूमा विद्यार्थी भर्नाका आधारहरू न्यूनतम ग्रेड तोकिएको हुँदा यसकै परिणामस्वरूप विश्वविद्यालयका यी कार्यक्रमहरूमा उत्तीर्ण दर पनि न्यून रहेको देखिन्छ। शिक्षा ऐन २०२८(संशोधनसहित) र शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ मा भएको व्यवस्थानुसार नेपालको प्राथमिक र निम्नमाध्यमिक तहका लागि शिक्षाशास्त्रमा प्रवीणता प्रमाणपत्र तह वा कक्षा १२ वा अन्य संकायबाट सो सरह उत्तीर्ण गरी १० महिने शिक्षक तालिम लिई अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको र माध्यमिक तहका लागि शिक्षाशास्त्रबाट स्नातक तह उत्तीर्ण वा अन्यबाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरी एक वर्षे बी.एड. गरी अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति मात्र शिक्षक हुन योग्य मानिन्छ। माध्यमिक तह कक्षा ११-१२ मा अध्यापन गर्नका लागि स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको हुनु पर्ने प्रावधान छ। अध्यापन अनुमति पत्रको लागि परीक्षा शिक्षक सेवा आयोगले सञ्चालन गर्दै आएको छ।

(ग) शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप

पन्ध्रौं योजनाले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यार्थी संख्या कम भएका विद्यालयमा बहुकक्षा शिक्षण व्यवस्था, कक्षा शिक्षण पद्धतिमार्फत पढाइ सीप प्रवर्द्धन गर्न उपयुक्त पाठ्यसामग्री, सन्दर्भ सामग्री, स्रोत सामग्री, प्रयोगात्मक सामग्री, उपयुक्त कक्षाकोठा व्यवस्थापन लगायतका व्यवस्थामा जोड दिएको छ। विद्यालय क्षेत्र विकास योजना अवधिमा कक्षाकोठाको

शैक्षणिक अभ्यास वा क्रियाकलापलाई विद्यार्थीकेन्द्रित बनाउन शिक्षकको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन्। यस अवधिमा शिक्षक पेसागत विकास प्रमाणीकरण तालिम, छोटो अवधिको मागमा आधारित कस्टमाइज्ड तालिमहरू सञ्चालन गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार ल्याउन प्रयत्न गरियो। यति हुँदा पनि हाम्रा शिक्षकहरूलाई एकातिर कक्षाकोठाका शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा रमाउनका लागि उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्न नसकेको अवस्था छ भने अर्कोतिर शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा रमाउने स्वभावका शिक्षकहरू छनोट गरेर कक्षामा लिन नसकेको अवस्था पनि छ। कतिपय विद्यालयको कमजोर भौतिक पूर्वाधार, उच्च गतिको इन्टरनेट सुविधाको कमी, स्रोतको कमी, विषयगत दक्ष, योग्य र उत्प्रेरित शिक्षकको कमी, शैक्षणिक सामग्रीको कमी, उपयुक्त कार्य वातावरणको कमी आदि कारणले कक्षाकोठाको शिक्षणसिकाइमा अपेक्षित सुधार हुन नसकेको अवस्था छ।

(घ) शिक्षकको पेसागत सहयोग पद्धति

नेपालमा शिक्षक पेसागत सहयोगका लागि बि.स.२०२८ मा लागू भएको राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिले लिडर र फिडर विद्यालय (Leader and Feeder School)को अवधारणा अघि सारेको थियो। यसै गरी विद्यालय सुपरीवेक्षणबाट शिक्षक सहायता उपलब्ध गराउन प्राथमिक शिक्षक निरीक्षक र माध्यमिक शिक्षक निरीक्षकहरूको व्यवस्था गरेको थियो। ग्रामिण विकासका लागि सेती परियोजना (१९८१-१९९१) हुँदै नेपालको शिक्षा सुधारका लागि निरन्तर रूपमा धेरै परियोजना र कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा आए। ती सबैले शिक्षक पेसागत सहयोगलाई महत्त्व दिई विभिन्न तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएका देखिन्छन्।

शिक्षाका पुराना संरचनाहरू विघटन भएको र नयाँ संरचनाको विकास पनि नभइरहेको अवस्थामा राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा झैँ यस गाउँपालिकामा पनि शिक्षक पेसागत सहयोगका विभिन्न उपागमहरू जस्तै: अवलोकन र छलफल, मेन्टरिङ्ग, नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण आदानप्रदान, शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल, कन्फेरेन्स, सहपाठीसँगको अन्तरक्रिया, प्रतिविम्बित अभ्यास आदि दिशाविहीन भएको छ।

(ङ) शिक्षकको आपूर्ति र वितरण

शिक्षा नियमावली २०५९ को नियम ९२ अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दीको विवरण अनुसूचि १२ मा व्यवस्था गरिएको छ। पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा १ जना, प्राथमिक विद्यालयमा ५० जनासम्म विद्यार्थी भएमा कम्तिमा २ जना र सोभन्दा बढी विद्यार्थी भएमा कम्तिमा ३ जना, कक्षा ६-८ का लागि कम्तिमा ४ जना र माध्यमिक तह ९-१२ का लागि ८ जना

					सहयोग अनुदान	अनुदान	जम्मा		
०	१	४	०	०	१२	११	२८		

४.३.२ चुनौती र अवसरहरू

शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसाका रूपमा विकास गर्नु एवम् शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसा बनाएकालाई शिक्षण पेसामा प्रवेश गराउनु, कक्षाकोठाको आवश्यकता र पाठ्यक्रमको मर्म एवम् बालबालिकाहरूको रुचिअनुसार शिक्षकको आपूर्तिको निमित्त शिक्षकसेवा परीक्षा र पाठ्यक्रमलाई समसामयिक बनाउनु, विद्यालय तहको पाठ्यक्रम र शिक्षकको आवश्यकतालाई सम्बोधन हुने गरी विश्वविद्यालयका शिक्षक तयारी कोर्स वा शिक्षक शिक्षा कार्यक्रमहरूलाई समायोजन गर्नु, सक्षम शिक्षक आपूर्तिको लागि शिक्षा संकायमा विद्यार्थी भर्ना र शिक्षण सिकाइ तथा मूल्यांकन प्रक्रिया सुधार गरी व्यवस्थित बनाउनु, कक्षाकोठालाई पेसागत विकास र सिकाइको थलोको रूपमा विकास गर्नु, पुरस्कार र दण्डको प्रावधानलाई वस्तुगत र न्यायोचित किसिमले कार्यान्वयन गर्नु, विद्यालयमा तहगत रूपमा न्यूनतम विषयगत दरबन्दीको व्यवस्थापन गर्नु, नपुग शिक्षकको आपूर्ति गाउँपालिकाले आफ्नै स्रोतबाट व्यवस्थापन गर्नु, शिक्षकको सरुवा र वृत्ति विकासलाई पारदर्शी, निष्पक्ष, न्यायोचित र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा आधारित बनाउनु, शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासका क्षेत्रमा देखिएका चुनौतीहरू हुन्।

शिक्षक सेवा आयोगले निरन्तर रूपमा स्थायी शिक्षकहरूको पदपूर्ति गर्नु, बढुवाका लागि नियमित कार्यहरू प्रभावकारीरूपमा अगाडि बढाउनु, नेपाल सरकारले शिक्षक दरबन्दी मिलान गर्नका लागि कार्यदल निर्माण गरी प्राप्त प्रतिवेदनअनुसार दरबन्दी मिलानका कार्यहरू शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रबाट तदारुकताका साथ अगाडि बढ्नु, शिक्षकको पेसागत विकास प्रारूपअनुसार पेसागत विकासका तीनवटै तरिकाहरू कार्यान्वयनमा आउनु, प्रदेश र स्थानीय तहले समेतले शिक्षक व्यवस्थापनमा लगानी गर्दै आउनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

४.२.३ उद्देश्यहरू

१) शिक्षकको तयारीको गुणात्मक पक्षको पुनरावलोकन गरी शिक्षक तयारीको वर्तमान स्वरूप तथा प्रक्रियामा परिवर्तन गरी पेसाप्रति र सक्षम शिक्षक आपूर्ति गर्न संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गर्नु।

- २) शिक्षकको छनौट, नियुक्ति पुनर्वितरणलाई सुदृढ बनाउन सहजीकरण गर्नु।
- ३) नपुग शिक्षक दरबन्दीमध्ये गाउँपालिकाले आर्थिक भार व्यहोर्ने गरी कानूनबमोजिम दरबन्दी सिर्जना गरी न्यायोचित वितरण गर्ने।
- ४) सबै तहमा शिक्षकहरूको योग्यताको पुनरावलोकन गरी विषयवस्तुमा दक्ष र निपूण शिक्षकको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने।
- ५) गाउँपालिकामा शिक्षकलाई कार्यसम्पादनमा आधारित पुरस्कार र दण्डको प्रावधानलाई वस्तुगत र न्यायोचित किसिमले कार्यान्वयन गर्नु।
- ६) शिक्षक विकास तथा निरन्तर पेसागत सहायता प्रणाली स्थापना गर्नु।
- ७) आवश्यक प्रोत्साहन, निरन्तर पेसागत विकास र सिकाइ आदान प्रदान कार्यक्रमका माध्यमबाट सबै तहमा सक्षम, प्रतिबद्ध र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्न सहयोग गर्न आवश्यक सहयोग गर्नु।
- ८) विद्यालय, सुपरीवेक्षण प्रणालीलाई चुस्त, नतिजामुलक र उपचारात्मक गराउनु।

४.२.४ रणनीतिहरू

- १) गाउँपालिकास्तरमा शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीको सक्षमता प्रारूप विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।
- २) गाउँपालिकामा भएको दरबन्दीलाई न्यायोचित उपयोग गर्ने
- ३) गाउँपालिकाभित्रका उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई निश्चित अवधिका लागि स्वयमसेवकका रूपमा विद्यालयमा योगदान दिन सक्ने वातावरण गर्ने।
- ४) नपुग शिक्षकमध्ये गाउँपालिकाले आर्थिक व्ययभार व्यहोर्ने गरी न्यायोचित किसिमले वितरण गरी शिक्षकहरूको नियुक्ति तथा पदस्थापन गर्ने
- ५) गाउँपालिकाभित्र एक स्रोतसाधनले सम्पन्न तालिम हल स्थापना गर्ने।
- ६) शिक्षकहरूको पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत सहयोग उपलब्ध गराइनेछ। यसका लागि गाउँपालिकामा विषयगत शिक्षक सञ्जाल बनाइ वा अनुभवी सेवा निवृत्त शिक्षकहरूबाट सहयोग तथा मेन्टरिङ्ग पद्धतिको विकास गर्ने।

७) शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धति विकासका लागि शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको वृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गर्ने।

८) गाउँपालिकाको स्रोतबाट व्यवस्थापन गरिएका शिक्षकको सेवा सर्त, सुविधा, प्रोत्साहनलगायतका वृत्ति विकासका प्रावधानहरूलाई पुनरावलोकन बनाउने।

९) योग्य, सक्षम तथा कुशल नेतृत्व सीप भएका व्यक्तिलाई प्रधानाध्यापकका रूपमा ल्याउन प्रधानाध्यापक तालिम तथा नेतृत्वसीप तालिम सञ्चालन गरिनेछ र योग्य, सक्षम तथा कुशल नेतृत्व सीप भएका व्यक्तिलाई प्रधानाध्यापकका रूपमा नियुक्ति गर्न कार्यविधिको विकास गर्ने।

१०) शिक्षक नियुक्ति, सरुवा तथा तालिम तथा पेसागत विकासमा सहभागी गराउँदा विद्यार्थीहरूको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गर्ने।

११) शिक्षक पुरस्कार प्रोत्साहन कार्यक्रमलाई सम्बन्धित शिक्षकको सामाजिक आचरण, पेशाप्रतिको निष्ठा र समर्पणभाव, विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र उनीहरूको अभिमतजस्ता मापदण्ड निर्माण गरी लागू गर्ने।

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

१) पर्याप्त मात्रामा सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भइ विद्यार्थीको सिकाइ सक्षमता सुधार हुने।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१) गाउँपालिकामा शिक्षक सक्षमता प्रारूपको विकास भइ कार्यान्वयन भएको हुने।

२) शिक्षक तयारी कोर्सहरूमा पर्याप्त विषयगत तथा शिक्षण सिकाइसम्बन्धि सक्षमता विकास हुने गरी पुनर्संरचना तथा सुधार गर्ने कार्यमा संघ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य र समन्वय गरिने।

३) कक्षाकोठाको आवश्यकता र पाठ्यक्रमको मर्म एवम् बालबालिकाको रुचिअनुसारको शिक्षकको आपूर्तिका लागि पालिकामा आवश्यक सहयोगका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने।

४) शिक्षण पेसा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित हुने।

५) पेसागत विकासका प्रावधानहरूको विस्तार र सुदृढीकरण भई गाउँपालिकास्तरमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेसागत सहयोग प्राप्त हुने।

६) शिक्षकको उपस्थिति, शिक्षण सिकाइ विधि तथा तौरतरिका र कार्यसम्पादनमा सुधार हुने।

७) विद्यालयमा हुनु पर्ने न्यूनतम शिक्षकका साथै शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा तहगत र विषयगतरूपमा उपयुक्त संख्यामा शिक्षक संख्या आपूर्ति भएको हुने।

८) योग्य, सक्षम तथा कुशल नेतृत्व सीप भएका व्यक्तिलाई प्रधानाध्यापकका रूपमा नियुक्ति गर्न कार्यविधिको विकास भई लागू भएको हुने।

९) पारदर्शी, वस्तुनिष्ठ र न्यायोचित आधारमा शिक्षकको प्रोत्साहन र पुरस्कार पद्धति स्थापित भई कार्यान्वयनमा आएको हुने।

१०) शिक्षकहरू विद्यार्थीहरूको बढोत्तरी र आफ्नो पेसागत विकासका लागि एउटा साझा संस्थामा आवद्ध भएको हुने।

ग) प्रमुख कार्यक्रम र लक्ष्य

शिक्षक व्यवस्थापन र तालिम कार्यक्रमका लागि प्रस्तावितकार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Teacher Management and Training)					
	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
संघीय प्रस्तावितकार्यक्रमहरू	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
शिक्षक योग्यता र बितरणको अध्यावधिक मापदण्डका आधारमा शिक्षकव्यवस्थापन (पुनर बितरण र समायोजन)	1		1		1
नयाँ नियुक्ति भएका शिक्षकहरूलाई सेवा प्रवेश तालिम	4	4	4	4	4
१५% देखि ३५% माध्यमिक शिक्षकहरूलाई गणित, विजयन र अंग्रेजी विषयकोविषयबस्तुहयूको पाठ अध्ययन सामग्री विकाससम्बन्धी तालिम दिने	1	1	1	2	2

शिक्षकहरुलाई ICT मा आधारित तीनदिने Online/Offline सिकाई सम्बन्धीतालिम	20	26	40	53	66
सबै प्रकारका शिक्षक तालिमहरु सन्चालनका लागि प्रशि १० दिनेप्रशिक्षण तालिम (TOT)	200	200	200	200	200
प्रारम्भिक कक्षा सिकाई (EGL) सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक प्रशिक्षणतालिम	0	0		0	
ECED सँग सम्बन्धित विभिन्न तालिमहरुको नयाँ मापदण्डका आधारमातालिमहरुको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न प्रशिक प्रशिक्षण सन्चालन गर्ने	0		0		
सबै विद्यालयका प्र.अ.हरुलाई जिम्मेवार बनाई Teacher's Time-on-task सम्बन्धी तयार गरिएको प्रणालीको अनिवार्य कार्यान्वयन गरिने	6	4	16	16	
विद्यालयमा आधारित अनुगमन र सहयोग प्रणाली अन्तर्गत प्र.अ.हरुकालागि Teachers, Mentors सम्बन्धी ३ दिने तालिम दिने	1	3	1	0.5	0.5
शिक्षक अनुगमन कार्यक्रमका लागि क्षमता अभिवृद्धी गर्ने	3000	3000	3000	3000	3000
तालिम परिषदबाट स्वीकृत शिक्षक तालिम पाठ्यक्रमका आधारमा माध्यमिकतहका शिक्षकहरुलाई ४५ दिने TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिनेतालिम Face to Face दिने,	1.25	1.25	0	0	0

१५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम विद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रूपमा देने)					
माध्यमिक तहका शिक्षकहरूलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई निरन्तरता दिने					
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरूलाई TPD Certification तालिमप्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम विद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मकरूपमा देने)	1	1	1	1	1
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरूलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई निरन्तरता दिने					
आधारभूत तहका (कक्षा १-५) शिक्षकहरूलाई TPD Certification तालिमप्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम विद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मकरूपमा देने)	12	12	12	12	12
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरूलाई दिइदै आएको Online TPD Certification	9000	9000	9000	9000	9000

तालिमलाई शिक्षक तालिम एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा निरन्तरतादिने					
नयाँ भर्ना हुने ECED Teachers/Facilitatorsहरूलाई १५ दिने (९०घण्टा) सेवा प्रवेश तालिम प्रदान गर्ने	2	2	2	2	2
हाल कार्यरत सबै ECED Teachers/Facilitatorsहरूलाई दुई Modules माप्रत्येक ५/५ वर्षमा पुनर्ताजगी तालिम प्रदान गर्ने	1500	1500	1500	1500	1500
आधारभूत र माध्यमिक तहका प्र.अ.हरूलाई नेतृत्व विकास तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रूपमा देने)	1000	1000	1000	1000	1000
शिक्षकहरूलाई Face to Face र Online दुवै विधिमा मागमा आधारित Soft-skills integration, EGL Skill, एकीकृत शिक्षण सिकाई र शिक्षण सिकाईका अन्यक्षेत्रमा छोटो अवधिका तालिमहरू प्रदान गर्ने	12	12	12	12	12
विशेष शिक्षाका बिद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरू र विशेष शिक्षाकास्रोतकक्षाहरू सन्चालन गर्ने स्रोत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने	0	0	0	0	0
विशेष शिक्षाका बिद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरू र विशेष शिक्षाकास्रोतकक्षाहरू सन्चालन	0	0	0	0	0

गर्ने स्रोत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने					
समाहित शिक्षा सन्चालन भएका विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने	0	0	0	0	0
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू:					
शिक्षकहरूका निमित्त कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन, पुरस्कार, दण्ड तथा सुविधाका निमित्त वस्तुनिष्ठ मापदण्ड बनाइ कार्यान्वयन गर्ने	१	१	१	१	१
अस्थायी तथा प्रदेश र स्थानीय तहबाट दरबन्दी सिर्जना गरी नियुक्त शिक्षकहरूको व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त मापदण्ड तथा निर्देशिका निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।	०	१	०	०	०
स्थानीय तहबाट थप प्रोत्साहन भत्तासमेतको व्यवस्था गरी शिक्षकहरूले वहन गर्ने थप जिम्मेवारी र परिश्रमको सम्मान गरी पेसालाई आकर्षक र सम्मानित बनाउने	नियमित				
शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसा बनाउन चाहनेहरूका लागि आयोग तयारी, सेवा प्रवेशका लागि पूर्व सेवकालीन तालिम र मनोसामाजिक परामर्शको व्यवस्था गर्ने	आवश्यकतानुसार				

योग्य, सक्षम तथा कुशल नेतृत्व सीप भएका व्यक्तिलाई प्रधानाध्यापकका रूपमा नियुक्ति गर्न कार्यविधिको विकास	०	०	१	०	०
बाल विकास सहजकर्ता र विद्यालय कर्मचारीलाई न्यूनतम पारिश्रमिकको सुनिश्चितता	आवश्यकतानुसार				
अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, सीमान्तकृत वर्गका व्यक्तिहरूलाई शिक्षण पेसामा सहभागी गराउन क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आवश्यकतानुसार				
नव प्रवेशी शिक्षकहरूलाई सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन गर्ने	आवश्यकतानुसार				
कमजोर तथा सिकाइमा पछि परेका विद्यार्थीहरूका लागि विशेष सहयोगी कक्षा सञ्चालन तथा उपचारात्मक शिक्षण पद्धति लागू गर्ने	१	१	१	१	१
योग्य, दक्ष र उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थाबाट शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित, परियोजनामा आधारित, समूहकार्यमा आधारित बनाउने गरी शिक्षण तथा सिकाइ सामग्री विकास गर्ने	नियमित				
प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवार बनाउँदै विद्यार्थीको सिकाइ सुनिश्चित गर्ने शिक्षकले काममा बिताउने समय सुनिश्चित गर्ने	नियमित				

सुपरीवेक्षणलाई विद्यालयमा आधारित बनाउन विद्यालयका प्रधानाध्यापक, अनुभवी शिक्षक र समकक्षी शिक्षकहरूको विज्ञ समूहमार्फत अनुगमन, कक्षा अवलोकन तथा सुपरीवेक्षण गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	नियमित				
शिक्षकले प्रत्येक शैक्षिक सत्रमा कार्यमूलक अनुसन्धान गर्ने र उत्कृष्ट अनुसन्धानलाई पुरस्कृत र प्रकाशित गर्ने	नियमित				
शिक्षण सिकाइ लगायत विद्यालयको समग्र पक्षको अनुसन्धान गरी प्रतिवदेन दिन विज्ञहरूको समूहलाई खटाउने	नियमित				
शिक्षक पेसागत सहयोग पद्धति	१	१	१	१	१
गाउँपालिकाको शिक्षक पेसागत सहयोग मार्गदर्शन/कार्यविधि विकास गर्ने	१	०	०	०	०
मार्ग दर्शन/कार्यविधिका आधारमा सिकाइका लागि शिक्षकहरूको ई-सञ्जाल/समूह बनाउने		०	१	०	०
शिक्षक मेन्टरिङ्ग कार्यक्रम सञ्चालनका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	०	१	०	०	०
विद्यालयमा आधारित नियमित र प्रभावाकारी अनुगमन तथा सुपरीवेक्षणको संयन्त्र विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	१	०	०	०	०
प्रधानाध्यापकबाट नियमित रूपमा शिक्षकको कार्यसम्पादन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने	नियमित				

सहपाठी कक्षा अवलोकन गर्ने	नियमित				
शिक्षक पेसागत (क्षमता) विकास	आवश्यकतानुसार				
गाउँपालिकामा विषयगत शिक्षक समूह निर्माण गरी उक्त समूहलाई सम्बन्धित विषयमा पेसागत दक्षता अभिवृद्धिका लागि उपयोग गर्ने	नियमित				
प्रधानाध्यापक बैठकलाई नियमित र व्यवस्थित गराउनुका साथै हरेक बैठकमा हरेक प्रधानाध्यापकले विद्यालयको असल तथा अनुकरणीय अभ्यास प्रस्तुत गर्ने	नियमित				
सूचना तथा प्रविधिमा आधारित सिकाइका लागि छोटो अवधिको अनलाइन/अफलाइन शिक्षक तालिम सञ्चालन गर्ने	आवश्यकतानुसार				
प्रधानाध्यापक तथा फोकल पर्सनलाई एकिकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीसम्बन्धि छोटो अवधिको तालिम सञ्चालन गर्ने	आवश्यकतानुसार				
प्रत्येक विद्यालयको कम्तिमा एकजना शिक्षकलाई ICT को आधारभूत सीपहरूमा दक्ष बनाउने	नियमित				
शैक्षिक अवलोकन भ्रमण	१	१	१	१	१

४.३ विद्यालय व्यवस्थापन

४.३.१ परिचय

मुलुक सङ्घीयतामा प्रवेश गरेसँगै तीन तहको सरकारको साझा कार्यसूचीमा शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका रहेका छन्। आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा अधिकारहरू स्थानीय

सरकारको एकल अधिकारमा सूचिकृत गरिएको छ। विद्यालयमा शैक्षिक प्रशासनको व्यवस्थापन गर्नका लागि गाउँ शिक्षा ऐन २०७५ सहित विभिन्न कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरू निर्माण गरिएका छन्। विद्यालयहरूलाई आफूले सेवा प्रदान गर्ने समुदायप्रति उत्तरदायी बनाउन विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूको गठन गरिएको हुन्छ। विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक, आर्थिकजस्ता विभिन्न पक्षहरूमा गुणात्मक सुधार र व्यवस्थापन समिति र विद्यालयमा शिक्षक अभिभावकबीच सहकार्य तथा समन्वय गर्न प्रत्येक विद्यालयमा सबै अभिभावक र शिक्षकहरू रहेको शिक्षा ऐनले व्यवस्था गरे अनुसारको एक शिक्षक अभिभावक संघ गठन हुन्छ। यी सबै समितिहरूको भूमिका र सक्रियतालाई बढाई चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने, शैक्षिक सुशासन अभिवृद्धि कार्यक्रम गर्ने कुरा नै विद्यालय व्यवस्थापन हो।

४.३.२ चुनौती तथा अवसरहरू

विद्यालय व्यवस्थापनअन्तर्गत विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघको कार्यकारी समितिलाई जिम्मेवार, सक्रिय र जवाफदेही बनाउन, विद्यालयमा दीगो वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन गर्नु, व्यवस्थापकीय तहमा कार्य गर्ने समितिहरूको क्षमता विकास गर्नु, शैक्षिक संस्थाहरूको उत्तरदायित्व र जवाफदेहिताको संस्कारमा बृद्धि गर्नु र विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन र सक्रियतामा स्वार्थले प्रभाव पार्नु यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित मुख्य चुनौतीहरू रहेका छन्। विद्यालयको शैक्षिक, प्रशासनिक, आर्थिक र व्यवस्थापकीय जिम्मेवारी तोकिएको योग्य र सक्षम प्रधानाध्यापकको व्यवस्थापन गर्नु, विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याअनुसार कक्षाकोठा, खेल मैदान,कम्पाउण्ड, घेराबार, बालमैत्री बसाई व्यवस्था, वातावरणमैत्री हाता, करेसावारी, फूलवारी, स्वच्छ पिउने पानी, छात्रछात्राका लागि अलगअलग शौचालय, सिकाइमैत्री वातावरण, प्राथमिक उपचार, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण, मनोपरामर्श, छात्रामैत्री सेनिटरी प्याड, बुक कर्नर जस्ता न्यूनतम सुविधाहरूको व्यवस्थापन, अतिरिक्त क्रियाकलापहरू विद्यालयले स्काउट, रेडक्रस, बालक्लव, ईको क्लव तथा वातावरणमैत्री क्लवहरू गठन, परियोजना कार्य, अध्ययन भ्रमण, पोषण शिक्षा, खेलकुद प्रतियोगिता, साहित्यिक तथा बहुप्रतिभामुखी क्रियाकलापहरूलाई नियमितरूपमा सञ्चालन गर्नुजस्ता सवालहरू विद्यालय व्यवस्थापनमा देखिएका छन्।

शिक्षालाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी सधैं भेटिन सक्ने, अनुगमन, निगरानी हुन सक्ने, साधन स्रोत उपलब्ध गराउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने स्थानीय सरकार र त्यसका २३ वटा शिक्षाको अधिकार प्रयोग गरी विद्यालय व्यवस्थापन गर्न सक्ने कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था हुनु, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा पहुँच, अनलाइन तथ्याङ्क तथा शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन, विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, कम्प्युटर प्रयोगशाला जस्ता न्यूनतम पक्षहरूमा निरन्तर बजेट विनियोजन हुनु, स्थानीय

सरकारले दरबन्दी मिलान गर्नु, स्वयमसेवक शिक्षक व्यवस्था गर्नु, प्रधानाध्यापक सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था गर्नु विद्यालय व्यवस्थापनमा अवसरहरू पनि रहेका छन्।

४.३.३ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

सबै विद्यालयहरूमा शैक्षिक, आर्थिक, भौतिक लगायतका पक्षहरूमा प्रभावकारी व्यवस्थापन भई गुणस्तरीय शिक्षातर्फ अग्रसर विद्यालय व्यवस्थापन हुने।

उद्देश्यहरू

- १) सबै विद्यालयहरूमा तोकिएअनुसार र आवश्यकतानुसारका समितिहरू कानूनसम्मत रूपमा गठन र सक्रिय बनाउनु।
- २) सबै विद्यालयहरूमा दीगो वित्तीय व्यवस्थापन गर्नु।
- ३) योग्यता प्राप्त प्रधानाध्यापकको नियुक्ति र करार सम्झौता गरी चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी, जिम्मेवार व्यवस्थापन गराउनु।
- ४) विभिन्न समिति, प्रधानाध्यापक, लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।
- ५) विद्यालयमा शैक्षिक र वित्तीय सुशासनलाई चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी र जवाफदेही बनाउनु।

४.३.४ रणनीतिहरू

- १) शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने।
- २) प्रधानाध्यापकको शिक्षा ऐनमा तोकिएअनुसार व्यवस्थापन र करार सम्झौता गरी चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी र उत्तरदायी रूपमा प्रशासन तथा व्यवस्थापन गर्ने।
- ३) सबै विद्यालयहरूमा दीगो स्रोत व्यवस्थापनका लागि एक डालो प्रणाली तथा विद्यालय कोषको व्यवस्था मिलाउने।
- ४) सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसहितको भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न गर्ने तथा बहुप्रकारका विपद्प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री बनाउने।
- ५) नियमितरूपमा विभिन्न समितिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

६) सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सुधार योजना निर्माण र अद्यावधिक गर्न लगाई स्थानीय स्रोत साधन परिचालन गर्ने।

७) सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिमैत्री, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री तथा शैक्षिक व्यवस्थापन गर्ने।

४.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

१) सबै विद्यालयहरू जवाफदेही, प्रभावकारी र गुणस्तरीयरूपमा व्यवस्थित एवम् दक्षतायुक्त भएको हुने।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१) शैक्षिक कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन हुने।

२) प्रधानाध्यापकको शिक्षा ऐनमा तोकिएअनुसार व्यवस्थापन र करार सम्झौता गरी चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी र उत्तरदायीरूपमा प्रशासन तथा व्यवस्थापन हुने।

३) सबै विद्यालयहरूमा दीगो स्रोत व्यवस्थापनका लागि एक डालो प्रणाली तथा विद्यालय कोषको व्यवस्था हुने।

४) सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसहितको भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न गर्ने तथा बहुप्रकारका विपद्प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री हुने।

५) नियमितरूपमा विभिन्न समितिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारिहरूको क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन हुने।

६) सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सुधार योजना निर्माण र अद्यावधिक गर्न लगाई स्थानीय स्रोत साधन परिचालन हुने।

७) सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिमैत्री, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री तथा शैक्षिक व्यवस्थापन हुने।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

विद्यालयव्यवस्थापन (School Management)

वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)

गाउँपालिका बाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	2024/2	2025/2	2026/2	2027/2	2028/2
	5	6	7	8	9
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
योग्य र क्षमतावान प्रधानाध्यापकको व्यवस्थापन	निरन्तर				
प्रधानाध्यापक, शिक्षक र कर्मचारीहरूलाई प्रोत्साहन	निरन्तर				
विद्यालयको वार्षिक शैक्षिक योजना निर्माण र कार्यान्वयन	१	१	१	१	१
विद्यालयमा गठन हुने विभिन्न समितिका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखीकरण	१	१	१	१	१
विद्यार्थी तथा अभिभावकहरूको गुणासो सुनुवाईको व्यवस्था					
सामाजिक लेखापरीक्षण र प्रतिवेदन	१	१	१	१	१
लेखा, खरिद र जिन्सी व्यवस्थापनमा आधुनिक पद्धतिको प्रयोग र क्षमता विकासका माध्यमले वित्तीय सुशासन	निरन्तर				

४.४ शिक्षामा कमजोर वर्गको पहुँच, समावेशी शिक्षार विविधता व्यवस्थापन

४.४.१ परिचय

समावेशी शिक्षा भन्नाले शिक्षाको मूलधारबाट वञ्चित भई राज्यले चाहेको जनशक्ति उत्पादन गर्न नसक्नु भन्ने बुझिन्छ। संकुचित अर्थमा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता भन्ने बुझिँएतापनि पनि व्यापक अर्थमा भौगोलिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, धार्मिक, शारीरिक, मानसिक, जातीय ढङ्गबाट उपेक्षित भन्ने बुझिन्छ। हाल विकसित परिवेशसँगै सडक बालबालिका, अनाथ, घरेलु हिंसा पीडित, द्वन्द्व पीडित, सहिद परिवार, बेपत्ता, घाइते, अपाङ्ग किसिमका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता र सुनिश्चितता भन्ने बुझिन्छ। यस जानकारी गाउँपालिका कुनै विशेष किसिमका लक्षित वर्ग विशेष कक्षाहरू वा विद्यालयहरू सञ्चालित छैन।

४.४.२ चुनौती तथा अवसरहरू

विद्यालयमा शिक्षामा कमजोर वर्गको समतामूलक पहुँच र गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु, विशेष सुविधाको आवश्यकता पर्ने बालबालिकाहरूलाई सिकाइका लागि आवश्यक पर्ने सहयोग गर्ने प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूका लागि विशेष शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु, विद्यालयका पूर्वाधारहरूलाई छात्रामैत्री र अपाङ्गमैत्री बनाउनु र स्रोत कक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा प्रभावकारीता अभिवृद्ध गर्नु यस क्षेत्रमा देखिएका मुख्य चुनौतीका विषयहरू हुन्।

नेपालको संविधानमा कमजोर वर्गका बालबालिकाहरूलाई आधारभूत र माध्यमिक शिक्षामा निशुल्क तथा अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई उच्च शिक्षासम्म निःशुल्क दिइने व्यवस्था, छात्रा र दलित एवम् सीमान्तकृत बालबालिकाहरूका लागि छात्रवृत्ति प्रदान गरिनु, विद्यालय एवम् कक्षाकोठामा विविधता व्यवस्थापनको पाटो सशक्त बन्दै जानु, गाउँपालिकाले कमजोर वर्गको शिक्षामा पहुँच पुर्याउनका लागि खेल्दै गरेको भूमिका, शिक्षक लगायत हरेक पेशामा आरक्षणको व्यवस्था लागू गरिनु आदि यस क्षेत्रका सम्बन्धमा अवसरहरू रहेका छन्।

४.४.३ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

स्थानीय स्तरका कमजोर वर्ग तथा विविधता भएका बालबालिकाहरूको शिक्षामा सहभागिता सुनिश्चित गरी शिक्षामा समावेशिता कायम गर्ने।

उद्देश्यहरू:

यस योजनाले शिक्षामा कमजोर वर्गको पहुँच र समावेशीकरणका उद्देश्यहरू निम्न बमोजिम रहेका छन्

१) आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक कारणले पछि परेका व्यक्तिहरूलाई शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्न आरक्षण, सकारात्मक विभेद, प्राथमिकता, प्रोत्साहन लगायतका उपायहरू अवलम्बन गर्नु।

२) अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको आवश्यकता र समावेशीकरणको सिद्धान्तका आधारमा विशेष शिक्षा र समावेशी शिक्षाका माध्यमबाट उपयुक्त शैक्षिक अवसरहरू उपलब्ध गराउनु।

३) अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको सिकाइ आवश्यकता पूरा गर्न समावेशी शिक्षा एवम् विशेष शिक्षाका अवसर प्रदान गर्ने र जीवनोपयोगी तथा व्यावसायिक सीप विकासका लागि पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीमा अनुकूलन गर्नु।

४) एक अर्काको धर्म, संस्कृति, परम्परा, सम्प्रदाय, लिङ्ग, रंग, जातजाति लगायतका विविधताका सम्पूर्ण पक्षहरूको सम्मान गर्दै एउटै प्लेटफर्ममा सँगै सिकाइ गर्ने अवसर सिर्जना गर्नु

४.४.४ रणनीतिहरू

यस योजनाले यस गाउँपालिकामा बसोबास गरेका र शिक्षामा कमजोर वर्गको पहुँच विस्तार तथा समावेशीकरणलाई यथार्थमा लागू र सफल पार्न देहाय बमोजिमका रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछः

१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विद्यालय बाहिर रहेका आर्थिकरूपले विपन्न अपाङ्ग, असहाय र दलित बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भर्ना गर्ने अभियानलाई स्थानीय राजनीतिक दल, स्थानीय बुद्धिजीवी, समाजसेवी, गाउँपालिका तथा गैहसरकारी निकायहरूको साझेदारीमा सञ्चालन गर्ने

२) जोखिममा परेका, अल्पसंख्यक तथा लोपोन्मुख समुदायका विद्यार्थीहरूको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गरिनुका साथै अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पहिचान एवम् लेखाजोखा गरी उचित शैक्षिक अवसरको सिर्जना गर्ने।

३) आर्थिकरूपले विपन्न, असहाय र अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति, स्वास्थ्य केन्द्रमा प्राथमिकता दिने।

४) शिक्षण संस्थाहरूमा बहुप्रकारका विपद्प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिने।

५) सबै किसिमका बालबालिकाको शिक्षामा समावेशीकरण गर्न आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्ने।

६) असहाय, अपाङ्ग, सडक बालबालिका, द्वन्द्वपीडित, घाइते, बेपत्ता तथा सहिद परिवार एवम् कोरोना भाइरसका कारण मृत्यु भएका अभिभावकका बालबालिकाहरूका लागि विशेष सुविधा तथा अवसर प्रदान गर्ने।

७) गाउँपालिकामा अपाङ्ग पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना गरी बहुउद्देश्यीय विशेष विद्यालय सञ्चालन गर्ने।

८) विशेष/समावेशी शिक्षाको पाठ्यक्रमको विकास गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्ने।

९) असहाय, अनाथ, सुस्तमनस्थिति भएका बालबालिकालाई मनोपरामर्श दाता तथा विज्ञहरूबाट आवश्यकतानुसार सहजीकरण हुन सक्ने आवश्यक संयन्त्र निर्माण गर्ने।

१०) स्थानीय पाठ्यक्रममार्फत र अन्य विद्यालयीय क्रियाकलापमार्फत विविधताको सम्मान गर्न सिकाउने पठन सामग्री र अवसर सिर्जना गर्ने

४.४.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, मुख्य क्रियाकला तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

शिक्षामा कमजोर वर्गको समतामूलक पहुँच र गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्ने

ख) मुख्य नतिजा

१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विद्यालय बाहिर रहेका आर्थिकरूपले विपन्न अपाङ्ग, असहाय र दलित बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भर्ना गर्ने अभियानलाई स्थानीय राजनीतिक दल, स्थानीय बुद्धिजीवी, समाजसेवी, गाउँपालिका तथा गैहसरकारी निकायहरूको साझेदारीमा सञ्चालन हुने।

२) जोखिममा परेका, अल्पसंख्यक तथा लोपोन्मुख समुदायका विद्यार्थीहरूको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गरिनुका साथै अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पहिचान एवम् लेखाजोखा गरी उचित शैक्षिक अवसरको सिर्जना हुने।

३) आर्थिकरूपले विपन्न, असहाय र अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति, स्वास्थ्य केन्द्रमा प्राथमिकता दिइएको हुने।

४) शिक्षण संस्थाहरूमा बहुप्रकारका विपद्प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको निर्माण भएको हुने।

५) सबै किसिमका बालबालिकाको शिक्षामा समावेशीकरण गर्न आवश्यक नीतिगत व्यवस्था हुने।

६) असहाय, अपाङ्ग, सडक बालबालिका, द्वन्द्वपीडित, घाइते, वेपत्ता तथा सहिद परिवार एवम् कोरोना भाइरसका कारण मृत्यु भएका अभिभावकका बालबालिकाहरूका लागि विशेष सुविधा तथा अवसर प्रदान गरिने।

७) गाउँपालिकामा अपाङ्ग पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना गरी बहुउद्देश्यीय विशेष विद्यालय सञ्चालन भएको हुने।

८) असहाय, अनाथ, सुस्तमनस्थिति भएका बालबालिकालाई मनोपरामर्श दाता तथा विज्ञहरूबाट आवश्यकतानुसार सहजीकरण हुन सक्ने आवश्यक संयन्त्र निर्माण भएको हुने।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

समाहितशिक्षा कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Inclusive Education at all Levels)

संघीय प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
स्थानीयतहका स्वास्थ्य शाखा/केन्द्रहरू सँग समन्वय गरी शैक्षिक सत्रको शुरूमा ECD देखि आधारभूत तहसम्मका विद्यार्थीहरूको अपाङ्गता सम्बन्धी स्वास्थ्य जांच र परीक्षणगरी निदान गर्न बजेट अनुदान	6352	6595	6853	7186	7519
बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष शिक्षा प्रदान गर्न विशेष विद्यालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान	2	2	2	4	4
श्रवण/बहिरा, बोलाई कठिनाई भएका र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष शिक्षा प्रदान गर्नका लागि साथै आवास सुविधा सहित भएका विद्यालयहरूलाई बजेट अनुदान	41	41	41	41	41
विशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित विशेष विद्यालयहरूमा शिक्षण सिकाई सामग्री वितरण बापतको बजेट अनुदान	41	41	41	41	41
विशेष शिक्षा अन्तगतका स्रोत कक्षाहरू सन्चालन र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	0	0	0	0	0
श्रवण/बहिरा र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि साथै अन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरू वितरणका लागि बजेट अनुदान	1	1	1	1	1

पालिकाहरूकालाई विशेष शिक्षा र अन्तरगतका छात्रबास सुविधा, छात्रवृत्ति र तथ्यांक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान	1	1	1	1	1
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू:					
कमजोर वर्गको शिक्षामा पहुँच विस्तार तथा समावेशी शिक्षा सम्बन्धी नीति तर्जुमा		१			
कमजोर बालबालिका रहेको क्षेत्रको पहिचान, वर्ग विभाजन, स्तरीकरण	निरन्तर				
पहुँच नभएका बालबालिकाका अभिभावकहरूसँग अन्तरक्रियात्मक छलफल	१	१	१	१	१
शैक्षिक सामग्री विकास र वितरण	१	१	१	१	१
मनोपरामर्श दाता तथा विज्ञहरूबाट सहजीकरण	१	१	१	१	१

४.५ शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

नेपाल सरकारले २०७६ सालमा स्वीकृत गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति र विज्ञान तथा प्रविधि प्रवर्द्धन नीतिमा पनि शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धी नीतिहरू उल्लेख गरिएको छ। उक्त शिक्षा नीतिमा सबै विद्यालय तथा शिक्षणसंस्थाहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी संरचना तयार गर्ने, कनेक्टिभिटी पुर्याउने, तालिम, शिक्षणसिकाइ तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नका लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन र जनशक्ति संरचना तयार पार्ने जस्ता विषय उल्लेख गरिएको छ। शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धि गुरु योजना २०१३-२०१७ ले १० हजार विद्यालयमा शिक्षण सिकाइका लागि इन्टरनेट कनेक्टिभिटीसहित सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने, सबै स्रोत केन्द्रहरूमा डिजिटल डाटा केन्द्र स्थापना गर्ने, निरन्तर सिकाइको प्रबन्ध गर्ने, सूचना प्रविधि विषय पाठ्यक्रम समावेश गर्ने, अन्तर्क्रियात्मक डिजिटल सामग्री तयार गर्ने, शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीलाई डिजिटलाइज गर्ने, सूचना प्रविधि केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने लगायतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गरिएका थिए।

४.५.२ विद्यमान अवस्था

हाल यस गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका सबै विद्यालयहरूमा बिजुली जडान भएका छन् । धार्मिक र सामुदायिक गरि ३९ विद्यालयमा वाइफाई जडान भएको र प्राय जसो सबै विद्यालयमा डेस्कटप कम्प्युटर , ल्यापटप , प्रिन्टर र २ वटा मा विमा स्मार्टबोर्ड साथै सबै माध्यमिक विद्यालयमा ICT Lab स्थापना भई प्रयोगमा रहेका छन्। ६ वटा विद्यालयमा इ-हाजिरी रहेको छ।

४.५.३ चुनौती तथा अवसरहरू

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धि आधारभूत संरचना जस्तै विद्युत, इन्टरनेट कनेक्टिभिटी आदिको विस्तार तथा सबै विद्यालयमा विस्तार गर्नु, शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि डाटा सेन्टर, डिजिटल ल्याब, डिजिटल पुस्तकालयसहितको एकीकृत प्रणालीको विकास गर्नु, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धि उपकरणको व्यवस्था त्यसको सञ्चालन र प्रयोगका लागि क्षमता विकास गर्नु, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगबाट क्षमता अभिवृद्धि र डिजिटल डिभाइड कम गर्नु, अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको पर्याप्त विकास गर्नु, विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि उपयुक्त हुनेगरी सामग्री विकास र प्रयोग गर्नु, सबै प्रयोगकर्तालाई सहज हुने गरी शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा लेखा प्रणाली व्यवस्थित गर्नु, शिक्षाको सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापनमा सूचना प्रविधि(E-governance) को प्रयोगलाई सहज हुने गरी विस्तार गर्नु, विद्यालयहरूमा शिक्षक र कर्मचारीहरूको प्रविधिमा क्षमता विकास गरी प्रविधि मैत्री बनाउनु, कोभिडजस्ता महामारीको समयमा सिकाइ सहजीकरणको वैकल्पिक उपायको रूपमा प्रविधिलाई प्रयोग गर्नु र नगरपालिका तथा इन्टरप्रदायक संस्थाहरूका बिच समन्वय र सहकार्य व्यवस्थित गर्नु, शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिले विद्यालयमा शिक्षणसिकाइका लागि इन्टरनेट कनेक्टिभिटीका लागि अनुदान उपलब्ध गराई आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्नु, सूचना प्रविधि विषय पाठ्यक्रममा समावेश हुनु, तीनवटै तहका सरकारहरू वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरणका विषयमा संवेदनशील भएको, सबै विद्यालयहरूमा डिजिटल सामग्री आदानप्रदान गर्ने प्लेटफर्म विकास हुनु, शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीलाई डिजिटलाइज्ड हुनु, कोभिड-१९ को अवस्थामा सिकाइलाई निरन्तरता दिन विभिन्न माध्यमबाट भर्चुअल कक्षा सञ्चालन हुनु, छापाका शिक्षण सिकाइ सामग्रीहरू, रेडियोबाट प्रसारित सामग्रीहरू, टि.भी.बाट प्रसारित सामग्रीहरू, वेबसाइट तथा विद्युतीय माध्यमबाट प्राप्त सामग्रीहरू, Online Based Zoom Meeting सिकाइको विधि हुनु, सबै माध्यमिक विद्यालय तथा केही विद्यालयहरूमा इन्टरनेट हुनु तथा अन्यमा केही समयमा जडान गर्न सम्भावना हुनु, शैक्षिक व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने क्रममा एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना

प्रणाली (IEMIS) विकास भई कार्यान्वयनमा रहनु, वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरणका लागि वैकल्पिक विधिहरूको छनौट विकास र प्रयोगलाई गाउँपालिकाले प्राथमिकतामा राख्नु आदि यसका अवसरहरू हुन्।

४.५.४ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको कुशल र प्रभावकारी प्रयोगले सिकाइमा सुधार गरी, सिकाइलाई सान्दर्भिक बनाउन, सिकाइप्रति विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गरी शैक्षिक व्यवस्थापन सुधार र सुशासन कायममा सुनिश्चितता गर्ने।

उद्देश्यहरू

- १) सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्नु।
- २) डिजिटल डिभाइड कम गर्दै जाने र विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायत सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुर्याउनु।
- ३) शिक्षासम्बन्धी विभिन्न सेवामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गरी सहज र छिटोछरिटो र सस्तो बनाउनु।
- ४) शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरी प्रभावकारी, कार्यकुशल, पारदर्शी र समतामूलक बनाउनु।
- ५) विपत् तथा संकटको समयमा समेत विद्यालयका शैक्षिक गतिविधिहरूलाई निरन्तरता दिनका लागि प्रविधिसँग सम्बन्धित संरचना र स्रोत व्यवस्थापन गर्नु।

४.५.५ रणनीतिहरू

- १) सबै विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गरिनेछ र सुरक्षित भौतिक र प्राविधिक प्रबन्ध मिलाउने।
- २) विभिन्न कक्षा र विषयका लागि उपयोगी हुने डिजिटल सामग्रीहरूको विकास गर्ने।
- ३) गाउँपालिकाका विद्यालयहरूले शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको E-Learning Portal (सिकाइ चौतारी) शिक्षणसिकाइमा प्रयोग गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने।

४) विश्वव्यापीरूपमा उपलब्ध शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इनटरनेटको सुविधा विस्तारमार्फत विद्यालय एवम् विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने।

५) IEMIS लाई थप व्यवस्थित गरी विद्यालयको लेखा प्रणाली (SAS), शिक्षकको तलवी प्रतिवेदन पारित गर्नेजस्ता कार्यसमेत यस प्रणालीमा एकीकृत गरिनेछ। साथै शिक्षाका विभिन्न सेवा तथा व्यवस्थापन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्ने।

६) सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको क्षेत्रमा सेवा प्रदान गर्न परिचालन गर्ने।

७) संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी गाउँपालिका र इनटरनेट प्रदायक संस्थाहरुबिच समन्वयर सहकार्य वृद्धि गर्ने।

८) सबै विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको आधारभूत सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसँग सम्बन्धित आधारभूत सीपमा क्षमता विकास गर्ने।

९) विद्यालय सुपरीवेक्षण, बैठक, गोष्ठी, कार्यशाला, तालिम, शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अत्यधिक प्रयोग गर्ने।

१०) विद्यालयहरूमा प्रविधिसँग सम्बन्धित आधारभूत पूर्वाधार सुनिश्चित गर्न संघ र प्रदेशसँग सहकार्य र समन्वयात्मक ढङ्गले एकीकृत कार्यक्रम र बजेटको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा जोड दिने।

११) विद्यालयमा शिक्षक तथा कर्मचारीलाई प्रविधिको बढीभन्दा बढी प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने।

१२) कक्षा ८-१२ का महत्त्वपूर्ण विषयहरूमा भर्चुअल सिकाइका लागि आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने।

१३) विपत् तथा संकटको समयमा समेत विद्यार्थीको सिकाइलाई निरन्तरता दिन सक्ने गरी सिकाइका वैकल्पिक विधिको रूपमा प्रविधिलाई प्रयोग गर्न सक्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

१४) महामारीको समयमा विद्यार्थीको सिकाइलाई सहजीकरण गर्नलाई रेडियो र टेलिभिजनको प्रयोगलाई जोड दिने।

१५) सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा वेभसाइट, विद्युतीय हाजिरी र सिसी टिभी क्यामेराको व्यवस्था गर्ने।

४.५.६ उपलब्धि, नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भई सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुगनुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आइ सुशासन प्रवर्द्धन भएको हुने।

ख) नतिजा

१) गाउँपालिकामा शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि डिजिटल सिकाइ केन्द्र स्थापना र सञ्चालन हुने।

२) गाउँपालिकाभित्रका सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भइ सबैको सहज पहुँच पुग्ने।

३) विभिन्न कक्षा र विषयका लागि आवश्यक पर्ने अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री विकास भई ती सामग्रीहरूमा विद्यार्थीहरूको सहज पहुँच हुने।

४) सबै सामुदायिक विद्यालयहरूले सिकाइ तथा व्यवस्थापन कार्यमा सूचना र सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरेको हुने।

५) सूचना प्रविधिमा आधारित सुपरीवेक्षण र शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने।

६) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुने।

७) सूचना प्रविधिमा आधारित एकीकृत शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणाली सुधार गर्ने।

८) अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रविधिमैत्री भई लागत, जनशक्ति र समयको बचत हुने।

९) विद्यालयमा शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई प्रविधिको बढीभन्दा बढी प्रयोग गर्ने।

१०) कक्षा ८-१२ का शिक्षण सिकाइमा भर्चुअल सिकाइ हुने।

११) विपत् तथा संकटको समयमा समेत विद्यार्थीको सिकाइलाई निरन्तरता दिन सक्ने।

१२) विद्यार्थीको सिकाइ सहजीकरणमा स्थानीय रेडियो र टेलिभिजन प्रभावकारीरूपमा परिचालन हुने तथा विभिन्न वेबसाइट तथा Learning Portal हरुमा विद्यार्थीहरूको पहुँच र प्रयोग भएको हुने।

१३) सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा विद्युतीय हाजिरी र सिसी टिभी क्यामेराको व्यवस्था हुने।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

पाठ्यक्रम मूल्यांकन कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Curriculum and Evaluation)

बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
संघीय प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०२७६ को कार्यन्वयन(तहगतपाठ्यक्रमहरूको विकास, परीक्षण र कार्यन्वयन, नमुना पाठ्यपुस्तकहरूको विकास, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीहरूको विकास गर्ने)	3	3	3	2	1
पाठ्यक्रमको मूल्यांकन(मुल्यांकन, सुधार र विद्यालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूनापरीक्षण)					1
Digital सामग्रीहरूको कार्यन्वयन(विधुतीय अन्तरक्रियात्मक सामग्रीहरूको विकास र तिनलाई Online/Offline माध्यमबाट विद्यार्थी (अपाङ्गता भएका विद्यार्थी समेत) रशिक्षकको पहुँचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाटविकास गरिएका सबै सामग्रीहरूलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e-library को विकासगरी सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने)	1	0	0	0	0

सँस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (विज्ञहरूकोपरिचालन गरी स्थानीय तहहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वयनका लागि प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने विधि र पद्धति स्थापित गर्ने)	8	8	8		
आधारभूत तहको पाठ्यक्रका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरणतालिम प्रदान गर्ने	25	38	38	13	13
आन्तरिक र बाहिय दुवै विधिका विद्यार्थीमुल्यांकन र तिनको कार्यान्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने(जसमा:- नमूना सामग्रीहरू विकास गर्ने, कक्षाकोठामा आधारितमुल्यांकनका मापदण्डहरूको विकास र तिनको बारेमा अभिमुखीकरण साथै विद्यार्थीप्रगतीको प्रतिवेदन र सुझाव सङ्कलन)	41	41	41	41	41
प्राविधिक धारका विषयहरूको पाठ्यक्रम र सिकाईसामग्रीहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने(जसमा:- प्राविधिक धारका विषयगत समस्या तथा सवालहरू पत्ता लागउने, तिनलाई पाठ्यक्रममासमायोजन गर्ने र सोका आधारमा पाठ्यपुस्तक, सिकाई सामग्रीहरूको विकास, मुल्यांकनपद्धतिको विकास र तिनको प्रबोधिकरण, बितरण, प्रयोग विषयहरू समावेश गर्ने)	1	6	4	4	

बहूपाठ्यपुस्तकहरूको कार्यान्वयन गर्ने(जसमा:- बहू पाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्वयन गर्ने, गुणस्तरसुनिश्चित गर्ने, पाठ्यपुस्तकहरूको मुल्यांकन र छनौट, बहूबर्षियपाठ्यपुस्तकहरूको परिक्षण गर्ने र अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्तपाठ्यपुस्तकहरूको विकास गर्ने)	1	1	1	1	1
बिद्यालय शिक्षा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य विषय क्षेत्रकानिर्देशिका, विधि र प्रक्रियाहरूको विकास र परिमार्जन गर्ने र तिनलाई एकीकृतगर्ने)		1			1
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरूः					
सबै शिक्षण संस्थाहरूमा विद्युतका साथै इन्टरनेट सेवा विस्तार	१	१	१	१	१
शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको सञ्चार तथा प्रविधिसम्बन्धि क्षमता विकास	१	१	१	१	१
एक शिक्षक एक ल्यापटप कार्यक्रम	०	१	०	१	०
सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई डिजिटल लर्निङ सेन्टरको रूपमा विकास	०	०	१	०	०
परिवार र समुदायलाई प्रविधिमैत्री बनाउनका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन	१	१	१	१	१

साइबर कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन र जनचेतना स्तर अभिवृद्धि गरी सूचना र सञ्चारको दुरुपयोग र साइबर अपराधका घटनाहरूमा न्यूनीकरण	१	१	१	१	१
भर्चुअल कक्षा सञ्चालन	आवश्यकतानुसार				
सबै माध्यमिक विद्यालयहरूको वेभसाइट, इ-हाजिरी र सिसी टिभी क्यामेरा जडान	आवश्यकतानुसार				

४.६ विद्यालय सुरक्षा र आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा

४.६.१ परिचय

युद्ध, द्वन्द्व, महामारी तथा प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपायसहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको रूपमा लिने गरिन्छ। यसको मूल उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिकालगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द्व तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाधरूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूका तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो।

विशेषतः लामो द्वन्द्वको परिवेशमा शिक्षामा परेको प्रभाव, बि.स.२०७१ को बाढी, २०७२ सालको विनाशकारी भुकम्प, वर्षेनी हुने आगलागी तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूका साथै कोभिड-१९ लगायतका महामारीहरूका प्रभावका कारण बालबालिकाहरूको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पाठ सिकी यस योजनामा आगामी ५ वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रम, र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ।

४.६.२ चुनौती र अवसरहरू

आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा अन्तरसम्बन्धित विषयको रूपमा वा छुट्टै विधाको रूपमा सम्बोधन गर्ने, छुट्टै योजना बनाउने कि योजनाको हरेक अंगमा यस विषयको प्रत्याभूति गर्ने, प्राकृतिक प्रकोप

र सोको जोखिमको विषयमा मात्र सीमित राखे कि महामारी तथा सामाजिक तथा राजनीतिक द्वन्द्वले सिर्जना गर्ने अवरोधको समेत सावधानी अपनाउने, अनुमान गर्न नसकिने घटनालाई कसरी योजनामा समेट्ने र स्रोतको व्यवस्था कति गर्ने, कतिपय संकट अन्तर्राष्ट्रिय हुन्छन् त कतिपय राष्ट्रिय त कतिपय स्थानीय तहका हुन्छन्, यसमा कुन संकटलाई कुन तहमा कसरी सम्बोधन गर्ने र योजना कुन तहको बनाउने, योजना तत्कालीन बनाउने कि दीर्घकालीन तथा संकटकालीन शिक्षा योजना निर्माणमा को सहभागी हुने र यसको प्रक्रिया के हुने भन्ने विषय नै चुनौतीको रूपमा रहेका छन्। चुनौतीहरूलाई विचार गरेर सबै प्रकारका सम्भावित संकटकालिन अवस्थालाई व्यवस्थापन गर्ने गरी स्रोत, साधन र जिम्मेवारीको होसियारीपूर्वक सम्बोधन गर्नु संघीय सरकारका तीन अंगले अन्तरसम्बन्ध कायम गर्दै योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न पाउनु यस गाउँपालिकाले अवसरका रूपमा लिनु पर्दछ।

नेपालको संविधानले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा तथा सुविधाविहीन तथा अपाङ्गहरूका लागि निःशुल्क उच्च शिक्षाको सुनिश्चितता, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा नियमावली २०७७ ले छात्रवृत्ति, दिवा खाजा, त्यसैगरी बालबालिकालाई शारीरिक सजाय, मानसिक तथा शारीरिक उत्पीडन तथा हेपाइ र यौन दुराचारबाट मुक्त राखी सिकाइलाई निरन्तरता दिने गरी भयरहित शिक्षण सिकाइ निर्देशिका २०६७, विद्यालय शान्ति क्षेत्र राष्ट्रिय कार्यढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका २०६८ र बृहत् विद्यालय सुधार गुरुयोजना तथा कार्यान्वयन कार्यविधिले विद्यालय सुरक्षाका विभिन्न मापदण्डहरू कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा मार्गदर्शन गर्दछन्। दिगो र अनुकूल सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्न दिगो विकास लक्ष्य नं.४ को राष्ट्रिय कार्यढाँचाले सुरक्षित विद्यालय र प्रकोप व्यवस्थापनका सम्बन्धमा विभिन्न प्रावधानहरू तय गरेको छ। पन्ध्रौं योजनामा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन र उत्थानशिलताका लागि क्षमता विकास गर्ने छुट्टै अन्तरसम्बन्धित विषयको अध्याय उल्लेख छ। विद्यालयमा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न सरकारका सबै अङ्गहरूलाई क्षमतावान बनाउने नीति अख्तियार गरी विद्यालयको आधार तयार पारिनुलाई एक अवसरको रूपमा लिन सकिन्छ।

४.६.३ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

आपतकालीन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाहरूको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने।

उद्देश्यहरू

- १) संकटको सम्भावित जोखिम कम गर्न औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्नु
- २) सम्भावित संकटको सामना गर्ने अर्थात् उत्थानशील प्रणालीका लागि भौतिक, मानवीय र आर्थिक स्रोतको तयारी गर्नु
- ३) संकटको प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा तयार गर्नु
- ४) अल्पकालीन पुनर्स्थापना गर्ने उपायहरू अवलम्बन गर्न अभ्यस्त बनाउनु
- ५) विपद् व्यवस्थापन नक्साङ्कन गर्नु

४.६.४ रणनीतिहरू

- १) गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा प्रत्यक्ष वा परोक्षरूपमा प्रभाव पार्ने, विपत् वा संकटहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको मात्रा वा संकटासन्नताको मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण गर्ने।
- २) संकटासन्नताको मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको वृहत योजना र विद्यालयहरूले आ-आफना विद्यालयको योजना तयार गर्ने गराउने।
- ३) शिक्षासम्बन्धी ऐन, कानून, पाठ्यक्रम र शिक्षासम्बन्धी नीतिहरूको पुनरावलोकन गरी आवश्यकतानुसार परिमार्जन गर्दा विपद् तथा संकटमा शिक्षासम्बन्धमा विकास गरिएका मापदण्ड, कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरूलाई एकीकृत गर्ने।
- ४) विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापना गर्ने।
- ५) शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र उपकरण, औषधी, खाद्यान्न, पोशाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने।
- ६) विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक तथा तीनै तहको सरकारको तयारी, रोकथाम, प्रतिकार्य र पुनर्स्थापनाका लागि क्षमता विकास गर्ने।
- ७) विपद् व्यवस्थापनको तयारी, प्रतिकार्य र पुनर्स्थापनामा गैरसरकारी क्षेत्र तथा विकास साझेदारहरूको सहभागिता र सहयोगसमेत परिचालन गर्ने।
- ८) विपद् व्यवस्थापन र संकटकालमा शिक्षाको निरन्तरता सम्बन्धमा भएका अन्य जिल्ला र स्थानीय तहहरूमा तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरिएका सफल अभ्यासहरूलाई स्थानीयकृत गर्ने।

९) विपद व्यवस्थापनका परम्परागत ज्ञान, सीप तथा अनुभवहरूलाई समयानुकूल पुनर्व्याख्या तथा प्रयोगमा ल्याउने।

१०) विद्यालय शान्ति क्षेत्रसम्बन्धी अवधारणालाई सार्थकता दिन स्थानीय राजनीतिक दल, पेसागत संघ संगठन तथा विद्यार्थी क्लबहरू र अन्य सामुदायिक क्षेत्रबिच समन्वय सहकार्य गर्दै यसप्रति सबैलाई जिम्मेवार बनाउने।

११) प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम न्यूनीकरणका लागि हरित विद्यालय अभियान, जलवायु, परिवर्तन, शिक्षा तथा दिगो विकासका निमित्त शिक्षाजस्ता कार्यक्रमहरूलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने।

४.६.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धी

१) आपतकालीन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाहरूको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित हुने।

ख) प्रमुख नतिजा

१) विद्यालय तथा समग्र शिक्षा प्रणालीमा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्व तयारी, प्रतिकार्य तथा पुनर्उत्थानको योजना तथा क्षमता विकास हुने

२) भुकम्प प्रतिरोधी विद्यालय भवन र आपतकालीन शैक्षिक योजना स्वीकृति र कार्यान्वयन हुने।

३) महामारीको समयमा स्वास्थ्य उपचारसहित शिक्षाको व्यवस्थापन र सेवा प्रवाह/सिकाइको निरन्तरता हुने।

४) युद्ध, सामाजिक द्वन्द्व, हिंसा, बसाइसराइ आदि भएको अवस्थामा पनि आधारभूत आवश्यकतासहित सिकाइको निरन्तरता भएको हुने

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

विपदव्यवस्थापन तथा न्युनिकरण (Disaster Management and Reduction)					
वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
गाउँपालिका बाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86

शिक्षक तथा वि.व्य.स.को लागि विपद व्यवस्थापनसम्बन्धी क्षमता विकास तालिम	१	१	१	१	१
गाउँपालिका आपतकालीन शिक्षण योजना निर्माण र कार्यान्वयन	१	०	०	०	०
निरन्तर र सुरक्षित सिकाइका लागि शिक्षक विद्यार्थी सम्मिलित कार्य समूह निर्माण र परिचालन	१	१	१	१	१
स्वास्थ्य सुविधासहितको स्वास्थ्य शिक्षिका/कार्यकर्ताको व्यवस्था	०	५	१०	१०	१०
हरित, सफा, शान्त र सुरक्षित विद्यालय प्रवर्द्धन	निरन्तर				
विपत् प्रतिकार्य योजना निर्माण	१	१	१	१	१

४.७ विद्यालय पोषण, दिवा खाजा, सरसफाइ तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

४.७.१ परिचय

बालबालिकाको विकास तथा सिकाइसँग उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था प्रत्यक्ष सम्बन्ध हुन्छ। स्वास्थ्य तथा पोषणको राम्रो अवस्थाले बालबालिकालाई सिकाइ सहभागिता बढाई उपलब्धि सुधार गर्न प्रोत्साहित गर्दछ। बालबालिकाको राम्रो स्वास्थ्यको लागि सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यास र प्रारम्भिक स्वास्थ्य जाँच तथा स्वास्थ्य सेवाहरूको प्राप्ति सहज रूपमा हुनु पर्दछ। यस्ता आधारभूत स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी सेवा तथा अभ्यास विद्यालयमा प्रदान गर्दा सेवा प्रवाहलाई तुलनात्मकरूपमा सहज, प्रभावकारी र मितव्ययी बनाउन सहयोग पुग्ने देखिएको छ। बालबालिकाको पोषणयुक्त खाना प्राप्त गर्नका लागि विद्यालयमा बिताउने तथा आउने-जाने समय समेतलाई गणना गर्दा हुन आउने ७-८ घण्टाको समयको करिब मध्यतिर विद्यालयमा खानाखाजाको प्रबन्ध गर्न आवश्यक छ। त्यसैगरी बालबालिकाले विद्यालयमा प्राप्त सरसफाइ, स्वच्छता तथा पोषणसम्बन्धी शिक्षाले उनीहरूको स्वास्थ्य, सरसफाइ, स्वच्छता र पोषणको अवस्थामा सुधार हुनाका साथै उनीहरूमा यससम्बन्धी उपयोगी ज्ञान, सिप तथा क्षमता हासिल भई स्वस्थ जीवनका लागि सहयोग प्राप्त हुन्छ। खासगरी किशोरीहरूलाई सामान्य सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी अभ्यासका अतिरिक्त महिनावारीसम्बन्धी सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी सहयोग तथा शिक्षा पनि उत्तिकै आवश्यक छ। विद्यालयमा आधारित स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी यस्ता कार्यक्रमहरूले विद्यार्थीको

भर्ना तथा टिकाउ दर बढाउन र अनुपस्थित हुने तथा विचैमा विद्यालय छाड्ने दर घटाउन योगदान गरी सिकाइ उपलब्धी सुधार गर्न सहयोग गर्दछ।

नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको शिक्षा, स्वास्थ्य र खाद्यसम्बन्धी अधिकारहरु, खाद्य सम्प्रभुतासम्बन्धी कानुन। राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७६, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, बालबालिकासम्बन्धी कानुन इत्यादिले बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सम्प्रभुतासम्बन्धी अधिकार स्थापित गरेको छ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय पोषण र दिवा खाजा

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयद्वारा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकाका आधारमा दिवा खाजा कार्यक्रम विद्यालयहरुमा सञ्चालन हुने गरेको छ। शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले तयार गरेको सामुदायिक विद्यालयमा दिवा खाजा मापदण्ड तथा कार्यक्रम सहजीकरण पुस्तिका २०७६ ले कार्यक्रम सञ्चालनका केही मापदण्ड र प्रक्रिया निर्धारण गरेको छ। धेरै जसो विद्यालयहरुमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, सामग्री तथा खाजा बनाउने व्यक्ति लगायत व्यवस्थापकीय कार्य तथा क्षमता विकासका कार्यका लागि बजेटको प्रबन्ध गरिएको छैन। पौष्टिक खानाका लागि मूल्य वृद्धिको अनुपातमा प्रति एकाइ हालको बजेट रु.१५ पर्याप्त देखिदैन। दिवा खाजा स्थानीय उत्पादनसँग जोड्ने, आवश्यक बृहत तथा सुक्ष्म पौष्टिक तत्व समावेश भएका बहु मेनुहरु स्थानीय स्तरमै तयार गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने छ। खाद्यान्न उत्पादन, वितरणमा साना किसान, स्थानीय व्यापारी तथा अभिभावकको सहभागिता बढाउनु छ। सबै विद्यालय तथा मदरसाहरुमा यस पालिकामा दिवा खाजा सञ्चालन भइरहेको छ। दिवा खाजा व्यवस्थापकको व्यवस्था पालिकाले गरेतापनि त्यसलाई बजेटको अभावले हाल सो जनशक्ति व्यवस्थापन गरिएको छैन। विद्यालयहरुले स्थानीय उत्पादन तथा सामग्री खरिद गरी ब्लेन्डेड मोडेलमा दिवा खाजा सञ्चालन गरिरहेका छन्। विद्यालयहरुले दिवा खाजाको लागि जनशक्ति, बनाउने भाडाकुडा व्यवस्थापन गरेका छन् भने प्रत्येक दिन विद्यालयमा नै तयार गरी खाजा सञ्चालन भइरहेका छन्। सबै प्राय विद्यालयहरुमा जनशक्ति नहुँदा दिवा खाजा व्यवस्थापनमा कठिनाई रहँदै आएको छ। पोषणसम्बन्धी ज्ञानको कमीले विद्यालयहरुले सबै आवश्यक तत्व उपलब्ध हुने गरी खाजाको व्यवस्थापन गर्न नसकेको अवस्था रहेको छ।

विद्यालय स्वास्थ्य र सरसफाइ

यस गाउँपालिकामा ग्रामिण भेगीय सोचाइ र जनचेतना अझै पनि तल रहेकोले बालबालिकाहरुको सरसफाइ र स्वास्थ्य दयनीय रहेको छ। एकै दम्पतिका धेरै बच्चा रहेका कारणले पनि बच्चाले उचित पालन पोषण र हेरचाह नपाएको अवस्था छ। लत्ताकपडा र सामान्य व्यक्तिगत सरसफाइसमेत अधिकांश बालबालिकाहरुले नपाएको देखिन्छ। घनाबस्तीका कारणले समेत घरपरिवार र समुदायस्तर मै सरसफाइको दयनीय उदाहरणहरु देख्न सकिन्छ। विद्यालयमा न्यूनतम स्वास्थ्य सामग्री जस्तै साबुन, फेनाइल, कुचो, डस्टबिनहरुको समेत प्रयोग र व्यवस्थापन नगरिएको देखिन्छ। उचित शौचालय र खानेपानीको व्यवस्थापनसमेत छैन। प्राथमिक उपचारसमेतको उचित प्रबन्ध देखिदैन। गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्रदेश सरकारको बजेटबाट १२ विद्यालयहरुमा उचित खानेपानीको व्यवस्था गरिएको छ। गाउँपालिकाको स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य चौकीको समन्वयमा बालबालिकाहरुलाई खोप, जुकाको औषधी, भिटामिन लगायतका कार्यक्रम तथा केही सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आइएको छ। सबै विद्यालयहरुमा स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापन गरिएको छ।

४.७.३ चुनौती तथा अवसरहरु

यस गाउँपालिकामा विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि अलग अलग शौचालय निर्माण गर्ने कार्य विगत केही वर्ष देखि जोड दिइएको र नयाँ विद्यालय भवन निर्माण गर्दा शौचालयसमेत समावेश गर्न थालिएतापनि सबै विद्यालयमा उचित र पर्याप्त शौचालय हुन पुर्‍याउन सकिएको छैन। विद्यालयमा महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि सुरक्षित र सहज चेन्ज कोठा/स्थानको अभाव छ। धेरै जसो विद्यालयमा भान्सा/खाजा घर/कोठाको प्रबन्ध छैन भने भएकाहरु मध्ये कतिपय सरसफाइ र स्वच्छतामा सुधार आवश्यक छ। विद्यालयमा स्वस्थकर र पौष्टिक खाजा सुनिश्चित गर्ने, सबै विद्यालयहरु हेर्ने गरी विद्यालय स्वास्थ्य कर्मीको व्यवस्था गर्ने तथा विद्यालयमा स्वच्छ वातावरण बनाई बालबालिकाको सिकाइमैत्री वातावरण बनाउने कार्यहरु मुख्य चुनौतीका रूपमा रहेका छन्। साथै दिवाखाजाको निरन्तर अनुगमन गर्ने, विद्यालयमा न्यूनतम स्वास्थ्य सामग्री उपलब्ध रहेको र प्रयोग भएको सुनिश्चित गर्ने, खोप लगायतका स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रमको निरन्तरता, विपद् पश्चात हुन सक्ने स्वास्थ्य जोखिम पहिचान र पूर्वतयारी तथा विद्यार्थिहरुलाई मौसमअनुकूल कपडा व्यवस्थापनका लागि परिवारमा चेतना जगाउने लगायतका कार्यहरु थप चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

यस गाउँपालिकाका सबै विद्यालयलाई दिवा खाजाका सामग्री उपलब्ध गराउन सक्ने पसल व्यवस्थापन हुनु, स्थानीयस्तरमै दुध, अण्डा लगायत कृषि उत्पादनका सामग्रीहरु पनि उपलब्ध रहनु, वडा नं. ४ मा १५ शैय्याको अस्पताल, वडा नं. २ मा सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्र तथा वडा नं. १,

३, ४, ५ र ६ मा स्वास्थ्य चौकी हुनु, रेडक्रस लगायतका विभिन्न संघसस्थाहरुले सिमीत भए पनि स्वास्थ्य सचेतनाका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु, स्यानिटरी प्याड प्रयोग गर्ने र सोको उपलब्धता रहनु, विद्यालयहरुमा महिला शिक्षिकाहरुको संख्या बढ्दै जानु लगायतका उपलब्धताहरु यस गाउँपालिकामा विद्यालयको दिवा खाजा, पोषण, सरसफाइ र स्वास्थ्यका अवसरहरु हुन्।

४.७.४ उद्देश्यहरु

यस योजनाले विद्यालय पोषण, दिवा खाजा, सरसफाइ तथा स्वास्थ्य कार्यक्रमसम्बन्धी देहाय बमोजिमका उद्देश्यहरु राखेको छः

- प्रत्येक विद्यालयमा बालबालिकालाई स्वस्थकर तथा पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु,
- विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका सेवामा सुधार गर्नु,
- विद्यालयमा प्राथमिक उपचार, न्यूनतम स्वास्थ्य तथा सरसफाइका सामग्रीहरुको उपलब्धता र प्रयोग सुनिश्चित गर्नु,
- विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरुका स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी व्यवहारलाई प्रोत्साहन गर्नु,
- बालबालिकाको स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धमा अभिभावकको चेतना र सहभागिता बढाई सिकाइ उपलब्धी सुधार गर्नु,
- किशोरीहरुको स्वास्थ्य संवेदनशिलता अनुरूपका संरचनाहरुमा वृद्धि गर्नु

४.७.५ रणनीतिहरु

यस योजनाले विद्यालय पोषण, दिवा खाजा, सरसफाइ तथा स्वास्थ्य कार्यक्रमसम्बन्धी तय गरेको उद्देश्यहरुप्राप्त गर्न देहाय बमोजिमका रणनीतिहरु तय गरिएका छन्।

- बालबालिकाको लागि विद्यालयमा नै सफा ताजा र पोषिलो खाजा तयारीको लागि चाहिने भान्सा तथा भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने आवश्यक भाँडावर्तन र अन्य सामग्रीहरु तथा समूहमा हात धुने लगायतका सुविधाहरु विस्तार गर्ने।
- विद्यालयमा दिवा खाजा व्यवस्थापकको व्यवस्था गर्ने।
- पालिकाबाट रकम थप गरी थप गुणस्तरयुक्त दिवा खाजाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने।
- विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सफाइ सामग्री सहित आवश्यक संख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलगअलग शौचालय तथा युरिनल, किशोरीहरुका लागि चेन्ज रुम, प्रयोग भइसकेका सामग्री व्यवस्थापन, हात धुने ठाउँ, स्वच्छ खानपानी, कक्षा कोठा तथा विद्यालय परिसर सरसफाइको प्रबन्ध र घेराबारको व्यवस्था गर्ने।

- विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार किट वितरण तथा प्रतिस्थापन, बालबालिकाहरूको आवधिक स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सुक्ष्म पोषक तत्व प्रदायक ट्याबलेट, भिटामिन ए र आइरन फोलिक एसिड आदिको वितरण र किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छताको लागि स्यानिटरी प्याड वितरणलाई स्वास्थ्य क्षेत्रको सहकार्यमा नियमित र प्रभावकारी बनाउने।
- दिवा खाजाको लागि स्थानीय उत्पादनमा आधारित कृषि उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने गरी खाद्य टोकरी निर्माण र यस टोकरीको आधारमा सामाजिकरूपले स्वीकार्य र सांस्कृतिक, बालबालिकाको रुचिसमेतलाई ध्यानमा राखी गुणस्तरीय तथा पोषिलो खाजा मेनु तयार गर्नको लागि आवश्यक प्रविधिको विकास तथा यस प्रविधिलाई सञ्चालन गर्न सबै विद्यालयहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- स्वास्थ्यसम्बन्धी अभिभावक सचेतनाका लागि स्वास्थ्य शाखा तथा अन्य संघसस्थाहरूको सेमतको साझेदारीमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
- विपदको बेलामा र विपदपश्चात हुन सक्ने जोखिम पहिचान गरी विपत् व्यवस्थापन शाखाको समन्वयमा विद्यालयहरूमा योजना बनाउन लगाई पूर्व अभ्यास र पूर्व तयारी गर्न लगाउने।

४.७.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

१) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, सिकाइमा सुधारसहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाइ वातावरणमा पूर्ण पहुँच तथा सहभागिता हुने।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१) विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार किट वितरण तथा प्रतिस्थापन, बालबालिकाहरूको आवधिक स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सुक्ष्म पोषक तत्व प्रदायक ट्याबलेट, भिटामिन ए र आइरन फोलिक एसिड आदिको वितरण र किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छताको लागि स्यानिटरी प्याड वितरणलाई स्वास्थ्य क्षेत्रको सहकार्यमा नियमित र प्रभावकारी भएको हुने।

२) विद्यालयमा विद्यार्थीलाई स्वास्थ्य, खाद्य सुरक्षा, सफाइ तथा स्वच्छता, किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषणसम्बन्धी आधारभूत शिक्षा प्राप्त हुने।

३) बालबालिकाको लागि विद्यालयमा नै सफा ताजा र पोषिलो खाजा तयारीको लागि चाहिने भान्सा तथा भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने आवश्यक भाँडावर्तन र अन्य सामग्रीहरू तथा समूहमा हात धुने लगायतका सुविधाहरू उपलब्ध भएको सुनिश्चित भएको हुने।

- ४) विद्यालयमा दिवा खाजा व्यवस्थापकको व्यवस्था हुने।
- ५) बालबालिकाको न्यूनतम सरसफाइ र स्वास्थ्य प्रति सचेत अभिभावाक हुने।
- ६) विद्यालयहरूले दिवा खाजा मेनु वा खाजा टोकरी अनुसार दिवा खाजा सञ्चालन गरेको हुने।
- ७) विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सफाइ सामग्री सहित आवश्यक संख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलगअलग शौचालय तथा युरिनल, किशोरीहरूका लागि चेन्ज रुम, प्रयोग भइसकेका सामग्री व्यवस्थापन, हात धुने ठाउँ, स्वच्छ खानपानी, कक्षा कोठा तथा विद्यालय परिसर सरसफाइको प्रबन्ध र घेराबारको व्यवस्था भएको हुने
- ८) विद्यालयहरूको विपत् प्रतिकार्य योजना तयार भएको हुने

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

विद्यालयस्वास्थ्य तथा पोषण (School health and nutrition)					
वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
पालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
दिवा खाजाका लागि भान्सा तथा भण्डार एवम् थप भाँडावर्तनको प्रबन्ध	आवश्यकतानुसार				
दिवा खाजा व्यवस्थापक	निरन्तर				
दिवा खाजाको मेनु सुधार र खाजा टोकरी निर्माण	निरन्तर				
विद्यालयलाई प्राथमिक उपचार किट प्रदान	प्रत्येक विद्यालयलाई वार्षिक रूपमा १ पटक				
आवधिक स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि, भिटामिन र आइरन ट्याबलेट कार्यक्रम	निरन्तर				
किशोरी महिनावारी स्वच्छता कार्यक्रम	निरन्तर				
अभिभावक सचेतना कार्यक्रम	निरन्तर				

४.८ विद्यालय भौतिक पुर्वाधार विकास

४.८.१ परिचय

बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेलनका लागि खेलमैदान, शौचका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन्। एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तह र माध्यमिक तहका लागि प्रति विद्यार्थी १.०० वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफलको मापदण्ड शिक्षा नियमावली २०५९ को नियममा तोकिएको छ। राष्ट्रिय नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउँदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवम् बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्था गरेको छ।

यस खण्डमा यस पालिकाअन्तर्गत विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ।

४.८.२ वर्तमान अवस्था

यस पालिका अन्तर्गत पर्याप्त, सुरक्षित र बालमैत्री भौतिक संरचनाहरू पर्याप्त मात्रामा छैनन्। हाल सञ्चालनमा रहेका सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा जम्मा २५ वटा मात्र आरसिसी भवन रहेका छन्। त्यस्तै गरी माध्यमिक तथा निम्न माध्यमिक विद्यालयहरूमा मात्र छात्र र छात्राको लागि अलग अलग शौचालय भएको र अपाङ्गमैत्री शौचालय शून्य रहेको छ। पुराना बिल्डिङहरू ट्रसयुक्त र कमसल किसिमका रहेका छन्। नयाँ बन्ने बिल्डिङहरू भने भुकम्प प्रतिरोधी र अपाङ्गमैत्री बनेका छन्। केहि विद्यालयहरूमा शुद्ध खानेपानीको व्यवस्थापन भएतापनि धेरैजसो विद्यालयहरूमा शुद्ध खानेपानी नभएको अवस्था छ। यस गाउँपालिकाले भौतिक पूर्वाधार विकासमा देहाय बमोजिमका चुनौतीहरूको सामना गरिरहेको छः

१. पूर्वाधार विकासका विधि तथा प्रक्रियालाई गुणस्तरीय, पारदर्शी एवम् जवाफदेही बनाउनु
२. सुरक्षित विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारका लागि उपयुक्त मापदण्ड र मोडालिटी पालन गर्नु
३. अधिकांश विद्यालयहरूको भोगचलनमा जग्गाहरू कम रहेकोले उपयुक्त भौतिक संरचना निर्माण गर्न ठाउँ नपुगनु
४. सबै विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री र लैङ्गिकमैत्री संरचना बनाउनु

५. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मास्टर प्लान नहुनु

६. आवश्यक स्रोतको अभाव हुनु

४.८.३ उद्देश्य

१) सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास गरी गुणस्तरीय शिक्षा व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नु

२) विद्यालय शिक्षा पूर्वाधारका लागि राष्ट्रिय मापदण्ड र डिजाइन ड्रइङहरू पालन गर्नु

३) गुणस्तरीय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि पारदर्शी एवं जवाफदेही प्रणालीको विकास गर्नु

४) विद्यालयहरूको लागि आवश्यक मात्रामा जग्गाहरूको व्यवस्थापन गर्नु

६) आवश्यकतानुसार पूर्वाधारहरूको मर्मत, रंगरोगन र रेट्रोफिटिङ गर्नु

४.८.४ रणनीतिहरू

१) विद्यालयको तह र विद्यार्थी संख्याका आधारमा भौतिक संरचनाहरू निर्माणको प्राथमिकीकरण गर्ने

२) विद्यालयको जग्गा व्यवस्थापनका लागि जग्गादातालाई प्रोत्साहन गर्ने र ऐलानीप्रति जग्गाहरूसमेत विद्यालयको नाममा गर्ने

३) पूर्वाधार विकासका लागि आवश्यक पर्ने स्रोतका लागि संघीय, प्रदेश सरकार, चन्दादाता, संघसस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने

४) एक विद्यालयमा पूर्वाधार विकासका सबै कार्य एकै पटक निर्माण गर्ने गरी बजेट व्यवस्थापन गर्ने

५) विद्यालय पूर्वाधार विकास मास्टर प्लान विकास र कार्यान्वयन गर्ने

६) आवश्यकतानुसार मर्मत, रंगरोगन र रेट्रोफिटिङका कार्य गर्ने योजना कार्यान्वयन गर्ने

७) विद्यालय शिक्षा पूर्वाधारका लागि राष्ट्रिय मापदण्ड र डिजाइन ड्रइङहरू पालन गर्ने

४.८.५ नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू

क) उपलब्धि

१) सबै प्रकारका विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक अवस्थासहितको विद्यालयमा अध्ययन गर्ने अवसर प्रदान गर्ने

ख) नतिजा

- १) विद्यालय पूर्वाधार विकास मास्टर प्लान तयार भई कार्यान्वयन भएको हुने
- २) विद्यालय शिक्षा पूर्वाधारका लागि राष्ट्रिय मापदण्ड र डिजाइन ड्रइडहरु पालन भएको हुने
- ३) विद्यालयहरुलाई आवश्यकतानुसार पर्याप्त जग्गा उपलब्ध भएको हुने
- ४) पुराना संरचनाहरु मर्मत, रंगरोगन तथा रेट्रोफिटिड भएको हुने
- ५) एक विद्यालय सम्पूर्ण पूर्वाधार (A school with complete infrastructure) बमोजिमले कम्तिमा दुई विद्यालयको संरचना विकास भएको हुने।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

बिद्यालय भौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रमका लागि प्रस्तावितकार्यक्रमहरु (Proposed Activities for School Infrastructure Development and Improvement)					
बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
संघीय प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	2024/25	2025/2	2026/2	2027/2	2028/2
	१/१२	१२/१३	१३/१४	१४/१५	१५/१६
भूकम्पप्रभावित नभएका जिल्लाहरुका स्थानीय तहका छनौट भएका विद्यालयहरुमा WASH सुविधा रफर्निचर सहितको ४ कोठे ब्लकका विद्यालय निर्माण गर्ने	2	3	3	4	3
भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरुका स्थानीय तहका छनौट भएका विद्यालयहरुमध्ये कक्षा १-५ सम्म सन्चालित विद्यालयहरुलाई रु. २००,०००/००, कक्षा ६-८ सम्म सन्चालित विद्यालयहरुलाई रु. ३००,०००/०० र माध्यमिक तह सम्म	10	10	10	6	4

सन्चालितविद्यालयहरूलाई रु. ५००,०००/००विद्यालयमर्म त खर्च बापतको अनुदान दिने					
विपद् जोखिम व्यवस्थापन र resilience लचिलोपन सम्बन्धी बृहतयोजनाको कार्यान्वयन गर्ने	1	1	1	1	1
ECED बालबालिकाहरूका लागि WASH सुविधा सहितको छुट्टै शौचालय निर्माण गर्ने	4	6	4	4	2
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू:					
मर्मत तथा रंगरोगन	आवश्यकतानुसार				
पूर्वाधार विकास मास्टर प्लान	०	०	१	०	०
एक विद्यालय सम्पूर्ण पूर्वाधारअनुरूप पूर्वाधार निर्माण	०	१	०	१	०
भौतिक संरचना निर्माण अभिमुखीकरण	नियमित				

परिच्छेद ५:अन्य उपक्षेत्र

तीनै तहका सरकारहरूको संस्थागत संरचना, क्षमता विकास र अन्तरसम्बन्ध

५.१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले नेपाललाई संघीय राज्यको रूपमा व्यवस्था गरी मुलुकमा तीन तहको सरकारको कार्यान्वयन भइरहेको छ, जसअन्तर्गत मुलुकमा अहिले एउटा सङ्घीय, सातवटा प्रदेश सरकार र ७५३ वटा स्थानीय सरकारहरू रहेका अवस्था छ। सङ्घीय संरचनाअनुसार सबैले शिक्षा प्राप्तिको अधिकार सुनिश्चितताका लागि अनुसूचि ५, ६, ८ र ९ को व्यवस्था गरेको छ। जसअन्तर्गत अनुसूचि ५ को बुदाँ १५ ले संघको एकल शैक्षिक दायित्व तोकेको छ। अनुसूचि ६ को बुदाँ ८ ले प्रदेशको एकल शैक्षिक दायित्व उल्लेख गरेको छ। त्यस्तै अनुसूचि ६ को बुदाँ १८ ले भाषा, लिपी आदिलाई संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारको साझा जिम्मेवारीमा राखेको छ। अनुसूचि ८ को बुदाँ ८ ले स्थानीय सरकारको एकल अधिकारअन्तर्गत आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शैक्षिक

दायित्वको व्यवस्था गरेको छ। अनुसूचि ९ को बुदाँ २ ले स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारको साझा शैक्षिक दायित्व उल्लेख गरेको छ। संघीय तहमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय र स्थानीय तहमा पालिकाले शिक्षाको नेतृत्व गरेको छ।

मुलुकमा मूल कानूनको रूपमा संविधान जारी भए पनि सम्पूर्णरूपमा अरु कानूनहरू बनिसकेको अवस्था छैन। संविधानले कुन सरकारको शिक्षा सम्बन्धी कुन र कति हो भनी निर्धारण गरेर स्पष्ट र केही विषयमा कानून बनाई व्याख्या गर्नु आवश्यक छ। यस्तो अवस्थामा शिक्षा ऐन पुरानै छ र संघीयताको मर्मअनुरूप संशोधन हुन सकिरहेको छैन। कतिपय स्थानीय तहबाट संविधानले आफूलाई प्रदान गरिएको अधिकार भनेर शिक्षक नियुक्ति र सरुवा, एस.ई.ई. परीक्षा सञ्चालन, विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकासलगायतका सवालहरूमा काम गर्न रुचि देखाएको अवस्था छ। विद्यालय शिक्षासम्बन्धी धेरै अधिकार स्थानीय तहलाई भएको र हालको अवस्थामा स्थानीय तहमा शिक्षासम्बन्धी काम गर्ने संरचना र जनशक्ति नभएको कारण शिक्षामा केही द्विविधा र केही अलमलको स्थिति देखिएको छ। पुरानो संरचनाअन्तर्गतका स्रोत केन्द्रहरू खारेज गरिएका कारण विद्यालयहरूमा हुने विद्यालयहरूमा अनुगमन र सुपरीवेक्षण प्रायः शून्य भएको अवस्था छ।

५.२ चुनौती र अवसर

संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको शिक्षाका अधिकारका सम्बन्धमा गरेको व्यवस्थाका बारेमा सबैको बुझाइमा एकरूपता कायम नहुनु, शिक्षाको बजेट बाँडफाँडको सम्बन्धमा मतैक्यता नहुनु, एकअर्का बिचको समन्वयका लागि सुदृढ कानूनी एवम् संस्थागत र संरचनागत व्यवस्था नहुनु, संघीय संरचनाअनुसारको शिक्षाको ऐन कानून निर्माण नहुनु, स्थानीय तहसम्बन्धी पर्याप्त जनशक्ति र संरचनाको व्यवस्था नहुनु जस्ता चुनौतीहरू प्रमुख रूपमा रहेका छन्। संविधानले तोकेका शिक्षाका साझा अधिकारको सूचिमा थप स्पष्टता ल्याउनु, शिक्षाका तहगत संरचनाहरूको आवश्यकताको आधारमा व्यवस्थापन गर्नु, अभिभावक र शिक्षाका सरोकारवालाहरूको शिक्षा र बालबालिकाप्रति समुचित किसिमले ध्यानाकर्षण गराउनु, सामुदायिक विद्यालयहरूको क्षमता विकास गर्नु, स्थानीय तहमा सुपरीवेक्षण र अनुगमन गर्नका लागि उपयुक्त संरचना र क्षमताको विकास गर्नु, स्थानीय तहमा भएको शिक्षासम्बन्धी अधिकार र जिम्मेवारीअनुसार आवश्यक पर्ने संरचना र जनशक्तिको विकास गर्नु आदि पनि उल्लेख्य चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

मुलुकले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीसहित संघीय राज्य प्रणाली कार्यान्वयनमा आएपछि तीनवटै तहका सरकारहरूबाट शिक्षाको संरचनामा चासो राखेर काम गर्ने जमर्को

भइरहेको छ। तीनवटै सरकारहरूले आ-आफ्नो किसिमले क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेका छन्। विद्यालयहरूको भौतिक संरचनाको विकास र विस्तारले तुलनात्मक किसिमले प्राथमिकता पाएको छ। जानकी गाउँपालिकाले दरबन्दी अपर्याप्त रहेको अवस्थामा पालिकाबाट आफ्नै स्रोतबाट शिक्षक व्यवस्थापन, क्षमता अभिवृद्धि, भौतिक संरचनाको स्तरोन्नती र नव संरचना निर्माण जस्ता कार्यहरूमा चासो र बजेट खर्च गरिरहेको अवस्था छ। बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्मको कक्षा सञ्चालनको अनुमति स्थानीय तहले नै दिने भएको हुँदा विद्यालयहरूमा तह वा कक्षा थप गर्ने काम सहज भएको छ।

५.३ लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य

गुणस्तरीय शिक्षाका लागि सुदृढ तहगत संरचना, प्रभावकारी अन्तरसरकार सम्बन्ध र उपलब्धिमूलक क्षमता विकास

उद्देश्यहरू

- १) संविधानको मर्मअनुसार आवश्यक पर्ने कानून निर्माण गरी तीनै तहको सरकारबिचमा अधिकार र जिम्मेवारीका सम्बन्धमा देखिएका अन्यौलहरूको निराकरण गर्न योगदान गर्नु
- २) संविधानबाट प्रदत्त अधिकार र जिम्मेवारीहरूको प्रभावकारी रूपमा सदुपयोग र सम्पादन गर्नका लागि आवश्यक पर्ने संरचनाको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु
- ३) शिक्षाको संरचनामा प्रभावकारी रूपमा कार्यसम्पादन गर्नका लागि ठीक पदमा ठीक व्यक्ति रहने गरी तदनुसारको क्षमता र छनौट पद्धतिको विकास गर्नु
- ४) अभिभावक, शिक्षक लगायत शिक्षाको जनशक्ति र संरचनाको उचित किसिमले क्षमता विकास र सोको अद्यावधिक गर्नका लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास गर्नु

५.४ रणनीतिहरू

उल्लेखित उद्देश्यहरू हासिल गर्न देहायका रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछः

- १) संघीय सरकारबाट शिक्षासम्बन्धी नीति र मापदण्ड बनाउने, प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई बजेट र मार्गदर्शन प्रदान गर्ने, पाठ्यक्रमको प्रारूप तयार गर्ने, शिक्षक र प्रधानाध्यापक छनौटसम्बन्धी काम गर्ने, माध्यमिक तहको अन्तमा हुने परीक्षासम्बन्धी काम गर्ने, शैक्षिक अनुसन्धानसम्बन्धी काम

गर।ने, शिक्षा सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय निकाय र नियोगहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने, संस्थाहरूको सक्षमता मापनसम्बन्धी मापदण्ड निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।

२) स्थानीय तहमा शिक्षकहरूको दरबन्दी मिलान, स्थानीय तहभित्र शिक्षकहरूको सरुवा, कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन, विद्यालयहरूको नक्साङ्कन, विद्यालयहरूको सञ्चालन अनुमति, टोल र वडावडामा पुस्तकालय एवम् वाचनालयको व्यवस्था, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा र साक्षरतासम्बन्धी कार्यक्रमको सञ्चालन, शैक्षिक संस्थाहरूको अनुगमन जस्ता काम गर्नका लागि स्थानीय तहअन्तर्गत रहेको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा एक संरचनाको विकास गर्ने।

३) शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण गर्दा पनि शिक्षक दरबन्दी नपुग हुने अवस्थामा प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट सिर्जना हुने शिक्षक दरबन्दीमा शिक्षक पदपूर्ति एवम् विद्यालय कर्मचारीको पदपूर्तिका लागि प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्ने।

४) विद्यालयहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालनका लागि विद्यालयमा सक्षम र अधिकार प्राप्त प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने। यसरी व्यवस्था गरिएका प्रधानाध्यापकहरूले स्थानीय तहसँग करार सम्झौता गरी काम गर्नु पर्नेछ। पाँच वर्षपछि पुनः प्रधानाध्यापक हुन उपयुक्त देखिएमा अर्को विद्यालयमा खटाउने।

५) बालबालिकाको शिक्षाप्रति अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउने। बालाबालिकालाई विद्यालयमा नपठाउने र घरमा समेत सिकाइमैत्री वातावरण उपलब्ध गराउन आवश्यक कानूनी व्यवस्था गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।

६) शिक्षण पेसाप्रति समर्पित र सक्षम जनशक्तिलाई शिक्षण पेसामा प्रवेश गर्ने गराउने वातावरण सिर्जना गर्नका लागि व्यक्तिको मनोवैज्ञानिक र मनोसामाजिक पक्ष एवम् प्रविधिसम्बन्धी सीप र दक्षता मापन गर्ने किसिमले शिक्षक छनौटको व्यवस्था मिलाउने।

७) तीनवटै सरकार र तिनका संरचनाहरूको बिचमा प्रभावकारी सहकार्यका लागि आवश्यक समन्वयात्मक वातावरण सिर्जना गर्ने।

५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धी

१) गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि सुदृढ तहगत संरचना, प्रभावाकारी अन्तर सरकार सम्बन्ध र उपलब्धीमूलक क्षमता विकास भएको हुने

ख) नतिजा

- १) कानून बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना, कार्यक्षेत्र र अधिकार बाँडफाँटमा स्पष्टता आएको हुने
- २) संविधानको मर्मअनुसार नै तीनै तहको बिचमा समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्वका आधारमा कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारीहरू गुणस्तरीय किसिमबाट सम्पादन भएको हुने
- ३) साझा चासो र हितका सम्बन्धमा सरकारहरूको तहहरूबिच सूचना आदानप्रदान र असल अभ्यासको अनुसरण गर्ने संस्कारको विकास भएको हुने
- ४) शैक्षिक निकाय र विद्यालयहरू गुणस्तर, सुशासन र क्षमता विकासका हिसाबले नागरिक समाजले अनुभूत गर्ने गरी विकास भएको हुने
- ५) पेसाप्रति समर्पित र सक्षम शिक्षकहरूको शिक्षण पेसामा बाहुल्यता भएको हुने
- ६) बालाबालिकालाई विद्यालय नपठाउने र घरमा सिकाइमैत्री वातावरण उपलब्ध नगराउने अभिभावकलाई कानूनी कारवाही गर्ने कानून निर्माण भई लागू भएको हुने
- ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तीनैतहका सरकारहरूको संस्थागत संरचना, क्षमता विकास र अन्तरसम्बन्ध					
वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
गाउँपालिका बाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	2024/25	2025/2	2026/2	2027/2	2028/2
	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
साझा चासो र हितका सम्बन्धमा तहहरू बिच सूचना आदानप्रदान तथा असल अभ्यासको अनुसरण गर्ने संस्कारको विकास गरिने	नियमित				
शिक्षण पेसामा मनोवैज्ञानिक परीक्षण र विश्लेषण गरी ठीक ठाउँमा ठीक व्यक्तिको चयन गर्ने कार्यलाई ऐन कानूनमा व्यवस्था गर्न सरकारहरू बिच समन्वय र सहकार्य गरिने	नियमित				

शिक्षासम्बन्धि छोटो अवधिका प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालनका लागि स्थानीय तहमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको क्षमता विकास गरिने	१	१	१	१	१
शिक्षक दरबन्दी सिर्जना, मिलान र पुनर्वितरण गरी आवश्यकताअनुसार शिक्षक पदपूर्ति गरिने	नियमित				
विद्यालयहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालनका लागि सक्षम र अधिकार प्राप्त प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गरिने	आवश्यकतानुसार				
कानूनद्वारा अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि स्रोत सम्पन्न सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन	आवश्यकतानुसार				
अभिभावकलाई बालबालिकाको शिक्षा प्रति जिम्मेवार बनाउन कार्यविधि निर्माण र कार्यान्वयन	०	०	१	०	०

परिच्छेद ६: सुशासन तथा व्यवस्थापन

योजनाको मध्यावधि समीक्षा

६.१ योजनाको मध्यावधि समीक्षा

६.१.१ परिचय

यस गाउँपालिकाले गुणस्तरीय शिक्षा विस्तार गर्ने मुख्य सोचसहित गाउँ शिक्षा योजना २०८१-२०८५को शिक्षा योजना निर्माण गरिएको छ। २०८० आधार वर्षमा कक्षा १ मा कुल प्रवेश दर १३८.१० र खुद प्रवेश दर ९६ % रहेको अवस्थामा यो योजना निर्माणको सुरुवात गरिएको छ। यो योजना लागु भइरहदा आगामी वर्षमा शैक्षिक सूचकहरूमा के-कस्ता परिवर्तन आए, निर्धारण गरिएका सूचक लक्ष्यहरू कति पूरा भए भएनन् र अबको कार्यदिशा र रणनीति के हुने भनेर योजनाको मध्यावधि समीक्षा गर्न जरुरी रहेको छ। यस खण्डमा गाउँ शिक्षा योजना २०८१-२०८५ ले निर्धारण गरेको प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकहरू (KPIs) मा भएको प्रगति विवरणलाई समीक्षात्मकरूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

६.१.२ प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकको प्रगति समीक्षा

६.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

यस पालिकाले शिक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरूप कार्यान्वयन गर्नेछ । स्थानिय तह र बिद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिईएको छ । प्रत्येक बिद्यालयले र पालिकाले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन् । कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध पालिकाको शिक्षा शाखाले गर्नेछ ।

जब कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्यांकन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र बिद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अनुगमन गरिनेछ । विद्यालय अनुगमनका क्रममा नगरपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनुगमन, सपुररिक्षण, निरीक्षण गर्नेछन् । अनुगमन पश्चात सरोकारवालाहरूसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रूपमा पालिका र बिद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ ।

६.२.१ वर्तमानअवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरूमा अनुगमन, नियमन र मूल्यांकन गर्ने कार्य गरिरहेको छ । खासगरी गाँउपालिकाको शिक्षा शाखावाट समय समयमा अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको तथा कहिलेकाहि जनप्रतिनिधिहरूलाई सामिल गराई संयुक्त अनुगमनमा पनि गरिएको छ । बिद्यालयमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ । अनुगमन मूल्यांकनका संरचना वा निकायहरू खडा भएतापनि सक्रिय बनाउन बाँकि नै छ । कहिलेकाही गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी छैन । समग्र कार्यक्रम कार्यान्वयन, प्रगति समीक्षा पनि हुन बाँकी नै छ । प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ । सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरूको दस्तावेजिकरण र प्रचार प्रसार को पनि खाँचो रहेको छ ।

(क)चुनौती

१. पर्याप्त बजेट नहुँदा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न कठिन रहनु ।
२. जनशक्ति तथा दक्षताको अभावले योजना कार्यान्वयनमा ढिलाइ वा असफलता निम्त्याउनु ।
३. कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, उपकरण, तथा पूर्वाधारको अभाव चुनौतीपूर्ण रहनु ।

४. सरकारी निकाय, विद्यालय, तथा समुदायबीच समन्वय नहुँदा योजना प्रभावकारी रूपमा अघि बढ्न नसक्नु ।
५. स्थानीय शिक्षा योजनामा राजनीतिक प्रभाव र हस्तक्षेपले कार्यान्वयनमा अनियमितता निम्त्याउनु ।
६. प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको अभावमा योजना सही ढंगले कार्यान्वयन भएको सुनिश्चित गर्न कठिनाइ हुनु ।

(ख) अवसर

१. स्थानीय स्तरमा विद्यालय, अभिभावक, शिक्षक र सामुदायिक संस्थाको सहभागिता शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्छ ।
२. डिजिटल प्रविधि, अनलाइन शिक्षा, र शिक्षा व्यवस्थापन प्रणालीहरूको प्रयोगले शिक्षामा पहुँच वृद्धि र प्रभावकारी व्यवस्थापनको अवसर दिन्छ ।
३. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत र सीपहरूको उपयोगले योजना कार्यान्वयनलाई सशक्त बनाउन मद्दत गर्छ ।
४. दातृ निकाय, गैरसरकारी संस्था, र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यले अतिरिक्त स्रोत र प्राविधिक सहयोग जुटाउने अवसर प्रदान गर्छ ।
५. संघीय प्रणालीले स्थानीय आवश्यकताहरूअनुसार योजना बनाउन र कार्यान्वयन गर्न थप स्वायत्तता र लचकता प्रदान गर्दछ ।
६. स्थानीय निकायहरूको नेतृत्व र उत्तरदायित्व बढाउँदा शिक्षाको सुधारको लागि ठोस कदम चाल्न सकिन्छ ।

६.२.२ उद्देश्य

१. वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्ने,
२. आवश्यकता अनुसार कानून, मापदण्ड र निर्देशिका विकास गर्ने,
३. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन का नतिजाहरू को विवरण तयार गर्ने, समीक्षा गर्ने, र सुधार गर्ने,
४. शिक्षण सिकाइमा आवश्यक सहयोग तथा अनुभव आदानप्रदान का लागि स्थानीय स्तर मा शिक्षक तथा विज्ञ समूह सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास तथा सञ्चालन गर्ने,
५. नतिजा मा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली बनाउने,
६. योजनाको लगानी देखि प्रभाव तह सम्मको मूल्याङ्कन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने,

६.२ .३ रणनीतिहरू

१. सङ्घीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने
२. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकताअनुसार कानून, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने
३. कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने
४. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने
५. विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने
६. विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अद्यावधिक गर्न लगाउने
७. विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तीकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने
८. वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागू गर्ने
९. अभिभावक तथा सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठक आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने
१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, वैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने

६.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

- १ शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुने छ ।
- २ प्रभावकारी अनुगमन को माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समय मै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कन मा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने छ ।
- ३ कार्यक्रमको आवधिक समीक्षा भई सफलतालाई निरन्तरता, असफलतालाई सुधार, कमिकमजोरीमा सुधार र पुनर्योजना गर्न मद्दत हुने छ

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं	सूचक	एकाइ	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	कैफियत
-------	------	------	---------	---------	---------	---------	---------	--------

क्रसं	सूचक	एकाइ	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	कैफियत
१	नतिजा मा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित हुने विद्यालय संख्या		०	५	१०	१५	१०	
२	अनुगमन का आधारमा नतिजा सुधार हुने विद्यालय संख्या		०	३	५	१०	१०	
३	विभिन्न कार्यक्रमहरूको उपलब्धि तथा प्रभावको आवधिक मूल्याङ्कन हुने		०	५	१०	१५	१०	
४	विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धिको दस्तावेज तयार हुने विद्यालय संख्या		०	३	५	१०	१०	

६.२.५ प्रमुखक्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

सुशासनतथा व्यवस्थापन योजनाको मध्यावधि समीक्षा					
वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९
	८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६
वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	१	१	१	१	१
विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	१	१	१	१	१
एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली	१	१	१	१	१

सूदृढीकरण					
अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	१	१	१	१	१
अनुगमन प्रणाली का लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	३	३	३	३	३
अनुगमन	१	१	१	१	१
चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	१	१	१	१	१
विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	१	१	१	१	१
विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	०	०	१	०	०

परिच्छेद ७: लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

७.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलब्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दुर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका टिउसन कोचिड सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तिय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्ययी, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तिय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउँदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षा विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २०प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गरिएता पनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन ।

यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाएर सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने नभई हचुवाको भरमा बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लजाने नीति उल्लेख गरिएको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शि बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रूपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको अवसर प्रशस्त गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रूपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्टै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रूपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा बढि रकम शिक्षक तलव भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शिर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन ।

पञ्चवर्षीय गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रूपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रूपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयास वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यकता क्षेत्रमा स्रोत उपलब्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन । नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धति मार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ । जसका लागि हाल सम्मको अभ्यासलाई मध्येनजर गर्दा शिक्षा क्षेत्रमा शिक्षकहरूको वार्षिक सेवा सुविधा, भौतिक पूर्वाधार निर्माण र आवश्यक निरन्तर कार्यक्रमका लागि लगभग ५% जति बजेट विनियोजन हुदै आएकोमा यस योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नका लागि उक्त बजेट अपर्याप्त हुने देखिन्छ । जसका लागि योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरि शैक्षिक क्षेत्रको गुणस्तर वृद्धि, शिक्षा योजनाले लिएको दुरदृष्टी र दिगो विकासको लक्ष्य लाई परिपूर्ती गरि समुन्नत जानकी गाउँपालिका निर्माणका लागि शिक्षा

क्षेत्रमा क्रमशः २०% सम्म वार्षिक रूपमा पुग्ने गरि बजेटको व्यवस्थापन गर्नका लागि सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि र आम सरोकारवाला निकायको ध्यान केन्द्रित हुन आवश्यक देखिन्छ । श्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ ।

क्र.स.	वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन	कूल बजेट	जम्मा हिस्साको प्रतिशत	कैफियत
१	सङ्घीय सरकार	755230.9598		
२	प्रदेश सरकार	0		
३	स्थानीय सरकार	160826.7031		
४	अभिभावक तथा समुदाय	0		
५	सङ्घ संस्था तथा दातृनिकाय	0		
६	स्थानीय दाता तथा अन्य श्रोत परिचालन	0		
७	अपुग रकम	0		
	जम्मा	916057.663		

७.३ उद्देश्य

१. शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु
२. योजनामा समावेश भएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु
३. उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु

७.४ रणनीति

१. सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट शिक्षामा लगानीमा वृद्धि गर्ने
२. विद्यालय शिक्षामा पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानी प्रभावकारीता बढाउने
३. वार्षिक रूपमा कुल बजेटको कम्तिमा १० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गर्ने
४. शिक्षामा निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको लगानीलाई उचित नियमनका साथ प्रोत्साहन तथा प्रवर्द्धन गर्ने
५. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गर्ने
६. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याइ वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाउने
७. लागत साझेदारीमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

७.५ प्रमुख उपलब्धि

क) उपलब्धि

- शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन भएको हुने
- वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ भएको हुने छ ।

७.६ प्रमुखक्रियाकलाप र लक्ष्य

क) सङ्घीय सरकारबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र/विषय	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		०८११०८२	०८२१०८३	२०८३१०८४	२०८४१०८५	२०८५१०८६		
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	५५९०	५७०१.८	५९०१.३६ ३	६१९६.४३	६६३०.१८	३००१९.७ ८	
२	आधारभूत शिक्षा	६८४४१	६९८०९. ८२	७२२५३.१ ६	७५८६५.८२	८११७६.४२	३६७५४६. २	
३	माध्यमिक शिक्षा	७५२६	७६७६.५ २	७९४५.१९	८३४२.४५	८९२६.४३	४०४१६.६ १	
४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम	०	०	०	०	०	०	
५	अनौपचारिक र आजीवन शिक्षा	६८७१	७००८.४ २	७२५३.७१	७६१६.४०	८१४९.५४	३६८९९.० ८	
६	पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन	१०७७५	१०९९०. ५	११३७५.१ ६	११९४३.९२	१२७८०.००	५७८६४.५ ९	
७	शिक्षक	८३२०	८४८६.४	८७८३.४२	९२२२.५९	९८६८.१७	४४६८०.६	

	व्यवस्थापन र विकास							
९	शिक्षामा समता र समावेशीकर ण	२०९८	२१३९.९ ६	२२१४.८५	२३२५.६०	२४८८.३९	११२६६.८ १	
१०	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	२२५६५	२३०१६. ३	२३८२१.८ ७	२५०१२.९६	२६७६३.८७	१२११८०	
११	विद्यालय सुरक्षा विपद न्युनिकरण तथा उत्थानशील ता	४००	४०८	४२२.२८	४४३.३९४	४७४.४३	२१४८.१०	
१२	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	५५००	५६१०	५८०६.३५	६०९६.६६	६५२३.४३	२९५३६.४ ५	
१३	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	४६८	४७७.३६	४९४.०६	५१८.७७	५५५.०८	२५१३.२८	
१४	शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास	२०७८	२११९.५ ६	२१९३.७४	२३०३.४३	२४६४.६७	१११५९.४ १	
१५	स्थानीय तहको शिक्षा योजना कार्यान्वयन को प्रबन्ध	०	०	०	०	०	०	

१६	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	०	०	०	०	०	०	
ज म्मा		१४०६३२	१४३४४४ .६	१४८४६५. २	१५५८८८.५	१६६८००.७	७५५२३१	

ख) प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र/ विषय	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१।०८२	२०८२।०८३	२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६		
१	प्रारम्भिक बालविकास रशिक्षा		०	०	०	०	०	
२	आधारभूत शिक्षा		०	०	०	०	०	
३	माध्यमिक शिक्षा		०	०	०	०	०	
४	प्राविधिक शिक्षा तथाव्यावसायिक तालिम		०	०	०	०	०	
५	अनौपचारिक र आजीवनशिक्षा		०	०	०	०	०	
६	पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तकसिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन		०	०	०	०	०	
७	शिक्षक व्यवस्थापन रविकास		०	०	०	०	०	
९	शिक्षामा समता रसमावेशीकरण		०	०	०	०	०	
१०	विद्यालय पोषण तथास्वास्थ्य कार्यक्रम		०	०	०	०	०	
११	विद्यालय सुरक्षा विपदन्युनिकरण तथा उत्थानशीलता		०	०	०	०	०	

१२	विद्यालय भौतिकपूर्वाधार विकास		0	0	0	0	0	
१३	विद्यालयमा सूचना तथासञ्चार प्रविधि		0	0	0	0	0	
१४	शिक्षाको व्यवस्थापनतथा संस्थागत क्षमता विकास		0	0	0	0	0	
१५	स्थानीय तहको शिक्षायोजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध		0	0	0	0	0	
१६	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन		0	0	0	0	0	
जम्मा		0	0	0	0	0	0	

ग) स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापका लागि प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र/विषय	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		०८१।०८२	०८२।०८३	०८३।०८४	०८४।०८५	०८५।०८६		
१	प्रारम्भिक बालविकास रशिक्षा	4163	4371.15	4698.986	5168.885	5944.218	24346.24	
२	आधारभूत शिक्षा	11185.5	11744.78	12625.63	13888.2	15971.43	65415.53	
३	माध्यमिक शिक्षा	5815	6105.75	6563.681	7220.049	8303.057	34007.54	
४	प्राविधिक शिक्षा तथाव्यावसायिक तालिम	0	0	0	0	0	0	

५	अनौपचारिक र आजीवनशिक्षा	0	0	0	0	0	0	
६	पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन	1870	1963.5	2110.763	2321.839	2670.115	10936.22	
७	शिक्षक व्यवस्थापन रविकास	138.5	145.425	156.3319	171.9651	197.7598	809.9818	
९	शिक्षामा समता रसमावेशीकरण	0	0	0	0	0	0	
१०	विद्यालय पोषण तथास्वास्थ्य कार्यक्रम	250	262.5	282.1875	310.4063	356.9672	1462.061	
११	विद्यालय सुरक्षा विपदन्युनिकरण तथा उत्थानशीलता	0	0	0	0	0	0	
१२	विद्यालय भौतिकपूर्वाधार विकास	0	0	0	0	0	0	
१३	विद्यालयमा सूचना तथासञ्चार प्रविधि	868	911.4	979.755	1077.731	1239.39	5076.276	
१४	शिक्षाको व्यवस्थापन	2710	2845.5	3058.913	3364.804	3869.524	15848.74	

	तथा संस्थागत क्षमता विकास							
१५	स्थानीय तहको शिक्षायोजना कार्यान्वयन को प्रबन्ध	370	388.5	417.6375	459.4013	528.3114	2163.85	
१६	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	130	136.5	146.7375	161.4113	185.6229	760.271 7	
	जम्मा	27500	28875	31040.6	34144.7	39266.4	160827	

घ) अन्य सङ्घसंस्थाबाट शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र/ विषय	आर्थिक बर्ष					५ बर्ष को जम्मा	१० बर्ष को जम्मा
		२०८१।०८ २	२०८२।०८ ३	२०८३।०८ ४	२०८४।०८ ५	२०८५।०८ ६		
१	प्रारम्भिक बालविकास रशिक्षा	0	0	0	0	0	0	
२	आधारभूत शिक्षा	0	0	0	0	0	0	
३	माध्यमिक शिक्षा	0	0	0	0	0	0	
४	प्राविधिक शिक्षा तथाव्यावसायिक तालिम	0	0	0	0	0	0	
५	अनौपचारिक र आजीवनशिक्षा	0	0	0	0	0	0	
६	पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तकसिका इ सामग्री तथा मूल्याङ्कन	0	0	0	0	0	0	

७	शिक्षक व्यवस्थापन रविकास	०	०	०	०	०	०	
९	शिक्षामा समता रसमावेशीकरण	०	०	०	०	०	०	
१०	विद्यालय पोषण तथास्वास्थ्य कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	
११	विद्यालय सुरक्षा विपदन्युनिकरण तथा उत्थानशीलता	०	०	०	०	०	०	
१२	विद्यालय भौतिकपूर्वाधार विकास	०	०	०	०	०	०	
१३	विद्यालयमा सूचना तथासञ्चार प्रविधि	०	०	०	०	०	०	
१४	शिक्षाको व्यवस्थापनतथा संस्थागत क्षमता विकास	०	०	०	०	०	०	
१५	स्थानीय तहको शिक्षायोजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	०	०	०	०	०	०	
१६	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	०	०	०	०	०	०	
जम्मा		०	०	०	०	०	०	

७.६ योजनाको वार्षिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया

गाँउपालिकाको शिक्षा योजनामा उल्लिखित परिच्छेद ३, ४, ५ र ६ मा उल्लिखित प्रमुखक्रियाकलापरलक्ष्यलाई प्रस्तावित भौतिक लक्ष्य मानि वार्षिक रूपमा सो कार्य सम्पादनका लागि आवश्यक बजेट हिसाब गरी एकाइ लागत निर्धारण गरिएको छ । सो एकाइ लागतले लक्ष्य लाई

गुणन गरी वार्षिक अनुमानित बजेट निर्धारण गरि क्रियाकलापगत बजेटको जम्मा जोड हिसाब गरी उक्त उपक्षेत्र र अन्तरसम्बन्धित विषयक्षेत्रमा आवश्यक पर्ने बजेट हिसाब गरी उपक्षेत्रगत र अन्तरसम्बन्धित विषयक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा बजेटकोसारांश तपशिलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । उपक्षेत्रगत र अन्तरसम्बन्धित विषयक्षेत्रका क्रियाकलापगत विस्तृतीकरणलाई अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

उपक्षेत्र / विषय	आर्थिक वर्षगत रूपमा बजेट अनुमान					पाँच वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
	आ.व२०८१/०८२	आ.व २०८२/०८३	आ.व २०८३/०८४	आ.व २०८४/०८५	आ.व २०८५/०८६		
प्रारम्भिकबालविकास र शिक्षा	9753	10072.95	10600.3493	11365.316	12574.3989	54366.0142	
आधारभूतशिक्षा	79626.5	81554.595	84878.7968	89754.0183	97147.8553	432961.765	
माध्यमिकशिक्षा	13341	13782.27	14508.8795	15562.5075	17229.487	74424.1439	
प्राविधिकशिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम	0	0	0	0	0	0	
अनौपचारिकशिक्षा र आजीवन सिकाइ	6871	7008.42	7253.7147	7616.40044	8149.54847	36899.0836	
पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन	12645	12954	13485.93	14265.7646	15450.1152	68800.8099	
शिक्षकव्यवस्थापन र विकास	8458.5	8631.825	8939.75588	9394.56026	10065.9367	45490.5778	
शिक्षामासमता र समावेशीकरण	2098	2139.96	2214.8586	2325.60153	2488.39364	11266.8138	
विद्यालयपोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	22815	23278.8	24104.058	25323.3703	27120.8387	122642.067	
विद्यालयसुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता	400	408	422.28	443.394	474.43158	2148.10558	
विद्यालयभौतिक पूर्वाधार विकास	5500	5610	5806.35	6096.6675	6523.43423	29536.4517	
विद्यालयमासूचना तथा सञ्चार प्रविधि	1336	1388.76	1473.8226	1596.50148	1794.47502	7589.5591	

शिक्षाकोव्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास	4788	4965.06	5252.6571	5668.23558	6334.19637	27008.1491
स्थानीयशिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	370	388.5	417.6375	459.40125	528.311438	2163.85019
अनुगमनतथा मूल्याङ्कन	130	136.5	146.7375	161.41125	185.622938	760.271688
जम्मा	168132	172319.64	179505.83	190033.15	206067.05	916057.66

माथिको तालिका अनुसार तयार भएको बजेटका लागि स्रोतको अनुमान सङ्ग, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने प्रस्तावित बजेट तथा विभिन्न सङ्घसंस्थाबाट कार्यान्वयन हुने क्रियाकलापको समेत प्रक्षेपण गरी बजेटको अनुमान गरिएको छ ।

परिच्छेद ८: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

योजनाको नतिजा खाका

८.१ परिचय

यस पालिकाले शिक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरूप कार्यान्वयन गर्नेछ । स्थानिय तह र बिद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिईएको छ । प्रत्येक बिद्यालयले र पालिकाले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन् । कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध पालिकाको शिक्षा शाखाले गर्नेछ ।

जब कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्यांकन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र बिद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अनुगमन गरिनेछ । विद्यालय अनुगमनका क्रममा नगरपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनुगमन, सपुररिक्षण, निरीक्षण गर्नेछन् । अनुगमन पश्चात सरोकारवालाहरूसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रूपमा पालिका र बिद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ ।

द.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरूमा अनुगमन, नियमन र मूल्यांकन गर्ने कार्य गरिरहेको छ । खासगरी पालिकाको शिक्षा शाखाबाट समय समयमा अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको तथा कहिलेकाहि जनप्रतिनीधिहरूलाई सामिल गराई संयुक्त अनुगमनमा पनि गरिएको छ । विद्यालयमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ । अनुगमन मूल्यांकनका संरचना वा निकायहरू खडा भएतापनि सक्रिय बनाउन बाँकि नै छ । कहिलेकाही गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी छैन । समग्र कार्यक्रम कार्यान्वयन, प्रगति समिक्षा पनि हुन बाँकी नै छ । प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ । सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरूको दस्तावेजिकरण र प्रचार प्रसार को पनि खाँचो रहेको छ ।

द.३उद्देश्य

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक तथा एकत्रित प्रणाली विकास गर्नु
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु
३. योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु

द.४ रणनीति

१. कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनका लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने ।
२. नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने
३. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षणलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने
४. कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने
५. योजनाअन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजनाका क्रियाकलापको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने
६. अनिवार्य तथा निशुःल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले तोकेबमोजिम अनिवार्य तथा निशुःल्क शिक्षा कार्यान्वयनको अवस्थाको प्रतिवेदन तयार गरी स्थानीय तहमा पेस गर्ने

द.४प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक तथा एकत्रित प्रणाली विकास भएको हुने छ ।

२. नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयन हुने छ ।
३. योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल भएको हुने छ ।

ख) नतिजा

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास भएको हुने छ ।
२. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित भई योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने छ ।

क्रसं	सूचक	एकाइ	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	कैफियत
१	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास भएको हुने छ ।	पटक	१	१	१	१	१	
२	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित भई योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने छ ।	पटक	नियमित					

द.५ प्रमुखक्रियाकलापरिमाणात्मक लक्ष्य

स्थानीयतहको शिक्षामा क्षमता अभिवृद्धि, अनुगमन र मुल्यांकन कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Capacity Development, Monitoring and Evaluation in Education)					
वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					
संघीय प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९

	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86
स्थानीयतहका शैक्षिक कार्यक्रमहरूको अनुगमन निर्देशिका, सूचकहरू र साधनहरूको विकास रअध्यावधिकरण गर्ने	1	1	1	1	1
शैक्षिक तथ्यांक व्यवस्थापन, प्रतिवेदन तयारी र प्रबोधिकरण गर्नेसाथै वार्षिक कार्यक्रमहरूको स्थिती प्रतिवेदन तयार गर्ने	1	1	1	1	1
विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक, आर्थिक र अन्य सबैकार्यक्रमहरूको सम्पादनसम्बन्धी सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने	41	41	41	41	41
विद्यालयको कार्यसम्पादन लेखापरीक्षण र सोको सुझावहरूको आधारमास्थानीय तहको शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन योजनाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने	1				
विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरूबापत प्राप्त आय र सोको खर्च तथा व्ययसम्बन्धी आर्थिक लेखापरीक्षण गर्ने	41	41	41	41	41
स्थानीय तहका शैक्षिक समस्याहरूलाई सम्बोधन गरी गुणस्तर अभिवृद्धिगर्ने कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा राख्न स्थनीय तहकार वाहिय विशेषज्ञहरूको संयुक्त सहभागितामा विभिन्न Issues मा आधारित अनुसन्धानकार्यहरू (वार्षिक कम्तिमा १ समस्यामा)	5	6	12	12	12
स्थनीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनाको वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिममूल्यांकन गर्ने			1		1

स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (जसमा:- १/२ महिने लामो अवधिको तालिम, शैक्षिक नीति/नियम, योजना, कार्यक्रम, अनुगमन, मुल्यांकन र अन्य विषय क्षेत्रमा वार्षिक रूपमा अभिमुखीकरण, आदि)	1	1	1	1	1
स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न शैक्षिक योग्यता अभिवृद्धि कार्यक्रम गर्ने		1		1	
गाउँपालिकाबाट प्रस्तावित कार्यक्रमहरू:					
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र निर्माण	0	0	1	0	0
नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयार तथा अद्यावधिक गर्ने	1	1	1	1	1
कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन तयार गर्ने	3	3	3	3	3
कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तयारी	1	1	1	1	1
अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा कार्यान्वयनको अवस्थाको प्रतिवेदन तयार गर्ने	1	1	1	1	1
अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	1	1	1	1	1